

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EŞBAĞIMLILIK VE EBEVEYNLEŞME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
ÇEŞİTLİ SOSYO-DEMOGRAFİK VERİLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elif BÜYÜK

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY

İSTANBUL-2020

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Elif BÜYÜK

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Eşbağımlılık ile Ebeveynleşme Arasındaki İlişkinin Çeşitli Sosyodemografik Veriler Açısından İncelenmesi

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 23.06.2020

SAYFA SAYISI : 125

TEZ DANIŞMANI : Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY

DİZİN TERİMLERİ : Eşbağımlılık, Ebeveynleşme

TÜRKÇE ÖZET : Bu araştırmada Eşbağımlılık ile Ebeveynleşme arasındaki ilişkinin çeşitli sosyo-demografik veriler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Eşbağımlılık için Spann Fischer İlişki Bağımlılığı ölçeği, Ebeveynleşme için Ebeveynleşme Envanteri ve sosyo-demografik veriler için araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel veri formu kullanılmıştır. Eşbağımlılığın, Ebeveynleşmenin alt boyutları (Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme, Kardeş Odaklı Ebeveynleşme ve Algılanan Yarar/Uyum) ile ilişkili olduğu, Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşmenin Eşbağımlılığı yordamakta etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Elif BÜYÜK

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**EŞBAĞIMLILIK VE EBEVEYNLEŞME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
ÇEŞİTLİ SOSYO-DEMOGRAFİK VERİLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elif BÜYÜK

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY

İSTANBUL-2020

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin/projenin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

ELİF BÜYÜK

..../..../2020

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Elif BÜYÜK'ün "Eşbağımlılık ile Ebeveynleşme Arasındaki İlişkinin Çeşitli Sosyodemografik Veriler Açısından İncelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Tuncay BARUT

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hasan SEZEROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2020

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada eşbağımlılık ile ebeveynleşme arasındaki ilişkinin çeşitli sosyo-demografik veriler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini, Ankara'nın Keçiören ilçesinde bulunan Talia Yaşar Bakdur Ortaokulu velilerini ve öğretmenlerini içeren 306 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırma verileri, "Sosyo-demografik Veri Formu", "Spann Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği" ve "Ebeveynleşme Envanteri" kullanılarak toplanmıştır.

"Ebeveynleşme Envanteri"nin alt boyutları olan "Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme (EOE)", "Kardeş Odaklı Ebeveynleşme (KOE)" ve "Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum (AYU)" ile "Eşbağımlılık" değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Bu değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca ebeveynleşmenin eşbağımlılığa etkisine regresyon analiziyle bakıldığında; sadece "Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme (EOE)"nin alt boyutu, eşbağımlılığı %9,6 oranında yordamaktadır.

Sosyodemografik veriler açısından değişkenler incelendiğinde, "t" ve "Anova" testleri kullanılmıştır. Sonuçlara göre eşbağımlılık düzeyinin; kadın cinsiyet, alkol kullanımı, ailede ruhsal/fiziksel hastalık bulunmaması, çok otoriter anne tutumu, kendini ifade etmede yetersizlik ve duygusal ihmale maruz kalma durumlarında yüksek olduğu görülmüştür. "EOE" düzeyinin; babanın hiç otoriter olmaması ve fazla kardeş sayısı durumlarında yüksek olduğu tespit edilmiştir. "KOE" düzeyinin; çalışmama durumu, çocukken aile gelirinin düşük olması, daha büyük çocuk olma, ailede ruhsal/fiziksel hastalık bulunmaması durumlarında yüksek olduğu saptanmıştır. "AYU" düzeyinin; kadın cinsiyet, şehir hayatı, eğitim düzeyindeki artış, yüksek gelir düzeyi, çocukken ailenin yüksek gelir düzeyi, alkol kullanmama, ailede alkolik bulunmaması, aile ilişkilerinin iyi olması, ailede fiziksel/sözel şiddet olmaması, babanın hiç otoriter olmaması, kendini iyi ifade edebilme ve duygusal ihmale maruz kalmama durumlarında yüksek olduğu ortaya konmuştur. Çalışmanın sınırlılıkları belirtilmiş ve yapılabilecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eşbağımlılık, İlişki Bağımlılığı Ölçeği, Ebeveynleşme, Ebeveynleşme Envanteri

SUMMARY

The aim of this study is to Examine The Relationship Between Codependency And Parentification In Terms Of Various Socio-Demographic Data. The sample of the study consists of 306 participants, including the parents and teachers of Talia Yaşar Bakdur Secondary School, located in the district of Keçiören in Ankara. The research data were collected using "Socio-demographic Data Form", "Spann Fischer Codependency Scale" and "Parentification Inventory".

Pearson Correlation analysis to examine the relationships between the sub-dimensions of "Parentification Inventory"; "Parent Focused Parentification (PFP)", "Sibling Focused Parentification (SFP)", "Perceived Benefit/Adaptation from Parentification (PBA)" and "Codependency" variables are made. Statistically significant relationships were found between these variables. In addition, when the effect of parentification on codependency was considered by regression analysis, only the sub-dimension of "Parent Focused Parentification (PFP)" predicts codependency at 9.6%.

When the variables were examined in terms of sociodemographic data, "t" and "Anova" tests were used. According to the results, the level of codependency; it was found to be high in female gender, alcohol use, not having a mental/physical illness in the family, very authoritarian mother attitude, inability to express yourself and exposure to emotional neglect. "PFP" level; it was determined that the father was not authoritarian at all and in case of more siblings. The level of "SFP"; It was detected to be high in cases of not working, having low family income as a child, being an older child and not having a mental/physical illness in the family. "PBA" level; it was shown to be high in cases of female gender, urban life, increase in education level, high income level, high income level of the family as a child, no alcohol use, no alcoholic in the family, good family relations, no physical/verbal violence in the family, father was not authoritarian at all, self-expression well and not being exposed to emotional neglect. The limitations of the study were specified and suggestions were made for the possible studies.

Keywords: Codependency, Codependency Scale, Parentification, Parentification Inventory

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
EKLER LİSTESİ	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ	4
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	4
1.2.1. Alt Problemler	4
1.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. EBEVEYNLEŞME OLGUSU	7
2.1.1. EBEVEYNLEŞMENİN TANIMI	7
2.1.2. EBEVEYNLEŞMENİN ETİYOLOJİSİ.....	8
2.1.2.1. Aile Sistemleri Teorisine Göre Ebeveynleşme.....	8
2.1.2.2. Psikoanalitik Bakış Açısına Göre Ebeveynleşme	10
2.1.2.3. Bağlanma Kuramına Göre Ebeveynleşme	10
2.1.3. EBEVEYNLEŞME TÜRLERİ.....	11
2.1.3.1. Etkisine Göre Ebeveynleşme Türleri	11
2.1.3.1.1. Yıkıcı/Tahrip Edici Ebeveynleşme	11
2.1.3.1.2. Çocuk muamelesi yapma	12
2.1.3.1.3. Sağlıklı Ebeveynleşmeme	12
2.1.3.1.4. Yapıcı/İşlevsel/Uyum Sağlayıcı Ebeveynleşme	12
2.1.3.2. İçeriğine Göre Ebeveynleşme Türleri	13
2.1.3.2.1. Enstrümantal (Araçsal) Ebeveynleşme	13
2.1.3.2.2. Duygusal Ebeveynleşme	13

2.1.4. EBEVEYNLEŞMEDE RİSK FAKTÖRLERİ	14
2.1.4.1. Cinsiyet.....	15
2.1.4.2. Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi.....	15
2.1.4.3. Göç.....	16
2.1.4.4. Ailedeki Alkol ve Madde Kullanımı	16
2.1.4.5. Ailedeki Kronik/Fiziksel/Psikolojik Rahatsızlıklar	17
2.1.4.6. Özel Gereksinimli Kardeşe Sahip Olmak	18
2.1.4.7. Ebeveynler Arasındaki Sorunlar/Boşanma	19
2.1.4.8. Kardeş sayısı ve sırası.....	20
2.1.5. TÜRKİYE'DE EBEVEYNLEŞME	21
2.1.6. EBEVEYNLEŞMENİN OLUMLU VE OLUMSUZ SONUÇLARI	22
2.1.6.1. Ebeveynleşmenin Olumlu Sonuçları.....	22
2.1.6.2. Ebeveynleşmenin Olumsuz Sonuçları.....	23
2.1.6.2.1. Duygu Durum Değişkenleri: Depresyon, Kaygı ve Öfke.....	23
2.1.6.2.2. Kimlik Gelişimi/ Utanmaya Yatkınlık/ Düşük Özsaygı.....	24
2.1.6.2.3. Akademik Yeterlilik	24
2.1.6.2.4. Somatik Şikayetler/ Konversiyon	25
2.1.7. EBEVEYNLEŞMEYLE İLGİLİ YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	25
2.2. EŞBAĞIMLILIK OLGUSU	27
2.2.1. EŞBAĞIMLILIĞIN TANIMLANMASI	27
2.2.2. EŞBAĞIMLILIK VE KÜLTÜR.....	31
2.2.3. EŞBAĞIMLILIĞIN GÖRÜLME SIKLIĞI	31
2.2.4. EŞBAĞIMLILIĞIN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	31
2.2.5. EŞBAĞIMLI BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ.....	32
2.2.6. EŞBAĞIMLILIĞIN ETİYOLOJİSİ	34
2.2.6.1. Bowen'in Aile Sistem Yaklaşımı	35
2.2.6.2. Bağlanma Kuramı	37
2.2.7. EŞBAĞIMLILIK İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER.....	38
2.2.7.1. Ailede Alkolik/Madde Bağımlısı Birey Olması	38
2.2.7.2. Ailede Fiziksel/Kronik/Ruhsal Rahatsızlığı Olan Birey Olması.....	39
2.2.7.3. Cinsiyet.....	39
2.2.7.4. İşlevsel Olmayan Aile Ortamı	40
2.2.7.5. Düşük Benlik Saygısı	42
2.2.7.6. Meslek	42
2.2.8. EŞBAĞIMLILIKTA MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI	43

2.2.8.1. Bireysel Terapi	44
2.2.8.2. On İki Adımlı İyileşme Programı	45
2.2.8.3. Bowen Aile Sistemleri Terapisi.....	46
2.2.8.4. ESB-Duygusal Yükler Ve Bağlar Terapisi (Emotional Stocks and Bonds)	46
2.2.9. EŞBAĞIMLILIKLA İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ARAŞTIRMALAR	47
2.3. EBEVEYNLEŞME VE EŞBAĞIMLILIK.....	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
YÖNTEM VE TEKNİKLER	54
3.1. EVREN VE ÖRNEKLEM	54
3.2. ARAŞTIRMA MODELİ	56
3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	57
3.3.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu	57
3.3.2 Ebeveynleşme Envanteri.....	57
3.3.3 Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği (SFİBÖ).....	58
3.4. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ VE SÜRECİ	58
3.5. İŞLEM	59
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	60
BULGULAR	60
4.1. ÖLÇEKLERİN BETİMLEYİCİ ÖZELLİKLERİ.....	60
4.2. ANA DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE DAİR KORELASYON ANALİZLERİ	60
4.3. ANA DEĞİŞKENLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK VERİLERLE İLİŞKİLERİNE DAİR ANALİZLER.....	61
4.3.1. Cinsiyete Göre Eşbağımlılık/Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi..	61
4.3.2. Yaşa Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi ...	62
4.3.3. Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yere Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi	62
4.3.4. Eğitim Düzeyine Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	63
4.3.5. Çalışma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi	64
4.3.6. Meslek Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	64
4.3.7. Aylık Gelir Miktarına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	65
4.3.8. Çocuk Sayısına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi	65

4.3.9. Kök Ailenin Tipine Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	66
4.3.10. Kardeş Sayısına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	66
4.3.11. Kardeş Sırasına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	67
4.3.12. Sigara Kullanımına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	68
4.3.13. Alkol Kullanımına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	68
4.3.14. Çocukken Ailenin Gelir Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	69
4.3.15. Annenin Eğitim Düzeyi Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	69
4.3.16. Babanın Eğitim Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	70
4.3.17. Çocukken Ailede Fiziksel Rahatsızlık Yaşayan Birinin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	71
4.3.18. Çocukken Ailede Ruhsal Rahatsızlık Yaşayan Birinin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	71
4.3.19. Kök Ailede Alkolik Birinin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	72
4.3.20. Anne Babanın Birbirleriyle İlişki Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	72
4.3.21. Çocukken Ailede Fiziksel Şiddetin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	73
4.3.22. Kök Ailede Sözel Şiddetin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	73
4.3.23. Anneyle İlişki Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	74
4.3.24. Babayla İlişki Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	74
4.3.25. Annenin Tutumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	75
4.3.26. Babanın Tutumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	75
4.3.27. Kendini İfade Edebilme Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	76
4.3.28. Duygusal Yönden İhmal Edilme Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi.....	77

4.4. EŞBAĞIMLILIĞIN EBEVEYNLEŞMENİN ALT BOYUTLARI (EOE, KOE, AYU) İLE YORDANMASI: ÇOKLU REGRESYON ANALİZİ	78
BEŞİNCİ BÖLÜM	79
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	79
5.1. Eşbağımlılık İle Ebeveynleşme Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	79
5.2. Eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının sosyo-demografik verilere göre karşılaştırılmasına ilişkin değerlendirmeler.....	80
5.3. Eşbağımlılığın, Ebeveynleşme Envanterinin Alt Boyutları İle Yordanması: Çoklu Regresyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması.....	86
5.4. Öneriler.....	86
5.5. Sonuç	88
KAYNAKÇA	90
EKLER	

KISALTMALAR

EOE	: “EBEVEYN ODAKLI EBEVEYNLEŞME”
KOE	: “KARDEŞ ODAKLI EBEVEYNLEŞME”
AYU	: “ALGILANAN YARAR UYUM”
SFİBÖ	: “SPANN FISCHER İLİŞKİ BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ”
a.g.e.	: ADI GEÇEN ESER
vd.	: VE DİĞERLERİ

TABLolar LİSTESİ

SAYFA

Tablo-1 Eşbağımlılık ile Sağlıklı Sevgi Arasındaki Fark-----	30
Tablo-2 Katılımcıların Kişisel Verilerine Ait Sıklık ve Yüzdelik Değerleri-----	54
Tablo-3 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Ölçeklerin Betimleyici Özellikleri --	60
Tablo-4 Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları -----	60
Tablo-5 Cinsiyete göre yapılan t testi analizi -----	61
Tablo-6 Yaşa göre yapılan ANOVA testi analizi -----	62
Tablo-7 Yaşamın çoğunun geçirildiği yere göre yapılan ANOVA testi analizi -----	62
Tablo-8 Eğitim Düzeyine göre yapılan t testi analizi -----	63
Tablo-9 Çalışma durumuna göre yapılan t testi-----	64
Tablo-10 Mesleğe göre yapılan t testi-----	64
Tablo-11 Aylık Gelir Miktarına göre yapılan ANOVA testi analizi-----	65
Tablo-12 Çocuk sayısına göre yapılan ANOVA testi analizi -----	65
Tablo-13 Kök ailenin tipine göre yapılan t testi analizi -----	66
Tablo-14 Kardeş sayısına göre yapılan ANOVA testi analizi -----	66
Tablo-15 Kardeş sırasına göre yapılan ANOVA testi analizi-----	67
Tablo-16 Sigara kullanımına göre yapılan t testi-----	68
Tablo-17 Alkol kullanımına göre yapılan t testi-----	68
Tablo-18 Çocukken ailenin gelir durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi -----	69
Tablo-19 Annenin eğitim düzeyine göre yapılan ANOVA testi analizi -----	69
Tablo-20 Babanın eğitim durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi -----	70
Tablo-21 Ailede Fiziksel Rahatsızlık Yaşayan Olma Durumuna göre yapılan t testi	71
Tablo-22 Ailede ruhsal rahatsızlık yaşayan olma durumuna göre yapılan t testi ---	71
Tablo-23 Kök ailede alkolik birinin olma durumuna göre yapılan t testi -----	72
Tablo-24 Anne Babanın ilişkisine göre yapılan t testi analizi -----	72
Tablo-25 Çocukken ailede fiziksel şiddetin olma durumuna göre yapılan t testi ----	73
Tablo-26 Çocukken ailede sözel şiddetin olma durumuna göre yapılan t testi -----	73
Tablo-27 Anneyle ilişki durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi -----	74
Tablo-28 Babayla ilişki durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi -----	74
Tablo-29 Annenin tutumuna göre yapılan ANOVA testi analizi -----	75
Tablo-30 Babanın tutumuna göre yapılan ANOVA testi analizi -----	75
Tablo-31 Kendini ifade edebilme durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi -----	76
Tablo-32 Duygusal yönden ihmal edilmeye göre yapılan ANOVA testi analizi -----	77
Tablo-33 Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları-----	78

EKLER LİSTESİ

EK A : “EBEVEYNLEŞME ENVANTERİ”

EK B : “SPANN FISCHER İLİŞKİ BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ”

EK C : “SOSYO-DEMOGRAFİK VERİ FORMU”

ÖNSÖZ

“Eşbağımlılık” ve “Ebeveynleşme” ilişkisini incelediğim tezimin, ruh sağlığı çalışmalarına ve yapılacak diğer çalışmalara ışık tutmasını temenni ediyorum.

Tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Arzu Somay’a desteği için teşekkür ederim.

Sevgili anneme, babama, eşime ve çocuklarıma; çalışma sürecimde ve hayatımın her safhasında gösterdikleri ilgi ve desteklerinden ötürü minnettarım.

GİRİŞ

Aile gelecek neslin şekillendirildiği yerdir. Ebeveynler veya çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu yetişkinler; çocukların sağlıklı bir benlik, güven duygusu, özdeğer bilinci, iletişim becerileri, günlük yaşam becerileri ve bir yetişkin olduklarında onlara rehber olup onları koruyacak olan ahlaki davranış örüntülerini geliştirmelerini sağlayacak aile ortamını sağlamakla yükümlüdürler. Zira kültürün yapıtaşları olan bu unsurları diğer nesillere aktarmanın en iyi yolu aile olmaktır. Eski bir deyişe göre aile; çocuklara “yetişmeleri için kök, uçmaları için kanat” verilen yerdir.¹ İşlevsel bir ailede aile üyeleri birbirine bağlılık geliştirir, aralarında güven ve birbirine özen gösterme durumu hâkimdir.² Böyle ailelerde her aile üyesinin gelişim dönemine ve ailedeki durumuna uygun roller göstermesi ve sorumluluklar üstlenmesi beklenir.³ Çocukların gelişmesinde ve yetiştirilmesindeki rol ebeveyne aittir. Ebeveynler çocukların ihtiyaçlarından sorumludur.⁴ Çocuklar doğduklarından itibaren korunması gereken haklara sahiptirler. Beslenmeli, korunmalı, barındırılmalı, giydirilmelidirler. Bu fiziksel hakların yanı sıra duygusal olarak da doyurulma, saygı görme, özsaygılarını geliştirecek şekilde yetiştirilme haklarına sahiptirler. Çocukların çocuk olma hakları vardır. Spontane olma, oyun oynama, sorumsuz olma, hata yapma hakları vardır. Elbette ki çocuğu yaşama hazırlayacak olan küçük sorumluluklar; sevecen anne babalar tarafından çocuğun olgunlaşma sürecini destekleyecek şekilde zaman içerisinde verilecektir. Ancak bu sorumlulukların hiçbir zaman onların çocukluğundan çalmaması gerekir.⁵ Bununla beraber ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına odaklanması; ilişkilerini, özel hayatlarını, kendilerini gerçekleştirirken peşinde olma dürtüsünün önemini reddetmek anlamına gelmemelidir. Çünkü ebeveynin çocuğunun ihtiyaçlarına her dakika odaklanması “aşırı ebeveynlik” riskini beraberinde getirmektedir. Aşırı özveri de çocuklarda suçluluk duygusunu ve “benlik” takıntılı olma halini meydana getirebilmektedir. Bu noktada çocukların ebeveynlerinin hayatının “merkezi” değil “merkezinde” olması gerektiği vurgusu yapılmaktadır.⁶

¹ Sue Palmer, **Zehirlenen Çocukluk**, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2006, s.177.

² Gregory B. Jurkovic vd., Assessing childhood parentification: Guidelines for researchers and practitioners. In N. Chase (Ed.), Burdened children: Theory, research and treatment of parentification. **London: Sage**, 1999, p. 92-115.

³ Salvador Minuchin, **Families and family therapy**. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1974.

⁴ Leon Kuczynski ve Jan De Mol, Handbook of Child Psychology and Developmental Science: Theory and method **John Wiley&Sons Inc.**, 2015, p. 323-368.

⁵ Susan Forward ve Craig Buck, **Zor Bir Ailede Büyümek**, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 43.

⁶ Palmer, a.g.e., s. 173.

Sorumluluklar konusunda aile üyelerinin sınırlara uyması beklenir.⁷ Zamanla bireylerin rol ve sorumluluklarının değişmesi psikolojik ve fizyolojik gelişim açısından sağlıklıdır. Önemli olan bu değişimin, bireyin gelişim dönemiyle uyumlu olmasıdır. Aksi halde erken yaşta ve uygunsuz sorumluluk yüklemeleri; bireyde ve ailede sorun yaşanmasına, sağlıklı ve işlevsel olmayan aile ilişkisine sebep olabilmektedir.⁸ Birçok çocuk sağlıklı gelişimi için gerekli olan ilgi ve dikkati kendisine veremeyen ailelerde dünyaya gelir. Çünkü bu ebeveynler hayattaki yeri ve kendi değeriyle uğraşmakla meşguldür. Çoğu da kendi çocuk olan ebeveynlerdir. Bu tür ebeveynler, kendilerini koşusuzca seveceklerini düşünerek çocuk sahibi olmuştur.⁹ Sınırların kesin ve belirli olmadığı, aile üyelerinin etkileşimi konusunda belirlenmiş bir anlaşmanın olmadığı ve hatta patolojik olarak değerlendirilebileceği durumdaki ailelerde çeşitli sorunlar yaşanmaktadır.¹⁰ Bu sorunlardan biri; dengenin sağlıklı bir şekilde geliştirilemediği ailelerde çocukların ebeveynlerine bakma rolünü üstlenmek durumunda kalmaları yani ebeveynleşme olgusunun yaşanmasıdır.¹¹

Ebeveynin çocuğa gelişiminin üzerinde rol ve sorumluluklar yükleyerek kendi ihtiyaçlarını gidermeye çalışması olarak ifade edilen ebeveynleşme; ihmal ve duygusal istismarın bir türü olarak değerlendirilmektedir.^{12,13} Çünkü ailenin çocuğun gelişimini dikkate almaksızın ona davranması, ona ihtiyacı olan bakımı sağlamaması da bir ihmal ve duygusal istismardır.¹⁴ Ebeveyninden şiddet gören veya azarlanmaya maruz kalan çocukta bu sözel ve fiziksel şiddetin etkilerini teşhis etmek zor değildir. Ancak yetersiz anne babaların çocukta yarattığı etkileri belirlemek zordur. Anne babasının yaptıklarından değil de, yapmadıklarından dolayı zarar gören çocuklar, yetişkin olduklarında yaşadıkları sorunlarla ebeveynlerinin davranışları yani yapmadıkları arasındaki bağlantıyı göremezler veya inkar ederler. “Onlar da böyle olsun istemezdi.”, “Ellerinden daha fazlası gelmiyordu.” şeklinde mazeretlerle maruz kaldıkları duygusal ihmal ve istismarı inkar ederler.¹⁵ Duygusal

⁷ Salvador Minuchin vd., *Psychosomatic families anorexia nervosa in context*. London: Harvard University Press, 1978.

⁸ Donald Woods Winnicott, *The family and individual development*. Routledge, 2012.

⁹ Sharon Wegscheider Cruse, *Kendini Sevmeyi Öğrenmek*, Kuraldışı Yayınları, İstanbul, 2017, s. 19.

¹⁰ James Prochaska ve John C. Norcross, Psikoterapi sistemleri teoriler ötesi bir çözümleme (2. Basım) (Ed., Tahir Özakkaş). *Kocaeli: Psikoterapi Enstitüsü*, 2014.

¹¹ Marian G. Morris ve Robert W. Gould, Role Reversal: A necessary concept in dealing with the “battered child syndrome.” *American Journal of Orthopsychiatry*, 1964, 33(2), p. 298-299.

¹² Lisa M. Hooper, The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal*, 2007a, 15, p. 217-223.

¹³ Patricia K. Kerig, Revisiting the construct of boundary dissolution: A multidimensional perspective. *Journal of Emotional Abuse*, 2005, 5(2-3), p. 5-42.

¹⁴ Sandra Azar ve David Wolfe, Child physical abuse and neglect. In E. J. Mash & R. A. Barkley (Eds), Treatment of childhood disorders. *New York: Guilford*, 1998, p. 501-544.

¹⁵ Forward ve Buck, a.g.e., s. 58.

ihmale maruz kalmış bu yetişkinler, ebeveynlerinin ihmallerini görmektense, problemin kendileri olduğunu düşünürler. Ebeveynlerinden bir şey istedikleri veya özen bekledikleri için utanç duyarak kendi duygusal gereksinimlerine kör büyümüş olan bu kişiler çevresindekilerin ne istediğini veya neye ihtiyacı olduğunu bilme konusunda usta olurken, kendi içsel deneyimlerine kapalıdırlar.¹⁶

Toksik ebeveynler kendilerini iyi hissetmediklerinde başkalarını çoğunlukla da çocuklarını bundan sorumlu tutarlar. Bu çocuklar yetişkin olduklarında da etrafındaki insanları mutlu veya mutsuz etmenin kendilerine bağlı olduğuna inanacaktır.¹⁷ Çünkü her birey çocukluğundan gelen duyguları ve tavırları beraberinde taşır. Düşük özdeğer geliştirilen toksik çocukluk yaşantılarından biri olan vaktinden önce büyüme; çocukta; aşırı sorumluluk ve korkuya sebep olur. Çocuğun zamanla belirli işlere, kişilere ve aile bireylerine bağımlı olması, onlarla olan ilişkilerini duygusal anlamda toksik bir hale sokar. Çünkü spontan, hakiki ve özgür duygusal karşılık vermekten kişiyi alıkoyan her şey bir nevi duygusal zehirdir.¹⁸ Düşük düzeydeki duygusal yetersizlik özellikle çocuk ve ebeveyn söz konusu olunca ilişki karşılıklı bağımlılığa dönüşmektedir.¹⁹ Ait olma, güvenlik gibi ihtiyaçları karşılanmayan birey yaşadığı mutsuzluk ve boşluk hissini, sevdiği birine bağlanarak gidermeye çalışır. Başlarda sağlıklı olmayan bu ilişki, tek taraflı olmaya başladığında birey için ihtiyaç ve isteklerini gidermek için bir araç niteliği taşır. Eşbağımlılık olarak tanımlanan bu yaşantıda birey, karşısındakine aşırı tepki verir, aşırı özveride bulunur ve ondan da aşırı beklentiler içine girer. Birey içindeki o büyük boşluk hissini kapatmak için karşısındakini “yaşamının anlamı” olarak görür. Bu patolojik durum zamanla her iki taraf için çatışmalı ve zor bir hale dönüşür.²⁰

¹⁶ Jonice Webb ve Christine Musello, **Çocuklukta İhmalin İzi: Boşluk Hissi**, Sola Unitas Yayınları, İstanbul, 2019, s. 38.

¹⁷ Forward ve Buck, a.g.e., s. 198.

¹⁸ Wegscheider-Cruse, a.g.e., s. 173.

¹⁹ Lindsay C. Gibson, **Olgunlaşmamış Ebeveynlerin Yetişkin Çocukları**, Sola Unitas Yayınları, İstanbul, 2019, s. 90.

²⁰ Martha R. Bireda, **Aşk Bağımlılığı**. Çev: M. Erkmen. İstanbul: Epsilon Yayınevi, 1999.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmada eşbağımlılık ve ebeveynleşme arasındaki ilişkinin bazı demografik değişkenler açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ebeveynleşme ve eşbağımlılık olgusu hakkında ülkemizde sınırlı çalışma yapılmıştır. Bu tez çalışması ile bu kavramlara dikkat çekilerek farkındalık oluşturulması ve ülkemizde yapılacak diğer çalışmalara da ışık tutulması amaçlanmaktadır.

Ayrıca eşbağımlılık ve ebeveynleşme ilişkisinin incelenmesi hem ruh sağlığı hem de toplum sağlığına katkı sağlayacaktır. Çünkü her iki olgu da insanın ilişkiler örüntüsüyle sahip olduğu ve hayatının tümünü etkileyecek güçte olgulardır. Bu bağlamda çalışmanın bu alanda çalışacak tüm ruh sağlığı profesyonellerine katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu çalışma ile Türkiye’de eşbağımlılık probleminin altında yatan sebeplerden biri olduğu düşünülen ebeveynleşme olgusuna vurgu yapılacaktır. Ayrıca, ebeveynlerin farkında olmadan çocuklarında eşbağımlılık paternini geliştirebileceklerine de dikkat çekilerek çocuk yetiştirmede dikkat edilebilecek hususlar üzerinde de durulması planlanmaktadır. Bu amaçlarla aşağıda yer alan sorulara cevap aranması planlanmaktadır.

1.2.1. Alt Problemler

1. Eşbağımlılık ile ‘Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme’ arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Eşbağımlılık ile ‘Kardeş Odaklı Ebeveynleşme’ arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Eşbağımlılık ile ‘Algılanan Yarar/Uyum’ arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4. Katılımcıların eşbağımlılık ile ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme ve algılanan yarar/uyum düzeylerinde;

- Cinsiyete,
- Yaşa,
- Sosyo-ekonomik düzeye,
- Sigara/alkol kullanımına,
- Kardeş sayısı ve sırasına,
- Büyüdüğü ailenin tipine (çekidek/geniş/parçalanmış aile),
- Aile bireylerinde fiziksel ya da ruhsal rahatsızlık olma durumuna,
- Aile bireylerinde alkol kullanımı durumuna,
- Anne babayla olan ilişki durumuna,
- Anne-babanın birbiriyle olan ilişki durumuna,
- Anne-babanın eğitim durumuna,
- Anne-babanın tutumuna,
- Çocukken ailenin gelir düzeyine,
- Çocukken ailedesözel/fiziksel şiddet davranışları sergilenme durumuna,
- Çocukken duygusal ihmale maruz kalmadurumuna,
- Kendini ifade edebilme durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşma var mıdır?

5. Ebeveynleşme Eşbağımlılığı yordamakta mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği, katılımcıların içtenlikle ve doğru cevap verdikleri, araştırmada kullanılan Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği'nin bireylerin ilişki bağımlılığı/eşbağımlılığını; Ebeveynleşme Envanteri'nin ise bireylerin ebeveynleşme düzeylerini ölçtüğü varsayılmaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın yetişkin bireylerle sınırlı olması, eşbağımlılığın ve ebeveynleşmenin ilişkili olduğu bilinen birçok faktör varken burada yalnızca ebeveynleşme ile ilişkisine bakılması, kullanılan sosyo-demografik bilgi ve veri formunun araştırmacı tarafından hazırlanan sorulardan oluşması çalışmanın sınırlılıklarıdır.

Araştırmada özellikle bazı sosyo-demografik verilerin (medeni durum, ailede madde kullanımı gibi) analiz için yeterli sayıda olmamasından dolayı araştırmada bu değişkenlere yer verilememiştir. Ayrıca araştırma orta-üst düzey sosyoekonomik düzeydeki katılımcılarla y r t lm ştir. Klinik veya alt sosyoekonomik düzey örnekleminin kullanılmaması araştırmayı kısıtlamıştır.

Ölçek ve anket formlarının katılımcılara yüz yüze uygulanması planlanırken, koronavirüs nedeniyle ulusal olarak alınan pandemi önlemleri kapsamında okullar tatil edilmiştir. Bu nedenle  rneklemi oluşturan  ğrenci velisi grubuna yüz yüze uygulama yapılamamıştır. Katılımcılara google form ile uzaktan ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle katılımcı sayısı planlanandan düşük olmuş ve katılımcıların soruları cevaplama konusundaki motivasyonlarına planlanan düzeyde katkı sunulamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. EBEVEYNLEŞME OLGUSU

2.1.1. EBEVEYNLEŞMENİN TANIMI

Çocuğun en temel gereksinimi korunmasını ve gelişimini destekleyecek bakımın ona verilmesidir. Çocuk henüz kendi bakımını sağlayamadığı için ebeveyninin bu işlevleri yerine getirmesi önemlidir. Anne babanın bu işlevleri yerine getirmede yetersiz olması ve kendi ihtiyaçlarının karşılanmasını çocuğundan beklemesiyle ebeveynleştirilme gerçekleşmektedir.²¹Ebeveynleşme olgusu üzerine alanyazın tarandığında bu olgunun tek bir tanımı olmadığı görülmektedir.²²Literatürde çocuk ile ebeveyn arasındaki rol değişimi zaman zaman ifade edilmiş olsa da kavramsal olarak ebeveyn çocuk tanımlaması ilk olarak Minuchin (1967) tarafından yapılmıştır: Ebeveyn çocuk; ebeveyninin rollerini ve sorumluluklarını gelişim düzeyine uygun olmayacak şekilde üstlenmek zorunda kalan, ebeveyninin ebeveyni olan çocuktur.²³ Sonrasında “ebeveynleşme” başlığıyla revize edilen kavram “doğrudan veya dolaylı olarak ebeveynlerin çocuklarını aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamalarını, ebeveyn rollerini üstlenmelerini teşvik etmeleri ile çocukta gelişen olağan dışı roller” şeklinde tanımlanmıştır.²⁴

Başlangıçta, ebeveynleşme olgusu temel olarak klinik psikoloji perspektifinden incelenmiştir. Çocuğun, ebeveynlerinin duygusal veya fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak uğruna kendi ihtiyaçlarını görmezden gelmek zorunda kalması çocuğun gelişimi için uygun görülmemiştir. Çocuğu olumsuz olarak etkileyen ve yetişkinliğinde rol ve sorumluluklarını işlevsel olarak yerine getirememesine sebep olabilen bu durumun patolojik sonuçlara yol açacağı ileri sürülmüştür.²⁵Bu tanımlardan yola çıkarak ebeveynleştirmenin; çocuğun gereksinimlerinin

²¹ Tolga Zencir ve Özlem Haskan Avcı, Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği-Yetişkin Formu'nun Geliştirilmesi: Bir Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, **Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2019, 48(1), s. 531-553.

²² Nancy D. Chase, Burdened Children: Theory, Research, and Treatment of Parentification. **California: Sage Publication**, 1999, p. 3-33.

²³ Salvador Minuchin, **Families of the slums: An exploration of their structure and treatment**. New York, NY: Basic Books, 1967.

²⁴ Ivan Boszormenyi-Nagy ve Geraldine M. Spark, **Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy**. New York, NY: Harper & Row Publications, 1973.

²⁵ Chase, a.g.e., p. 3-33.

önemsenmeyerek ötelendiği, bir tarafa itildiği, önceliğin ebeveyne verildiği görülmektedir.

ABD’de 8-18 yaş arası yaklaşık 1.3-1.4 milyon çocuğun ebeveynleşme durumuna maruz kalığı tahmin edilmektedir.²⁶ Diğer bir çalışmaya göre ABD, İngiltere ve Avustralya’da her 100 çocuğun en az 4’ünün ebeveynleşmeye maruz kaldığı ifade edilmiştir.²⁷ Türkiye’de ise, ebeveynleşmeye dair herhangi bir veriye rastlanmamıştır.

2.1.2. EBEVEYNLEŞMENİN ETİYOLOJİSİ

Ebeveynleşme; gelişim kuramı, nesne ilişkileri modeli, benlik gelişimi modeli ile açıklanmaktadır. Bu yaklaşımlarda ebeveynleşmenin, çocuğun gelişim dönemini sağlıklı geçirmesine engel teşkil ettiği sürece zararlı olacağı açıklanmaktadır.²⁸ Bu çalışmada; aile sistemleri, psikodinamik kuramlar ve bağlanma kuramının ebeveynleşmeye ilişkin değerlendirmeleri incelenecektir.

2.1.2.1. Aile Sistemleri Teorisine Göre Ebeveynleşme

Bu kurama göre; ailedeki denge, aile içi ilişkilerden bağımsız düşünülemez. İşlevsel bir ailede ebeveyn çocuğa ilgi gösteren, bakım veren rolündedir. Ancak bazı durumlarda (örneğin annenin depresyon tanısı alması) ebeveyn bu rollerini yerine getiremeyecek durumda olabilir. Bu nedenle, çocukta ebeveynleşme yaşantısını incelemek için aile içi ilişkileri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.²⁹

Minuchin (1974) aile sistemleri teorisine göre aileyi ele alarak ailedeki her bireyin bulunduğu alt sisteme göre bir rolü ve sorumluluğu olduğunu ve bunu da ailedeki sınırların belirlediğini ifade etmektedir. Minuchin’in aile sistemler kuramını baz alarak açıkladığı aile sistemi; alt sistemler, hiyerarşi, ittifak ve sınırlar kavramlarının anlaşılmasıyla mümkün olacaktır.

²⁶ Naelys Diaz vd., Latino young caregivers in the United States: Who are they and what are the academic implications of this role? *Child & Youth Care Forum*, 2007, 36(4), p. 131-140.

²⁷ Saul Becker, Global perspectives on children’s unpaid caregiving in the family: Research and policy on “young carers” in the UK, Australia, the USA and Sub-Saharan Africa. *Global Social Policy*, 2007, 7, p. 23-50.

²⁸ Louise Earley ve Delia Cushway, The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2002, 7(2), p. 163–178.

²⁹ Ayşe Büşra Karagöbek, The effect of maternal parentification history, maternal attachment styles, socioeconomic status and children’s self-construals on parentification roles and perceived parental caregiving, ODTÜ, Ankara, 2014 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

“Alt sistem”, ailedeki küçük birimlerdir ve cinsiyet, ilgi alanı, yaş gibi ortak özellik temelinde meydana gelir. Ailedeki bireylerin birbirleriyle etkileşimleri sistemin bileşenleridir. Her aile üyesi ve üyelerin birleşmesinden oluşan gruplar da alt sistemleri oluşturur.³⁰ “Hiyerarşi” ailedeki alt sistemler arasında oluşan etkileşimleri ifade eder. Bu etkileşimlerde üyelerdeki güç ve otorite dağılımı hiyerarşiyi belirlemektedir. “İttifak”, ailedeki alt sistemler arasındaki etkileşim örüntüleridir. Yani, aile üyeleri arasındaki ilişkilerde olması gereken mesafenin korunmaması ve sınırların belirsiz hale gelmesiyle meydana gelen yapışık ilişkiler, aile içinde küçük ittifaklara yol açabilmektedir. Bu da ebeveynleşmenin oluşmasına meydan hazırlamaktadır.³¹ “Sınırlar”; ailedeki alt sistemlerin birbirleriyle ve dış sistemle arasındaki sınırı ifade eder. Bu sınırlar ailenin dış dünya ile etkileşimini oluşturan rolleri belirleyen kurallar bütünüdür. Aile sınırları iyi belirlendiğinde bu sınırlar, “biz” ve “diğerleri” ayrımını yapmış olmaktadır. Bu sınırların seçici geçirgen olması önemlidir. Çünkü sınırların çok katı veya gevşek olması işlevselliği olumsuz etkiler.³² Aile sistemindeki sınırlar kavramından yola çıkılarak ebeveynleşme ele alındığında, alt sistemlerdeki (ebeveyn-çocuk alt sistemi) sınırın olmayışı nedeniyle, çocuğun ebeveynine ait rol ve sorumlulukları üstlenmek zorunda kaldığı söylenebilir. Bu kavramlardan yola çıkılarak işlevsel aile tanımı şu şekilde yapılabilir: İşlevsel aile; Belirli sınırları olan, üyeleri arasında olması gereken hiyerarşik düzene ve ittifaka sahip, bireysel gelişimin ve farklılaşmanın desteklendiği ailelerdir.³³

Aile sistemi sağlıklı ve işlevsel oluşabildiğinde kendi dengesini yaratabilir. Ancak ebeveynleşme, nesiller boyu sınırlar bakımından aile rollerinin ve aile sisteminin bozulmasına sebep olmaktadır. Ebeveynleşme gibi sağlıklı örüntülerin işlevsiz ailelerde görülme olasılığı daha yüksektir. Çünkü bu çarpık durumun yaşanabilmesi için sistemin geleneksel olarak bu formda olması gerekir. Zaten sıra dışı roller de aile sistemi içinde ancak bu şekilde kabul görmektedir.³⁴

³⁰ Sabiha Hallaç ve Fatma Öz, Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2014, 6(2), s. 142-153.

³¹ Ebru Akün, Çocukluktaki Ebeveynleşme Yaşantılarının Özellikleri ve Birey Üzerindeki Etkileri. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 2017, 5(10), s. 219-246.

³² Melike İlerisoy, Aile sistemleri kuramı çerçevesinde infertilite tedavisi gören ailelerde aile yaşam döngüsünün nitel yöntemlerle araştırılması, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Eylül 2012 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

³³ Ronald Liebman vd., The use of structural family therapy in the treatment of intractable asthma. *American Journal of Psychiatry*, 1974, 131(5), p. 535-540.

³⁴ Lisa M. Hooper ve Scyatta A. Wallace, Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 2010, 32(1), p. 52-68.

2.1.2.2. Psikoanalitik Bakış Açısına Göre Ebeveynleşme

Ebeveynleşme psikanalitik bakış açısına göre; ebeveynlerin çocukken ebeveynleşme yaşadıkları için, kendi çocuklarından da ebeveyn figürünün rollerini yerine getirmeleri yönünde bir beklentiye girdikleri şeklinde açıklanmaktadır. Bunu yaparak, kendi çocukluklarında fiziksel veya duygusal olarak karşılanmamış ihtiyaçlarından kaynaklanan eksikliği kapatmak için bir ebeveyn figürü yaratmaya çalışırlar. Üstelik araştırmacılar bu tür ilişkilerin örüntü farklı olmadığı sürece; nesiller boyunca ebeveyn-çocuk ilişkisi yoluyla transfer edildiğini öne sürmektedirler. İçsel çalışma modelleri ve erken çocukluk deneyimlerinin etkilerinin, ebeveynlerin yetişkinliklerinde hala gözlemlenebileceği tartışılmaktadır.³⁵

2.1.2.3. Bağlanma Kuramına Göre Ebeveynleşme

Ebeveynin çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarına karşılık vermemesiyle bağlanma güvenli olmamaktadır. Böylelikle çocuk; ihtiyacı olduğunda çevresinden yardım, rahatlama ve bakım görmeyeceğine dair bir içsel çalışma modeli geliştirir. Çocuk bakım ve ilgi görmemesinin sebebini kendisine atfeder ve aslında hakkı ve gelişiminin gereği olan bu bakım ve ilgiyi hak etmediğine inanır. Güvensiz ve dağınık bağlanma yaşayan çocukta kronik değersizlik duygularının gelişmesi buna bağlanmaktadır.³⁶ Kompulsif bakım verme olarak adlandırılan bu ilişkide çocuk; ebeveyniyle duygusal yakınlık kurmak ve bakım görebilmek için bakım veren pozisyonunda olması gerektiğini fark etmiştir. Bunun için de ebeveyninin ihtiyaçlarını gidermek için çaba sarf eder. Çabası aynı zamanda kaygılarından uzaklaşmak adınadır.³⁷

Ebeveynleşmede çocuk; ebeveyninin gereksinimlerini karşılamak için kendi rahatlık, ilgi görme ve korunma gereksinimlerini feda eder. Çünkü çocuk ancak bu şekilde duygusal anlamda hayatta kalabilir ve ebeveynlerine yakın olabilir.³⁸

Ebeveynleşmede içsel çatışma modellerinin gelişimi, çocuğun yaşamının ilk yıllarında bile ebeveynlerinin yaşadıkları sıkıntılardan haberdar olabilmesiyle başlamaktadır. Çocukluk hayatı boyunca, ebeveyninden gördüğü duyarsız tavırlar

³⁵ Chester A. Winton, *Children as caregivers: Parental and parentified children*. Boston: Allyn & Bacon.

³⁶ Akün, a.g.e., 2003, s. 219-246.

³⁷ Malcol L. West ve Adrienne E. Keller, Parentification of the child: A case study of Bowlby's compulsive care-giving attachment pattern. *American Journal of Psychotherapy*, 1991, 45(3), p. 425-431.

³⁸ Katarzyna Schier vd., Long-term sequelae of emotional parentification: A cross-validation study using sequences of regressions. *Journal of Child and Family Studies*, 2015, 24(5), p. 1307-1321.

ve gelişimini desteklememe davranışları sonucunda çocuk, ebeveyninin dikkatini çekmek için başka bir yol bulması gerektiğine inanır. Ebeveyninin duygusalihtiyaçlarını karşıladıkça dikkatini çekebildiğini keşfeder. Böylelikle de zamanla rol modeli tersine çevirerek yeni geliştirdiği rolüyle ebeveyninin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamayı öğrenir. Örneğin; annenin, sadece çocuğu ev işi yapıp yardım ettiğinde ona sarılması veya ev işi yapılırken annenin daha az sıkıntılı olması durumunda çocuk annesini memnun etmek için ev işlerini yapar. Çocuk zamanla bu süreci içselleştirir ve ebeveyninin istek ve ihtiyaçlarını kendilerinininkinin önüne geçirmeyi öğrenir.³⁹

Güvenli bağlanan bireyler, güvenli iç çalışma modellerine sahiptirler. Ebeveyn olduklarında bakım sağlama ve bağlılık konusunda sağlıklı gelişim gösterirler. Güvensiz bağlanan ebeveynler ise ebeveynlik konusunda problemler yaşarlar.⁴⁰ Yapılan araştırmalarda çocuğa bakım veren kişinin duygusal yoksunluğunun çocuğun güvenli bağlanma örüntüsünü bozduğunu göstermektedir. Bu çocukların yetişkin hallerinde kişilerarası ilişkileri yetersiz olabilmektedir.⁴¹

2.1.3. EBEVEYNLEŞME TÜRLERİ

2.1.3.1. Etkisine Göre Ebeveynleşme Türleri

Ebeveynleşme bireyde yapıcı (işlevsel) ve yıkıcı (işlevsel olmayan) etkiler bırakması bakımından ikiye ayrılarak incelenmiştir. Bu etkileri dikkate alınarak dört farklı ebeveynleşme türünden bahsedilmektedir. Bunların ilk ikisi sağlıklı diğer ikisi ise sağlıksızdır. Çocukluk yaşantısı boyunca her birey ebeveyn rolü üstlenebildiği için aşağıda belirtilen ebeveynleşme türlerinden birine dâhil olabilmektedir.⁴²

2.1.3.1.1. Yıkıcı/Tahrip Edici Ebeveynleşme

Çocuğun, ebeveyninin rolünü üstlenmek durumunda kalan, zorunlu olarak bakım veren kişi olmasıdır. Çocuğa kötü muamele ile ağır sorumluluklar verilmesi söz konusudur. Sorumluluklar çocuğu gelişiminin üzerinde olduğu için çocukta

³⁹ Jenny Macfie vd., Intergenerational transmission of role reversal between parent and child: Dyadic and family systems internal working models. *Attachment & Human Development*, 2005, 7(1), p. 51-65.

⁴⁰ Emily Baggett vd., Father–daughter parentification and young adult romantic relationships among college women. *Journal of Family Issues*, 2015, 36(6), p. 760-783.

⁴¹ Lisa M. Hooper, Defining and understanding parentification: Implications for all counselors, *The Alabama Counseling Association Journal*, 2008, 34(1), p. 35-43.

⁴² Jurkovic vd., a.g.e., 1999, p. 92-115.

yetersizlik duygusu yaratmaktadır. Zamanla çocuk kendisine biçilen rolü içselleştirerek kimliğinin parçası haline getirebilmektedir.⁴³

2.1.3.1.2. Çocuk muamelesi yapma

Ebeveynin çocuğa aşırı korumacı davranarak çocuğun gereksinimlerini fazlasıyla karşılar, gelişim düzeyinde alması gereken sorumlulukları vermez. Ebeveyn bunu yaparak çocuğun kendisine sadakat ile bağlanmasını beklemektedir. Böylelikle çocuk özerk bir kimlik geliştiremez, bakım verme becerisi konusunda yetersizleşir.

2.1.3.1.3. Sağlıklı Ebeveynleşme

Çocuğun ebeveynleştirilmeme halinin sağlıklı bir durum olduğunu ifade eder. Burada çocuğun aldığı sorumluluklar gelişim düzeyinin üzerinde değildir; kültürel yapıyla uyumludur ve karşılığında ebeveyninin desteği vardır. Bu ebeveynleşme türünde çocuk yetişkinlerin rol ve sorumlulukları konusunda bilinçlenir.⁴⁴

2.1.3.1.4. Yapıcı/İşlevsel/Uyum Sağlayıcı Ebeveynleşme

Aniden gelişen bir stres durumunda ve sınırlı bir zaman diliminde yaşanan ve çocuğun bu sürece uyumlanarak olumlu gelişim sağladığı durumdur. Aileler zaman zaman çeşitli stres durumları ve yaşam zorlukları yaşayabilir. Bu zamanlarda aile bir bütün olarak önlemler alarak düzenlemeye gider ve aile üyelerinin rol ve sorumlulukları geçici olarak değişebilir. Bu ebeveynleşme türünün sağlıklı olması “karşılıklılık” ve “adalet” kavramının çocuk tarafından olumlu algılanmasından da kaynaklanmaktadır. Eğer çocuk ailedeki rollerin tersine çevrilmesinin haklı bir gerekçesi olduğunu ve karşılıklı bir durum olduğunu düşünüyorsa üstlendiği rolleri kimliğinin bir parçası haline getirmesini ve hatta kimlik gelişimi olumlu yönde etkilenir.⁴⁵ Ayrıca ebeveynlerin ve sosyal çevrenin çocuğun aldığı sorumlulukları ve özverisini fark etmesi, çocuğu takdir etmesi ve ona olumlu geribildirimler vermesi de olumlu etki yapmaktadır. Yapıcı ebeveynleşme çocuğa, özgüveninin artması,

⁴³ Lisa M. Hooper, Parentification. In R. Levesque (Ed.), *Encyclopedia of Adolescence*, New York, NY: Springer, 2012, Vol.4, p. 2023–2031.

⁴⁴ Akün, a.g.e., s. 219-246.

⁴⁵ Gregory J. Jurkovic, Destructive parentification in families: Causes and consequences. In L. L'Abate (Ed.), *Family psychopathology*. New York, NY: Guilford, 1998, p. 237–255.

yeterlilik duygusu geliştirmesi, ileride hedef odaklı stratejiler geliştirmesi yönünde katkı sağlamaktadır.⁴⁶

2.1.3.2. İçeriğine Göre Ebeveynleşme Türleri

İçeriğine göre ebeveynleşme; enstrümantal (araçsal) ve duygusal ebeveynleşme olmak üzere iki grupta incelenmektedir.Araştırmalara göre her iki ebeveynleşme türü de iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1.3.2.1. Enstrümantal (Araçsal) Ebeveynleşme

Araçsal ebeveynleşmede çocuğun üstlendiğı görevler; çalışarak para kazanma ve aile ekonomisine katkıda bulunma, mali sorunları düzenleme, faturaları ödeme,ev işlerini yapma, temizlik yapma, bulaşıkları yıkama, yemek yapma, alışveriş yapma, kardeşlerine bakma ve sorumluluklarını üstlenme vb. ihtiyaçları karşılamayı içermektedir.Hastalık veya engellilik gibi özel gereksinimli kardeşi olan çocukların daha çok araçsal ebeveynleşme yaşadıkları görölmüşür.⁴⁷

Çocuğun tek ebeveyn ile yaşaması, ebeveyninin çalışma şartlarının yoğunluğu, en büyük çocuk olması ve kardeş sayısının fazla olması kardeş bakımını ve evin işlerini yapmayı gerektirdiğinden risk faktörleri olarak görölmektedir.⁴⁸ Ancak yapıcı ebeveynleşmede belirtildiğı üzere bu ebeveynleşmede de çocuğun üstlendiğı görevlerin gelişim düzeyinin üstünde olmaması, ailenin çocuğı desteklemesi ve takdir etmesi durumunda çocuktaki olumsuz etkilerazalacaktır.

2.1.3.2.2. Duygusal Ebeveynleşme

Duygusal ebeveynleşme yaşayan çocuk bir anne ya da arkadaş figürü sergileyerek ebeveynleri veya kardeşleri için psikolojik ve sosyal bir boşluğu doldurmaktadır. Ebeveyn kendi sorunlarını paylaşarak çocuğun duygusal gelişimine zarar verir çünkü çocuk kendi ihtiyaçlarından fedakârlık etmek durumunda kalır.Duygusal ebeveynleşmede sorun çocuğun doğrudan kendisiyle ilgili değıldir. Ebeveyn çocuğa kendi sorunlarından bahseder. Çocuk da aile üyeleri için

⁴⁶ Judyta Borchet vd., Parentification in late adolescence and selected features of the family system. *Health Psychology Report*, 2016, 4(2), p. 116-127.

⁴⁷ Susanne Lamorey, Parentification of siblings of children with disability or chronic disease. In. N. D. Chase (Ed.), Burdened children: Theory, research and treatment of parentification. *Thousand Oaks: Sage* 1999, p. 75-91.

⁴⁸ Thomas J. McMahon ve Suniya S. Luthar, Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 2007, 77, p. 267-281.

müzakereci olur, krize müdahale etmek durumunda kalır.⁴⁹ Bu ebeveynleşme türü; ebeveyn beklentileri ile çocuğun gelişimi arasında ciddi uçurum olması açısından en zarar verici ebeveynleşme türüdür, araçsal ebeveynleşmeye göre daha fazla olumsuz etkiye (duygusal-davranışsal-psikolojik) sebep olmaktadır.⁵⁰

Duygusal ebeveynleşmede; çocuğun çabalamasına rağmen ailesinden olumlu herhangi bir geribildirim veya takdir görmemesi, olumsuz etkileri tetiklemektedir. Duygusal ebeveynleşme; olumsuz benlik algısı, depresif belirtiler, kendini duygusal yaralardan korumak için savunma ve narsist özellikler üretme, diğer insanlarla sosyalleşme problemleri, olumsuz ilişkiler ve yetişkin bağlanmasında sorunlar yaratmaktadır.⁵¹

Duygusal ebeveynleşmede çocuk ile ebeveynin algılayışları farklıdır. Ebeveyn çocuğun duygusal desteğini; ilişkilerini pekiştiren, aralarında yakınlaşma sağlayan bir avantaj olarak görür. Çocuk için ise aynı durum; ebeveynini rahatlatmak ve mutlu etmek için, onunla ilişki kurmak için çabalamak zorunda olduğu koşullu bir durum olarak algılanır.⁵² Duygusal ebeveynleştirmenin ebeveynlerden hangisinde daha çok yaşandığına dair yapılan araştırmada, annelerin babalara göre çocuklarından daha çok duygusal ebeveynleşme beklediklerini göstermiştir.⁵³

2.1.4. EBEVEYNLEŞMEDE RİSK FAKTÖRLERİ

Araştırmalar, bazı stresörlerin bulunduğu ailelerde ebeveynleşmenin daha fazla yaşandığını ortaya koymaktadır. Ebeveynleşmenin çoğunlukla sağlıklı ve işlevsel olmayan ailelerde ve sorunlu ebeveynlik becerilerine sahip ailelerde yaşandığı görülmektedir.⁵⁴

⁴⁹ Jeniffer E. Champion vd., Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of depression. *Journal of Family Psychology*, 2009, 23, p. 156-166.

⁵⁰ Lisa M. Hooper vd., Predictors of growth and distress following parentification among college students. *Journal of Child and Family Studies*, 2008, 17, p. 693-705.

⁵¹ Marolyne Wells ve Rebecca Jones, Relationship among childhood parentification, splitting, and dissociation: Preliminary findings. *The American Journal of Family Therapy*, 1998, 26(4), p. 331-339.

⁵² Karen Rowa vd., The family anorexia nervosa: Examining parent-child boundary problems. *European Eating Disorders Review*, 2001, 9, p. 97-114.

⁵³ Tara S. Peris vd., Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support for the parentification construct. *Journal of Family Psychology*, 2008, 22(3), p. 633-642.

⁵⁴ Genie Burnett vd., Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification. *American Journal of Family Therapy*, 2006, 34, p. 181-189.

2.1.4.1. Cinsiyet

Yapılan çalışmalarda çocuğun ebeveynleşme yaşantısı hem ebeveynin hem de çocuğun kadın cinsiyette olması açısından risk olarak değerlendirilmektedir. Annelerin kız çocuklarını babalara göre daha çok ebeveynleştirme yaşantısına maruz bıraktığı ortaya çıkmıştır. Anneler babalara göre daha fazla duygusal destek beklemekte, kız çocukları da erkek çocuklarına göre daha çok duygusal destek vermektedir.⁵⁵ Bu durum Türk kültürel bağlamında da benzerdir.⁵⁶Yapılan bir çalışmada annenin kız çocuğundan daha fazla yardım bekleyeceği, bu durumun da çocuğun depresyon yaşama düzeyiyle ilgili olduğu görülmüştür.⁵⁷

2.1.4.2. Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi

Ailenin ekonomik darlık yaşaması, süreç doğru yönetilmediğinde çocuk için olumsuz etki oluşturabilmektedir. Çocuk maddi destek için yarı/tam zamanlı çalışmak veya kardeşlerine bakmak durumunda kalabilir. Maddi yetersizlik sebebiyle yaşanan evin küçük olması yetişkinlerin sorunlarına şahit olmalarına sebep olabilir. Bu sebeplerle; çocuk, üzerinde hissettiği baskıyla, anne babasının ebeveyni veya arkadaşı gibi destekçi olma sorumluluğunu alır. Bir çalışmada ülkece yaşanan ekonomik bir kriz sebebiyle aniden maddi sıkıntılar yaşayan ailelerle çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerinin çatışmalarının artmasından dolayı bireylerin taraf tutmak durumunda kalarak kimliksizleştikleri, arabulucu veya kurtarıcı rollerine girmek durumunda kaldıkları görülmüştür.⁵⁸ Ancak, aile ekonomik sıkıntısını fazlaca ve sürekli olarak yansıtmadığı sürece; yaşanan ekonomik darlık, aile üyelerinin birbirin desteklemesi ile yakınlığı sağlayacağından işlevsel de olabilmektedir.⁵⁹

⁵⁵ Ofra Mayseless vd., "I was more her mom than she was mine": Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 2004, 53, p. 78–86.

⁵⁶ Diane Sunar ve Güler Fisek, Contemporary Turkish families. In U. Gielen & J. Roopnarine (Eds.), Families in global perspective, *Allyn & Bacon; Pearson*, 2005, p. 169-183.

⁵⁷ Deborah B. Jacobvitz vd., Observations of early triadic family interactions: Boundary disturbances in the family predict symptoms of depression, anxiety, and attention/deficit/hyperactivity disorder in middle childhood. *Development and Psychopathology*, 2004,16, p. 577–592.

⁵⁸ Eleni Jelastopulu ve Konstantina Anna Tzoumerka, The effects of economic crisis on the phenomenon of parentification. *Universal Journal of Psychology*, 2013, 1(3), p. 145-151.

⁵⁹ McMahon&Luthar, a.g.e., p. 267-281.

2.1.4.3.Göç

Göçle beraber yeni kültüre daha kolay uyum sağlayanlar çocuklardır. Yeni topluma ve kültürüne uyumlanmada zorlanan ebeveynler çocuklarına destek olamamakta, karar almada yetkin olamamaktadırlar. Böylelikle kendi ülkelerindeki ebeveynlik rollerini yitirirler. Bu nedenle özellikle gündelik işlerde çocuklarından yardım isterler.⁶⁰Yaşlarının avantajı, okula gitme ve daha çok sosyal aktiviteye katılma sebebiyle çocuklar ebeveynlerine göre daha hızlı uyum sağlarlar. Bu nedenle ebeveynleri için dil aracılığı (çevirmenlik) ve kültür aracılığı (yeni kültüre uyumlanma konusunda yardımcı olma) sorumluluklarını üstlenirler. Göç eden ailelerin çocuklarının üstlenmiş olduğu dil ve kültür aracılığı görevleri, filial sorumluluk kavramı üzerinden değerlendirilerek bu görevlerin psikolojik uyuma etkisine bakılmıştır. Her iki görevin de psikolojik uyumu olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır. Dil aracılığı enstrümantal, kültür aracılığı duygusal ebeveynleşme olarak görülmüş ve bundan dolayı da kültür aracılığının psikolojik gerginlikle daha yüksek ilişkisi bulunmuştur.⁶¹

2.1.4.4.Ailedeki Alkol ve Madde Kullanımı

Alkolik anne babalar aslında kendi dengesiz ruh halleriyle boğuşmaktan anne babalık görevlerini yerine getiremeyen kişilerdir. Bu ailelerdeki çocuk; sarhoş babasını yatağına taşıyan, onu kızdırmaması gerektiğine dair sorumlu hisseden çocuktur ve ebeveyn davranışı sergilemeyi öğrenmiş demektir. Alkolik ailelerdeki bazı çocuklara “günah keçisi”, bazısına da “ailenin kahramanı” veya “altın çocuk” rolleri biçilir. İltifatlara boğulan çocuk aslında başıboşluk ve duygusal yoksunluk içindedir.⁶²

Alkol bağımlılığının olduğu ailelerde çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçları ihmal edilir. Alkol bağımlısı olan eşten dolayı diğer ebeveyn eşinin alkol alması ile ve aile meseleleriyle uğraşmak zorunda kalır. Yani, alkol kullanan ebeveyn de kullanmayan ebeveyn de çocuklarının gelişime uygun bir ortamı evde sağlamak

⁶⁰ Julia Mirsky, Psychological independence among immigrant adolescents from the former Soviet Union. *Transcultural Psychiatry*, 2001, 38(3), p. 363-373.

⁶¹ Yael Ponizovsky vd., When role reversal and brokering meet: Filial responsibility among young immigrants to Israel from the Former Soviet Union. *Journal of Family Psychology*, 2012, 26, p. 987–997.

⁶² Forward&Buck, a.g.e., s. 9, 95.

konusunda yetersizleşirler. Bu nedenle bu çocukların ebeveynlerinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaları söz konusu olmaktadır.⁶³

Araştırmalar ebeveyn alkol kullanım düzeyinin çocuk ve ergendeki ebeveynleşme ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Buna göre, alkol kullanımı arttıkça ergendeki ebeveynleşme düzeyi de artmaktadır.⁶⁴

Bekir vd. (1993) tarafından yapılan bir araştırmada ebeveyninin alkol veya uyuşturucu bağımlılığının evdeki rolleri yerine getirmesine engel olmasından dolayı, çocuğun özbakımını yapmak, kardeşine bakmak, ebeveynine bakmak konusunda zorlandığı görülmüştür. Bu çocuklar yetişkin olduklarında, kendi çocuklarına da aynı davranış örüntüleriyle yaklaşmakta, stresle başa çıkmak için alkol veya uyuşturucu kullanmakta, hatta sorumsuz bir yetişkinlik/ebeveynlik eğiliminde olmaktadır.⁶⁵

Uyuşturucu kullanan ebeveynlere sahip ergenlerle yapılan diğer bir çalışmada da; ergenlerin ev işlerini yapmak durumunda kaldıklarından ve ebeveyn rollerini üstlendiklerinden dolayı; kaygı, depresyon ve somatik belirtiler gösterdikleri görülmektedir.⁶⁶

2.1.4.5. Ailedeki Kronik/Fiziksel/Psikolojik Rahatsızlıklar

Ebeveynleşmeye en fazla maruz kalan grup, hasta veya engelli ebeveyni olan çocuklardır. Çünkü bu durum evdeki dengeyi tamamen bozmuştur. Evde engelli, hasta bir birey olduğunda çocuğun onun bakımı ile ilgili sorumluluklar üstlenmesi zorunlu hale gelmektedir. Bu da çocuğun çocukluk yaşantısının gerektirdiği gelişimsel haklarını kısıtlamaktadır. Bundan dolayı çocuk eğitim hayatı, fiziksel gelişimi veya psikososyal gelişimi yönünden eksik kalmaktadır.⁶⁷

Ebeveynin ruhsal/fiziksel/zihinsel olarak rahatsız olması, hastalanması veya engelinin olması aile dinamiğini bozmaktadır. Sağlıklı bir bireyin yapabileceği işleri

⁶³ Michelle Kelley vd., Parentification and family responsibility in the family of origin of adult children of alcoholics. **Addictive Behaviors**, 2007, 32(4), p. 675-685.

⁶⁴ Lisa M. Hooper vd., Patterns of self-reported alcohol use, depressive symptoms, and body mass index in a family sample: The buffering effects of parentification. **The Family Journal**, 2012, 20(2), p. 164-178.

⁶⁵ Pamela Bekir vd., Role Reversals In Families Of Substance Abusers: A Transgenerational Phenomenon. **The International Journal of the Addictions**, 1993, 28(6), p. 613- 630.

⁶⁶ Judith A. Stein vd., Parentification and its impact on adolescent children of parents with AIDS. **Family Process**, 1999, 38(2), p. 193-208.

⁶⁷ Jo Aldridge ve Saul Becker, Children as carers. In. **Archives of Disease in Childhood**, 1993, 69, p. 459-462.

yapamayan ebeveyn kendi görevlerini çocuğa devretmektedir. Böylelikle rol değişimi gerçekleşmekte, evdeki dengeler bozulmaktadır. Buradaki ebeveynleşme uzun süreli olmadığında, iyileşmenin gerçekleşmesinin mümkün olduğu durumlarda ebeveynleşme hali büyük bir olumsuzluk olarak değerlendirilmemektedir. Ancak hastalık süreci uzun ve şiddetli olduğunda ve ebeveynleşme kalıcı olduğunda çocuk olumsuz etkilere maruz kalabilmektedir.⁶⁸

Ebeveynlerin; anksiyete, depresyon ve somatik belirtiler yaşaması; çocuklarının duygusal ebeveynleşme yaşaması için bir risk olarak görülmektedir. Yapılan bir çalışmada halen depresyonda olan veya geçmişte depresyon geçirmiş olan 72 annenin çocuklarında daha fazla duygusal ebeveynleşme, anksiyete ve depresyon belirtileri görülmüştür.⁶⁹

İşitme engelli ebeveynlerin en büyük işiten çocuklarının; sözlü çeviri, iletişim, duygular ve rol değiştirme üzerinden algılarına bakılan bir çalışmada; ebeveynlerine yorumlama yaptıkları için bu çocuklar yetişkin konularına dâhil olmakta, karar vermede yetişkin rolü üstlenmektedirler. Bu çocuklar, yetişkin muamelesi gördüklerini; kelime haznesi, yetişkin konuları ve yorumlama için sürekli kendilerine başvurulmasını bir yük olarak algıladıklarını belirtmişlerdir.⁷⁰

Akıl sağlığı sorunları olan ebeveyne sahip 118 ergende ebeveynleşme, stres ve davranış sorunlarının incelendiği diğer bir çalışmada ergenlerin ebeveynleşme yaşadığı, algılanan ebeveynleşme yaşantısının da içselleştirme ve dışsallaştırma problemleriyle ilişkili olduğu görülmüştür.⁷¹

2.1.4.6.Özel Gereksinimli Kardeşe Sahip Olmak

Ailede hastalığı olan bir çocuk olduğunda, diğer kardeşlere verilen ilgi azalır veya tehlikeye girer. Bu evlerde yaşam bir kriz gibi geçmektedir. Hasta çocuğa bakım veren ebeveyn açık veya örtülü olarak sağlıklı çocuğu ihmal eder. Örneğin; ebeveyn sürekli hastaneye giderken, çocuk evdeki yemeği ısıtıp tv karşısında tek başına yer. Çocuk kendini duymak istemediği ve anlamadığı tıbbi terimler içeren

⁶⁸ John S. Rolland, Parental illness and disability: A family systems framework. *Journal of Family Therapy*, 1999, 21, p. 242–266.

⁶⁹ Champion vd., a.g.e., 2009, p. 156-166.

⁷⁰ Mary A. Buchino, Perceptions of the oldest hearing child of deaf parents: On interpreting, communication, feelings and role reversal. *American Annals of the Deaf*, 1993, 138(1), p. 40-45.

⁷¹ Linda Van Loon vd., Parentification, Stress, and Problem Behavior of Adolescents Who Have A Parent With Mental Health Problems. *Family Process*, 2017, 56(1), p. 141-153.

konuşmaların içinde bulur. Bir sorun yaşadığında ailesinin rahatsız olmamasına alışmıştır.⁷²

Kardeşi farklı gereksinimlere sahip çocuklar sahte olgunluk, aşırı yardımseverlik&sorumluluk geliştirebilmektedir. Bu çocuklarda utanç, suçluluk hissi, somatizasyon, sosyal kopukluk, depresyon ve davranış problemleri görülebilmektedir.⁷³

Engelli veya hasta kardeşlerinin bakımını tümüyle üstlenen çocukların fazlaca ebeveynleşme yaşadıkları görülmüştür. Ancak kardeşi DEHB, otizm ve şizofreni tanısı alan bireylerde işlevsel ebeveynleşme yaşantısı olduğu bulunmuştur. Bunda sosyal destek, anne baba ile ilişkilerin yakın olması ve tüm sorumlulukları üstlenmemenin etkisi vardır.⁷⁴

Otizmli kardeşi olan yetişkinlerin, çocukluk ebeveynleşme yaşantılarının incelendiği bir araştırmada; ebeveyn odaklı ebeveynleşme düzeyi ile stres ve kaygı arasında ilişki vardır. Kardeş odaklı ebeveynleşme ile stres arasında bir ilişki olsa da kardeş ilişkisine olumlu yaklaşıldığı görülmüştür. Burada sosyal destek, kardeş ilişkilerini güçlendiren bir faktör olarak görülmektedir.⁷⁵

2.1.4.7.Ebeveynler Arasındaki Sorunlar/Boşanma

Anne baba arasındaki çatışmalarda çocukların ebeveynleşme davranışları gösterdiği görülmüştür. Çocuklar kavga esnasında ya da sonrasında müdahale etmeye çalışabilir, ebeveynleri de eşleriyle aralarındaki problemler hakkında çocukla konuşarak ondan çözüm için yardım isteyebilir, dertleşebilirler.

Eğer ebeveynler arası çatışmanın sıklığı fazla ise, çatışmalar çözümsüz kalıyorsa, çocuk çatışmaya dâhil olmak durumunda kalıyor ve çatışmayı bir tehdit olarak görüyorsa ebeveynleşme düzeyi artmaktadır.Şiddet yaşanan durumlarda çocuk kendini kavganın sebebi olarak görüp suçlamakta ve içselleştirilmiş davranış problemleri yaşamaktadır.⁷⁶

⁷² Webb&Musello, a.g.e., s. 83.

⁷³Chase, a.g.e., p. 3-33.

⁷⁴ Akün, a.g.e., s. 219-246.

⁷⁵ Theodore S. Tomeny vd., Parentification of adult siblings of individuals with autism spectrum disorder. *Journal of Child and Family Studies*, 2017, 26, p. 1056-1067.

⁷⁶ Andree Fortin vd., Children's appraisals as mediators of the relationship between domestic violence and child adjustment. *Violence and Victims*, 2011,26(3), p. 377-392.

Anne babası ayrılan çocuklar, birlikte olan çocuklara göre iki kat daha fazla enstrümantal&duygusal ebeveynleşme ve adaletsizlik algısı yaşamaktadır.⁷⁷ Yapılan bir çalışmada duygusal ebeveynleşme boşanan ailelerin çocuklarında anlamlı olarak farklı görülürken, enstrümantal ebeveynleşmede bir farklılık görülmemiştir.⁷⁸

Boşanma ile birlikte ebeveyn çocuğuyla kendi sorunları ile ilgili duygusal paylaşımlarda bulunmakta, çocuğa fazlasıyla ilgi göstermektedir. Çocuk olması gerekenden fazla güç ve otorite sahibi olarak ailevi kararlarda söz sahibi olmaktadır. Bu durumlar çocukta gerçekleşen duygusal ve enstrümantal ebeveynleşmeyi ifade etmektedir. Sıklıkla boşanma sonrasında bu durum yaşansa da anne baba arasında işbirliği, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin yakınlığı ve aile içindeki rollerin uygun bir şekilde belirlenmesi ile boşanmanın çocukta olumsuz etkileri azalabilmektedir.⁷⁹ Ayrıca boşanma ile yapılacak olan yasal düzenlemelerin de, çocuktan beklenecek desteğe ihtiyaç duyurmayacak bir koruyucu faktör olduğu bildirilmiştir.⁸⁰

Boşanma sonrası tek ebeveynle yaşamak da çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu süreçte çocuk ebeveyniyle arasında sınırların belirsizleşerek hiyerarşik değil yan yana olduğu bir hale bürünmekte ve ebeveynleşmeye maruz kalmaktadır.⁸¹ Boşanma ile beraber ebeveynin çocuğu adeta ortağı olarak gördüğü sıkça görülmektedir.

2.1.4.8.Kardeş sayısı ve sırası

Ailedeki çocuk sayısına göre ve çocuğun; en büyük, en küçük ve tek olması durumuna göre ebeveynleşme değişebilmektedir. Ailedeki tek çocuk olmak duygusal ebeveynleşme için bir risk oluşturmaktadır. Ailedeki en büyük çocuk olmak ve kardeş sayısının fazla olması da enstrümantal ebeveynleşme için risk sayılmaktadır.⁸² Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde maddi sıkıntılar çocuğun aileye bakmak için okulu dahi bırakıp çalışmasına sebep olabilmektedir.⁸³

⁷⁷ Gregory J. Jurkovic vd., Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 2001, 30(2), p. 245–257.

⁷⁸ Michele T. Martin, Mother-daughter relations in divorced families: Parentification and internalizing and relationship problems. Dissertation Abstracts International: Section B: *The Sciences and Engineering*, 1996, 56(9-B), p. 5176

⁷⁹ Janet R. Johnston, Role diffusion and role reversal: Structural variations in divorced families and children's functioning. *Family Relations*, 1990, 39, p. 405–413.

⁸⁰ Jurkovic v.d., a.g.e., 2001, p. 245–257.

⁸¹ McMahon&Luthar, a.g.e., p. 267-281.

⁸² McMahon&Luthar, a.g.e., p. 267-281.

⁸³ Rolland, a.g.e., p. 242-266.

2.1.5. TÜRKİYE'DE EBEVEYNLEŞME

Ebeveynleşmenin etkisinin olumlu/olumsuz olduğunu anlamak için çocuğun algısına bakmak gerekir. Eğer bulunduğu topluluk için çocuğu üstlendiği roller yaygın ve kabul görmüş takdir edilmişse çocuk bu rolleri, ebeveynlerin beklentisi olmaksızın da üstlenmek isteyebilir. Çocuğun üstlendiği rollerin normatif sayıldığı toplumlarda, ebeveynleşmenin olumsuz etkileri az olacaktır.⁸⁴

Türkiye'nin aile bireylerinin sınırlarının çok belirgin olmadığı, çocukların özerkliğine sahip çıkılmayan bir ülke olduğu bilinmektedir.⁸⁵ Türkiye halen geniş aile durumundan çekirdek aile oluşumuna, toplumsalcılıktan bireyselliğe dönüşmekte olan bir ülkedir. Bu durum rol ve sorumlulukların da sınırlarının belirgin olmadığı anlamına gelebilir. Buradan yola çıkılarak Türkiye'de ebeveynleşmenin yoğun olduğu söylenebilir.

Türkiye'de ekonomik olarak ailesine katkıda bulunan (örneğin çiftçilikle uğraşan ailelerde) çocuklara rastlanmaktadır. Bu tip ailelerde çocuklar geleceğin güvencesi olarak görülürler. Enstrümantal olarak değerlendirilebilecek bu ebeveynleşmenin yanı sıra Türkiye'de çocukların duygusal ebeveynleşmeye de maruz kaldıkları söylenebilir. Türkiye'de ebeveynler çocuklarına yaşlandıklarında kendilerine bakacak, onlarla ilgilenerek destekleyecek ve kendilerinin bir uzantısı gözüyle bakmaktadır.⁸⁶

Türk kültürel örneğini yansıtacak ender çalışmalardan birinde ABD'li ve Türk lise öğrencilerinin ebeveynleşmelerini karşılaştırılmıştır. Çalışmada Türk öğrencilerin daha fazla ebeveynleşme davranışı sergiledikleri görülmüştür.⁸⁷

⁸⁴ Eva H. Telzer ve Andrew J. Fuligni, Daily family assistance and the psychological well-being of adolescents from Latin American, Asian, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 2009, 45(4), p. 1177-1189.

⁸⁵ Çiğdem Kağıtçıbaşı vd., Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 2001, 22(4), p. 333-361.

⁸⁶ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Family, self, and human development across cultures: theory and applications*. New York: Taylor & Francis, 2017.

⁸⁷ Carolyn J. Mebert ve Başak Sahin, The Role of Culture and self-construal in autobiographical memories of US and Turkish college students. *Journal Memory*, 2013, p. 1004-1017.

2.1.6. EBEVEYNLEŞMENİN OLUMLU VE OLUMSUZ SONUÇLARI

Ebeveynleşmenin olumlu ve olumsuz etkilerinin olması çeşitli aracı değişkenlerle açıklanmaktadır. Bununla ilgili olarak ebeveynleşme ile ruh sağlığının ele alındığı bir çalışmada algılanan adaletsizlik tek olarak ya da duygu regülasyonu ile beraber aracı faktör olarak bulunmuştur. Yani algılanan adaletsizliğin artmasıyla çocuktaki duygu regülasyonu yetisi azalmaktadır. Bunun da yetişkinlikteki ruh sağlığı sorunlarına etkisi olmaktadır.⁸⁸

2.1.6.1.Ebeveynleşmenin Olumlu Sonuçları

Ebeveynleşme her zaman patolojik olarak değerlendirilmemekte, bazı koşullar altında iyi işlev gören bir durum olabilmektedir.Çocuğa verilen görevler onun gelişim dönemine uygun olup kapasitesini aşmadığında ve duygusal olarak onu bunalıtmadığında; her iki ebeveyn ile çocuğun sorumlulukları karşılıklı denge halinde olduğunda; çocuğun çabaları fark edilip takdir edildiğinde; kardeşlere de sorumluluk verildiğinde çocuk üstlendiği rollerin gerekçelerini haklı gördüğünde; çocuğun sorumluluklarının yoğunluğu makul ve süresi belirli olduğunda; ebeveynleşmenin olumlu etkileri olmaktadır.⁸⁹;

Yapılan araştırmalarda bu koşullarda yapıcı ebeveynleşmenin bireylerde şu olumlu etkilere sebep olduğu görülmüştür:

- Özerklik kazanma konusunda sorumluluk alma ve fırsat edinme deneyimi⁹⁰,
- Yetişkinlikte daha olumlu bir ruh sağlığı⁹¹
- Özsaygı, yetkinlik ve rahatlama duygularının artması⁹²,
- Olayları kontrol edebilme hissiyatının ve geleceğini planlayabilme becerisinin gelişmesi⁹³,
- Ergenlerin evdeki görevlerinden hoşnut olduklarında psikolojik iyilik halinin olumlu olması⁹⁴,

⁸⁸ P. J. Jankowski vd., Parentification and mental health symptoms: Mediator effects of perceived unfairness and differentiation of self. *Journal of Family Therapy*, 2013, 35, p.43–65.

⁸⁹ Chase, a.g.e., p. 3-33.

⁹⁰ Burnett v.d., a.g.e., p. 181-189.

⁹¹ Kim Shifren, Early caregiving and adult depression: Good news for young caregivers. *The Gerontologist*, 2001, 41(2), p. 188-190.

⁹² John P. Walker ve Robert E. Lee, Uncovering strengths of children of alcoholic parents. *Contemporary family therapy*, 1998, 20(4), p. 521-538.

⁹³ Bryanne Barnett ve Gordon Parker, The parentified child: Early competence or childhood deprivation?. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 1998, 3(4), p. 146-155.

⁹⁴ Telzer&Fuligni, a.g.e., p. 1177-1189.

- Travma sonrası büyüme ile sağlıklı başa çıkma becerileri kazanma ve bireyselleşerek dayanıklılığın sağlanması⁹⁵.
- Ergenlerde; düşük psikolojik gerginlik, kendini kontrol etme becerisi, özyeterlilik gelişmesi⁹⁶,
- Makul ölçüde anneye sağlanan duygusal desteğin ve olumsuz aile koşullarında kardeş sorumluluğu üstlenmenin, psikososyal uyumu geliştirmesi⁹⁷
- Kendine güven, olgunlaşma ve diğerlerinin bakış açılarını anlama (empati) becerisinin gelişmesi⁹⁸,
- Üstesinden gelinen rolden dolayı gurur duyarak başarı hissini yakalanması ve psikoloji dayanıklılığın geliştirilmesi.⁹⁹

2.1.6.2.Ebeveynleşmenin Olumsuz Sonuçları

2.1.6.2.1.Duygu Durum Değişkenleri: Depresyon, Kaygı ve Öfke

Duygusal ebeveynleşme; depresyonu, kaygı bozukluğunu ve somatik belirtileri yordamaktadır. Ebeveyni alkol kullandığı için evdeki işleri üstlenen çocuklarda depresyon, madde kullanan ebeveynlerin çocuklarında depresyon, kaygı ve somatik belirtiler görülmüştür.¹⁰⁰ Ebeveynleşmenin görüldüğü ailelerdeki çocukların duygu durum güçlüğü yaşaması muhtemeldir. Böyle işlevsiz ailelerde 7 yaşındaki çocuklarda dahi depresyon ve kaygı belirtileri görülmüştür.¹⁰¹Eşler arası sağlıklı ilişkinin olmadığı ve bu nedenle baba-kız ittifakının gerçekleştiği ilişkilerde kız çocuklarının yetişkinliklerinde depresyon, kaygı ve düşük özsaygı görülmüştür.¹⁰² Benzer durumun yaşandığı anne-kız ilişkilerinde de duygusal ebeveynleşme; kaygı bozukluğu ve depresyonla ilişkili bulunmuştur.¹⁰³

⁹⁵ Hooper vd., a.g.e., 2008, p. 693-705.

⁹⁶ Gabriel P. Kuperminc vd., Relations of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 2009, 23, p.14-22.

⁹⁷ Monica M. Fitzgerald vd., Child sexual abuse, early family risk, and childhood parentification: Pathways to current psychosocial adjustment. *Journal of Family Psychology*, 2008, 22, p. 320–324.

⁹⁸ Patricia L. East, Children's provision of family caregiving: Benefit or burden?. *Child Development Perspectives*, 2010, 4(1), p. 55-61.

⁹⁹ Ciara Smyth vd., Children and young people as active agents in care-giving: Agency and constraint. *Children and youth services review*, 2011, 33(4), p. 509-514.

¹⁰⁰ Stein vd., a.g.e., p. 193-208.

¹⁰¹ Jacobvitz vd., a.g.e., 2004, p. 577-592.

¹⁰² Deborah B. Jacobvitz ve Nell F. Bush, Reconstructions of family relationships: Parent-child alliances, personal distress, and self-esteem. *Developmental Psychology*, 1996, 32, p. 732–743.

¹⁰³ Jeniffer Katz vd., A retrospective study of daughters' emotional role reversal with parents, attachment anxiety, excessive reassurance-seeking, and depressive symptoms. *The American Journal of Family Therapy*, 2009, 37, p. 185–195.

2.1.6.2.2.Kimlik Gelişimi/ Utanmaya Yatkınlık/ Düşük Özsaygı

Çocuklukta ebeveynleşme ile yetişkinlikte bölme savunma mekanizmasının kullanılması arasında anlamlı bir ilişki vardır. Birey bunu yaparak kötü duyguları ve gerçek benliğiyle yüzleşmekten kaçınmaktadır. Bu savunma mekanizmasıyla ebeveynini yücelterek kendi değerini düşüren birey (sürekli aileye bakım veren olduğu, küçük yardımcı olduğu için) mazoşist özellikler gösterebilmekte ya da kendini yüceltip diğerlerini aşağılayarak (ebeveyninin kendinden beklediği ideal kalıba uymak için) narsistik özellikler gösterebilmektedir.¹⁰⁴ Ayrıca erkeklerin duygusal ihmal ile başa çıkma adına manipülatif kişilik özellikleri gösterdikleri; özellikle duygusal ebeveynleşmenin manipülatif taktiklerle anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür.¹⁰⁵

Ebeveyninin ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığını düşünen çocuk yetersizlik duygusu yaşayabilmektedir.Ebeveynlerinin beklentilerini içselleştirerek beklenti yükü çekmesi ve gerçek yeteneklerinin takdir edilmemesinden ötürü yetişkinlikte birey benliğinden utanabilmektedir.¹⁰⁶

2.1.6.2.3.Akademik Yeterlilik

Ebeveynleşme yaşantısı akademik başarıyı düşürmektedir.Özellikle enstrümantal sorumlulukları sebebiyle okula yabancılaşan çocukların akademik yetersizlik yaşamaları olasıdır.

Üniversite öğrencilerinin akademik başarılarını, çocukluk ebeveynleşme yaşantıları bağlamında inceleyen bir araştırmada; düşük akademik başarıdaki gençlerin daha fazla bakım veren sorumluluğu olduğu ve aileleriyle ilgili daha çok endişe yaşadıkları görülmüştür.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Marolyn Wells ve Rebecca Jones, Object relations therapy of narcissistic and masochistic parentification styles. N. D. Chase (Ed.), Burdened children: Theory, research and treatment of parentification. **Thousand Oaks, CA: Sage**, 1999, p. 117–140.

¹⁰⁵ Andras Láng, Perceived childhood emotional parentification is associated with Machiavellianism in men but not in women. **Polish Psychological Bulletin**, 2016, 47(1), p. 136-140.

¹⁰⁶ Marolyn Wells ve Rebecca Jones, Childhood parentification and shame-proneness: A preliminary study. **The American Journal of Family Therapy**, 2000, 28, p. 19–27.

¹⁰⁷ Nancy D. Chase vd., Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. **American Journal of Family Therapy**, 1998,26(2), p. 105-114.

2.1.6.2.4.Somatik Şikayetler/ Konversiyon

Çocuk ebeveynini memnun etmek için gelişimine uygun olmayan rolleri yapmaya çalışırken isyan, kaçınma, inkar gibi ifade edemediği içsel yaşantılarını somatik belirtiler olarak ortaya çıkarmaktadır. Çocuğun bunu ebeveyninden ilgi görmek ve bakım almak adına geliştirdiği düşünülmektedir.Somatik şikayetler özellikle de çocuk kendisine verilen görevleri haksız/adaletsiz ve karşılıksız algıladığında artmaktadır.¹⁰⁸

2.1.7. EBEVEYNLEŞMEYLE İLGİLİ YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Karagöbek (2014) tarafından yapılan araştırmada; annenin kendi çocukluğundaki ebeveynleşme yaşantısı, annenin eşiyle olan bağlanma tipi ve çocuğun kendine yönelik algısının ve sosyoekonomik düzeyin çocuğun ebeveynleşmesine etkisine bakılmıştır. Buna göre, yüksek anksiyetesi olan anneler daha az duygusal ebeveynleşme, bu annelerin çocukları ise annelerini daha fazla fiziksel bakım veren olarak algılamaktadırlar. Düşük sosyoekonomik düzeydeki çocuklarda ve kız çocuklarında daha fazla ebeveynleşme davranışları görülürken, duygusal ebeveynleşme açısından statü farkı görülmemiştir. Kendini “bağımsız” tanımlayan çocuklarda daha az ebeveynleşme, “ilişkisel” tanımlayan çocuklarda daha fazla duygusal ebeveynleşme görülmüştür.¹⁰⁹

Köyden (2015) tarafından yapılan araştırmada; Hooper (2009) tarafından geliştirilen Ebeveynleşme Envanterinin uyarlanma çalışması yapılmış ve üniversite öğrencilerinde ebeveynleşmenin depresyonla, kaygıyla, öfkeyle ve obsesif inanışlarla olan ilişkisine bakılmıştır. Buna göre kadınlarda ebeveyn odaklı ebeveynleşmenin yüksek olduğu ve bunun da obsesif inanışları arttırdığı, erkeklerde de kardeş odaklı ebeveynleşmenin yüksek olduğu ve bunun da öfkeyi düzenlemeyi güçleştirdiği görülmüştür. Algılanan yarar/uyum ise ebeveynleşmenin olumsuz etkilerinden koruyucu bir faktör olarak görülmüştür.¹¹⁰

Yıldırım (2016) tarafından yapılan araştırmada, ebeveynleşme ve aile öngörülmezliğinin öfke, depresyon ve obsesif inanışlar üzerindeki etkisine bakılmış ve hepsine etki ettiği bulunmuştur. Erkeklerde öfkeye sadece ebeveynleşme etki

¹⁰⁸Chase, a.g.e., p. 3-33.

¹⁰⁹ Karagöbek, a.g.e., 2014.

¹¹⁰ Duygu Köyden, Ebeveynleşme olgusunun depresyon, kaygı, öfke ve obsesif inanış biçimleriyle ilişkisinin incelenmesi,Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

etmektedir. Algılanan yarar/uyum kadınlarda herhangi bir etkiye sahip değilken, erkeklerde depresyon içi koruyucu niteliktedir.¹¹¹

Emre (2016) tarafından yapılan derleme çalışmasında, ebeveynleşmenin çocuğun gelişim sürecine etkilerine değinmiştir. Ebeveynleşme için risk gruplarına bakılmış ve bu ailelerde yaşayan çocuklarda patolojik durumlara gidebilen olumsuz etkiler üzerinde durulmuştur. Ayrıca çocuğun alması gereken sorumlulukların ebeveynleşmeden ayrı tutulması gerektiği, ebeveynin desteği ve takdiri ile ebeveynleşmenin olumlu etkiler yaratabileceği değerlendirilmiştir.¹¹²

Akün (2017) tarafından yapılan hazırlanan makalede; ebeveynleşmenin özellikleri ve birey üzerinde etkileri; çeşitli kuramsal yaklaşımlar açısından ve araştırma bulguları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Ebeveynleşmenin tanımı, kuramsal açıklaması, türleri, etkileri, risk faktörleri, kültürel olarak değerlendirilmesi kapsamlı olarak yapılmıştır.¹¹³

Zencir (2018) tarafından yapılan çalışmada Türk kültürüne uygun bir ebeveynleşme ölçeği geliştirilmesi ve evli bireylerde ebeveynleşmenin evlilik doyumu ve depresyon ile ilişkisine çeşitli nitelikler açısından bakılmıştır. Buna göre, ebeveynleşme ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, depresyon ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.¹¹⁴

Arıkan (2019) tarafından yapılan araştırmada, özel gereksinimi olan kardeşe sahip bireylerle sağlıklı kardeşe sahip bireylerdeki ebeveynleşmenin farkına çeşitli değişkenler açısından bakılmıştır. Buna göre, özel gereksinimli kardeşi olan bireylerde ebeveynleşme daha yüksek görülürken bu bireyler ebeveynleşmeyi daha düşük yararlı algılamaktadırlar.¹¹⁵

Deveci (2019) tarafından yapılan nitel bir çalışmada sanayide çalışan erkek çocuk işçilerin ebeveynleşme yaşantıları incelenmiştir. Çalışmada normal

¹¹¹ Fatma Yıldırım, Aile Öngörülemezliği ve Ebeveynleşmenin Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri, Öfke Tarzları ve Obsesif İnanışları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹¹² Oğuz Emre, Ebeveynleşmenin Çocukların Gelişim Sürecine Etkisi, *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2016, 5 (2), s. 29-34.

¹¹³ Akün, a.g.e., s. 219-246.

¹¹⁴ Tolga Zencir, Çocuklukta Ebeveynleştirilme, Evlilik Doyumu ve Depresyon, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2018 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹¹⁵ Didem Arıkan Çolak, Özel Gereksinimli ve Sağlıklı Kardeşe Sahip Bireylerde Ebeveynleşme Olgusu ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

popülasyonun dışında olan ve toplumsal eşitsizlikten nasibini alan emekçi çocukların ihtiyaçlarına odaklanıldığından bu çocukların deneyimlerinin salt ebeveynleşme ile açıklanamayacağı, yetiştirilme perspektifi ile değerlendirmeni daha doğru olacağı vurgulanmıştır. Bu çocukların, kapasitelerinin çok üzerinde psikolojik, fiziksel ve ekonomik sorumluluklarla yüklendikleri ve korunma, oyun, empati, yaratıcılık ve bakım gibi ihtiyaçlarının göz ardı edildiği görülmüştür.¹¹⁶

Sarıkaya (2019) tarafından yapılan çalışmada, üniversite öğrencilerinin ebeveynleşmeleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkiye bakılmış; ebeveynleşmenin öğrencilerin psikolojik dayanıklılığını yordadığı görülmüştür.¹¹⁷

2.2. EŞBAĞIMLILIK OLGUSU

2.2.1. EŞBAĞIMLILIĞIN TANIMLANMASI

Eşbağımlılıkla ilgili yurt dışında oldukça fazla çalışma yapılmış olsa da bir ruhsal hastalık veya kişilik bozukluğu olarak değerlendirildiği sistematik araştırmaların yetersiz olmasından dolayı üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı yoktur. Eşbağımlılık ile ilgili yapılan tanımlarda eşbağımlılığın; hastalık, öğrenilmiş davranış, ilişki kalıbı, bağımlılık, kişilik bozukluğu, manevi boşluk, öğrenilmiş çaresizlik başlıkları kapsamında tanımlandığı görülmüştür. Bu nedenle alanyazında birçok tanıma ve kavramın farklı isimlerde anılmasına rastlanmaktadır. İngilizce “codependency” kelimesi ile anılan kavram, Türkçe’de “eşbağımlılık”, “karşılıklı bağımlılık”, “ilişki bağımlılığı”, “kişiler arası bağımlılık”, “bağlaşıklık” gibi sözcüklerle karşılık bulmaktadır.

Eşbağımlılık kavramında en fazla kabul gören tanım Amerikan Ulusal Eşbağımlılar Birliği (National Council on Codependence) (1990) tarafından yapılan “nesne ya da insanlara bağımlılık şeklindeki öğrenilmiş davranış” tanımıdır.¹¹⁸

¹¹⁶ Oğuzhan Deveci, An Investigation Into The Parentification Experiences Among Male Adolescents Due To Juvenile Labour, Ted University, The Department Of Psychology, Ankara, 2019 (**The Degree Of Master Of Science**).

¹¹⁷ Bülent Sarıkaya, Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynleşme Yaşantıları İle Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki, Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzincan, 2019 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹¹⁸ CoDAWorld Fellowship Patterns and characteristics of codependence, available from: <http://www.codependents.org/patterns.php> (Erişim Tarihi: 03.02.2020).

Cermak (1986)'a¹¹⁹ göre eşbağımlı kişi hem kendi hem de çevresindekilerin duygularını ve davranışlarını kontrol ederek benlik değerini belirlemeye çalışır. Dolayısıyla kişi başkalarının onayına bağımlı hale gelir. Cermak (1986) eşbağımlılığın bir kişilik bozukluğu olarak DSM IV'e dahil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu amaçla aşağıda belirtilen kriterleri belirlemiştir:

- A. Benlik değerini; kendini ve başkalarını kontrol edebilme becerisiyle eşdeğer tutması nedeniyle ciddi sorunlarla karşılaşma,
- B. Kendi ihtiyaçlarını yok sayıp diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılama konusunda sorumlu hissetme,
- C. Yakın ilişki kurma ve ayrılma konusunda kaygılı olma ve sınırlarını belirlemede sorun yaşama,
- D. Kişilik bozukluğu olanlar, kimyasal bağımlılar, diğer eşbağımlılar ve/veya dürtü kontrol bozukluğu olanlarla ilişkilerinde iç içe geçme,
- E. Aşağıdaki maddelerden 3 veya daha fazlasını yaşama:
 - 1. Aşırı inkar
 - 2. Duygularını baskılama
 - 3. Depresyon
 - 4. Aşırı uyarılmışlık hali, tetikte olma
 - 5. Kompulsiyonlar (Zorlantılar)
 - 6. Anksiyete
 - 7. Maddeyi kötüye kullanım
 - 8. Geçmişte ya da şimdi tekrarlayıcı bir fiziksel veya cinsel istismara maruz kalma,
 - 9. Stres temelli tıbbi hastalık
 - 10. En az 2 yıl, aktif madde kullanıcısıyla yardım talebi olmaksızın yakın ilişkide bulunma.

Cermak'ın savunması güçlü olsa da deneysel kanıta daha çok ihtiyacı olduğu gerekçesiyle eşbağımlılığın bir psikiyatrik hastalık olmadığı düşünülmüştür. Ancak eşbağımlılık, birlikte görüldüğü stres bozukluğu, anksiyete, depresyon gibi bozukluklardan dolayı koruyucu ve tedavi edici çalışmalarda yer alması gereken bir ruh sağlığı sorunudur.¹²⁰

¹¹⁹ Timmen L. Cermak, Diagnostic Criteria for Codependency, *Journal of Psychoactive Drugs*, 1986, 18 (1), p. 15-20.

¹²⁰ M. T. Knudson ve K. H. Terrell, Codependency, perceived interparental conflict, and substance abuse in the family of origin. *The American Journal Of Family Therapy*, 2012, 40(3), p. 245-257.

Eşbağımlılığı açıklayan 11 tanımın içerik analizi yapıldığında; dışsal odaklanma, kendini feda etme, başkalarını kontrol etme ve duyguları bastırma olarak sayılabilecek dört özelliğin tüm tanımlarda yer aldığı, dolayısıyla bunların eşbağımlılığın temel özellikleri olduğu belirtilmiştir.¹²¹ Aşağıda eşbağımlılıkla ilgili yapılmış çeşitli tanımlamalara yer verilmiştir:

- Kendi gücü yerine başkalarının gücüne inanarak onlara odaklanma, duyguları ifade edememe, diğerleriyle kurulan ilişkiden doyum sağlama ve ilişkiyi kontrol etmeye çalışma ile kendini gösteren ve işlevsiz ailelerde geliştirilen bir davranış örüntüsü,¹²²
- Kendisi dışındakilerin ihtiyaç ve davranışlarına odaklanan bireyin yaşadığı acı ve işlevsizlik,¹²³
- Cinsiyet farkı gözetmeksizin ve kimyasal bağımlılıkla da ilgili olmaksızın bireyin aşırı kontrollü bir şekilde kişi/kişilere bağlanarak geliştirdiği olumsuz sonuçlara yol açan ilişki türü,¹²⁴
- İşlevselliğini yitirmiş, kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan kişilere veya bağımlılara ihtiyaç duyma ve onlara bağımlı olma,¹²⁵
- Bireyi duygusal olarak güçsüz bırakan, hatta fiziksel yönden de hasta hale getiren sağlıklı davranış biçimi,¹²⁶
- Ailede alkol kullanımı gibi nedenlerle başkalarına ihtiyaç duyan kişiye diğer aile üyelerinin aşırı şekilde odaklanması,¹²⁷
- Kişilik/dürtü bozukluğu veya madde/alkol kullanımı olan bireylerle kurulan ilişkide; kendi sorumluluklarını geriye atarak karşısındakinin sorumluluklarını üstlenmeyle gelişen duygusal ve zorlantılı süreç,¹²⁸

¹²¹ Greg E. Dear vd., Defining Codependency: A Thematic Analysis of Published Definitions. *Advances in Psychology*, 2004, 34, p. 63-79.

¹²² Judith L. Fischer ve Lynda Spann, Measuring codependency. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 1991, 8, p. 87-100.

¹²³ Charles L. Whitfield, Co-dependence: Our most common addiction-some physical, mental, emotional and spiritual perspectives. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 1989, 6(1), p. 19-36.

¹²⁴ Bruce J. Rounsaville vd., Marital disputes and Interpersonal Psychotherapy for Depression 34 treatment outcome in depressed women. *Comprehensive Psychiatry*, 1979, 20, p. 483-490.

¹²⁵ Phyllise B. Frank ve Gail Kadison Golden, Blaming by naming: Battered women and the epidemic of codependence. *Social Work*, 1992, 37(1), p. 5-6.

¹²⁶ Judy G. Yates ve Janet L. McDaniel, Are you losing yourself in codependency? *American Journal of Nursing*, April 1994, v.94, p. 32-36.

¹²⁷ Janet P. Morgan, What is codependency? *Journal of Clinical Psychology*, 1991, 47(5), p. 720-729.

¹²⁸ Daniel Harkness, To have and to hold: Codependency as a mediator or moderator of the relationship between substance abuse in the family of origin and adult- offspring medical problems. *Journal of Psychoactive Drugs*, 2003, 35(2), p. 261-270.

- Gerçek dışı beklentilerini karşılamak için kendi davranışlarını değiştirerek diğerlerine uyum sağlama,¹²⁹
- Karşıdakinin etkisi altında kalarak yaşam tarzını o kişiye göre değiştirme,¹³⁰
- Duygu ve ihtiyaçlarını başkalarının ihtiyaçlarına odaklanmakla iç içe tutan bireyin, benliğini bakım verme rolü dışında tanımlayamama hali,¹³¹
- Kendine karşı sorumluluklarını diğerlerinin sorumluluklarından ayırt edemeyerek üstlendiği bakıcı rolünden dolayı yaşanan benlik kaybı, değerli hissetmek adına başkasına bağımlı olma hali,¹³²
- Bakım verme, kendini teslim etme, başkalarına odaklı olma, iletişim becerilerinde yetersiz ve otonomi eksikliği özelliklerini barındıran iki kişinin ihtiyaçlarını karşılıklı olarak işe yaramayan yollarla gidermeye çalıştığı bir ilişki türü,¹³³

Sağlıklı sevgi ile eşbağımlılık farkına bakılarak (Tablo-1) eşbağımlılığı daha iyi anlamak mümkün olacaktır.¹³⁴

Tablo-1Eşbağımlılık ile Sağlıklı Sevgi Arasındaki Fark

EŞBAĞIMLILIK	SAĞLIKLI SEVGİ
Sana üzülüyorum/acıyorum. Bu da bana sevgi gibi geliyor.	Sana çok hayranlık ve saygı duyuyorum.
Seni en çok sevdiğim zamanlar, en zayıf olduğun durumlar oluyor.	Seninle kurduğum ilişkiden dolayı özsaygım arttı.
Beni sana acın, çaresizliğin, zayıflığın ve muhtaçlığın çekiyor.	Seninle ilişkimizde eşit olduğumuzu biliyorum.
Seni düzeltmekte kendimi sorumlu buluyorum ve bu da bana sevgi gibi geliyor.	Verdiklerim veya ürettiklerim için değil, kendim olduğum için seviliyorum.

¹²⁹ Linda S. Chappelle ve Elizabeth A. Sorrentino, Assessing co-dependency insues within a nursing environment. *Nursing Management*, 1993, 24(5), p. 40.

¹³⁰ Gail B. Malloy ve Ann C. Berkery, Codependency: Feminist perspective. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 1993, 31(4), p. 15-19.

¹³¹ Rosalie A. Caffrey ve P. A. Caffrey, Nursing: caring or codependent? *Nursing Forum*, 1994, 29(1), p.12-16.

¹³² Sarah Allison, Biographic and psychobehavioral influences on body mass index in a nursing sample. *Western Journal of Nursing Research*, 2005, 27(1), p. 7-20.

¹³³ Patrick E. O'brien ve Mauricio Gaborit, Codependency: A disorder separate from chemical dependency. *Journal of Clinical Psychology*, 1992, 48(1), p. 129-136.

¹³⁴ Diane Zimmeroff, *Kurban Tuzağından Kurtulmak*, C Planı Yayınları, İstanbul, 2017, s. 115.

2.2.2. EŞBAĞIMLILIK VE KÜLTÜR

Literatüre göre kolektivist kültürün insanları, bireyci kültürün (özellikle Batı kültürü) insanlarına göre daha fazla sosyo-merkezlidir. Kolektivist kültürün insanları kendilerini ilişkisel olarak tanımlarken, bireyci kültürün insanları kendilerini bağımsız olarak tanımlamaktadırlar.¹³⁵ Bunu destekleyen bir çalışmada eşbağımlılık bireyci kültür nitelikleriyle negatif, kolektivist kültür nitelikleriyle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.¹³⁶

Türk sosyokültürel yapısı eşbağımlılık kriterlerinin birçoğunu bünyesinde barındırmaktadır. Bireyci kültürlerde bireyselleşme, eşit ilişkide olma ve kişisel haklar hakimken; Türk kültüründe bağımlı olma, erkek hegemonyasını kabul etme ve bir tarafın ilişkide fedakarlıkta bulunması desteklenmektedir. Bu nedenle Türk toplumunda birçok bireyin eşbağımlılık özellikleri gösterebileceği düşünülmektedir.¹³⁷

2.2.3. EŞBAĞIMLILIĞIN GÖRÜLME SIKLIĞI

Eşbağımlılığın görülme sıklığı ile ilgili net bilgi olmamakla beraber ABD’de kadın ağırlıklı olmak üzere yetişkin nüfusun % 10’undan daha fazlasının (kadın ağırlıklı 30-50 milyon arası Amerikalının) eşbağımlı bireyler olduğu tahmin edilmektedir.¹³⁸ Eşbağımlılığın ve zararlı sonuçlarının daha çok kadınlarda ve yardım etme odaklı mesleklerde (hemşire, hekim, sosyal çalışmacı) daha fazla görüldüğü saptanmıştır.¹³⁹ Aile sistemleri kuramcısı, yazar, psikoterapist Virginia Satir’in terapi yaptığı 10.000 ailenin %96’sında, eşbağımlı yönde düşünce ve davranışlar gözlemlendiğini belirttiği ifade edilmiştir.¹⁴⁰

2.2.4. EŞBAĞIMLILIĞIN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Eşbağımlılık kavramı ilk kez alkolik veya madde bağımlısı bireyle yaşayan eşler için kullanılmıştır. 1940-1950 yılları arasında Amerika’da; alkolik kocayla yaşayan kadınların problemlerini konuşmaları amacıyla Adsız Alkolikler (Al-Anon)

¹³⁵ Wendi L. Gardner vd., "I" value freedom, but "we" value relationships: self-construal priming mirrors cultural differences in judgments. *Psychological Science*, 1999, 10(4), p. 321-326.

¹³⁶ Shih-Hua Chang, A cultural perspective on codependency and its treatment. *Asia Pacific Journal of Counselling and Psychotherapy*, 2012, 3(1), p. 50-60.

¹³⁷ Gülsüm Ançel, Karşılıklı bağımlılık kavramı: hemşirelikle ilişkisi ve karşılıklı bağımlılığı belirleme araçları. *Turkish Journal Of Research and Development In Nursing*, 2012, 14(1), s. 70-78.

¹³⁸ Donna S. Martsolf vd., Codependency in male and female helping professionals. *Archives of Psychiatric Nursing*, 1999, 13(2), p. 97-103.

¹³⁹ Shearon Wegscheider-Cruse ve Joseph Cruse, *Understanding Codependency*. Deerfield Beach, FL, Health Communications, 1990.

¹⁴⁰ Darmene Lancer, *Eş Bağımlılık*. Çev: G. Sevinç. Ankara: Nobel Yaşam, 2018, s. 13.

isimli bir grup oluşturulmuştur. Eşbağımlılık kavramı ilk kez buradaki üyelerin alkolik eşlerinin sorumluluklarını üstlenerek onları kontrol etmeye ve içmemeleri için onları korumaya çalışmaları şeklinde geliştirdikleri kompulsif bakım verme ve sağlıksız ilişkileri ile ortaya çıkmıştır.¹⁴¹ Alkol/madde kullanan eşinin tüm ihtiyaçlarını karşılayarak kendine olan bağımlılığını sürdüren eşin, bu şekilde kendi duygusal eksikliklerini tamamladığı öne sürülmektedir. Bundan dolayı bu bireylere eş-kolik, enabler (kolaylaştırıcı), eşbağımlı denilmektedir. Zamanla bu durumun ruhsal/zihinsel veya kronik hastalığı olan bireylerle yaşayan bireylerin de geliştirdiği bir ilişki biçimi olduğu görülmüştür. Bu ilişki biçiminin olduğu evlerde diğer aile bireyleri de eşbağımlılığı öğrenmekte ve böylece eşbağımlılık kuşaktan kuşağa aktarılan bir davranış örüntüsü haline gelmektedir.¹⁴²

1980'lerde eşbağımlılık özelliklerine sahip olan ama herhangi bir alkol/madde bağımlısıyla ilişki halinde olmayan bireylerle Adsız Eşbağımlılar (Codependents Anonymous-CODA) isimli bir grup kurulmuştur. CODA'daki çalışmaların ilerlemesiyle eşbağımlılık kavramı, aynı zamanda işlevsel olmayan ailelerden gelen bireylerin geliştirdiği sağlıksız ilişki biçimi olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla daha sonraları eşbağımlılığın; madde/alkol bağımlısı ile ilişkide olmaktan bağımsız olarak, tüm işlevsel olmayan, sınırları belirgin olmayan aile sistemlerinde gelişebilen bir ilişki biçimi olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁴³

2.2.5. EŞBAĞIMLI BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ

Eşbağımlılık özelliği gösteren bireylerle ilgili yapılan literatür taramasında bu bireylerin aşağıdaki özellikleri gösterdikleri saptanmıştır:

- Başkalarının kendi davranışlarını etkilemesine izin verir, insanları ve olayları kontrol etme saplantısı içinde olur. Kendi memnuniyeti yerine başkalarını memnun etmeye çalışır. Terk edilmekten korkar, özdeğerini düşük görür, aldığı kararlara ve kendine güvenmez, duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinir.¹⁴⁴
- Duyarlılık, yardımseverlik iyilikseverlik, şefkatli olmak gibi insani değerlere sahiptirler ancak ego sınırları zayıftır, benlik algısı karmaşıktır, mantık dışı

¹⁴¹ Marciana Crothers ve Lynda W. Warren, Parental antecedents of codependency. *J Clin Psychol* 1996, 52, p. 231-239.

¹⁴² Janice Haaken, From Al-Anon to ACOA: Codependence and the reconstruction of care giving. *Journal of Women in Culture and Society*, 1993, 18, p. 321-345.

¹⁴³ O'brien&Gaborit, a.g.e., p. 129-136.

¹⁴⁴ Melody Beattie, *İlişkilerde Bağımlılığa Son.*, İstanbul: OVVO Basım Yayın ve Dağıtım, 2012.

düşünür, kendine zarar verme eğilimindedir. Sorunları çözebilecek tek kişi olarak kendilerini görmek gibi yanlış inançlara sahip olmaları; sorunu çözemediğinde kendini suçlama, sorunla ilgilenmediğinde kendini boş görme durumu yaratır. Bundan dolayı düşük benlik saygısına ve yüksek kaygıya sahiptirler.¹⁴⁵

- Bakım verme rolü dışındaki özelliklerini algılamakta zorlanır.¹⁴⁶
- İddialı ve bağımsız olmada kendilerini yetersiz görürler.¹⁴⁷
- Başkalarının davranışlarını/duygularını kontrol edemediklerinde ya sert müdahalede bulunur ya da çaresiz, yetersiz, terk edilmiş hissederler veya karşısındakini suçlarlar.¹⁴⁸
- Karşısındaki mutsuz olunca sorumlu hissederler, ve kendi mutluluklarını karşısındakinin değişmesine bağlarlar.¹⁴⁹
- İyi oluşlarını karşısındakilere bağladıklarından dolayı ilişkilerinde stres yaşayıp kötü muameleye maruz kalsalar da o kişiyle güçlü bir bağ kurarlar.¹⁵⁰
- Başkalarından yardım istemeleri zordur ve yardıma ihtiyaç duyduklarının bilinmesini istemezler. Çok zorlansalar bile başkalarına güvenmemek için her türlü çabayı gösterirler.¹⁵¹
- Öfkelenmeyi sevmeye layık olmamak için bir sebep olarak görürler. Çevresindekilerin onları terk etmesinden veya itmesinden korkarlar. Öfkelenerek enerjilerini yapıcı olarak kullanmaktansa; gönülsüzce çabalarlar, sızlanırlar, şikayet ederler. Kendilerini genellikle cansız ve depresif hissederler.¹⁵²
- Duyguları konusunda samimi değildirler; duygularını ifade etmekte yetersizlerdir, duygularını saklarlar, duygularını tanımazlar.¹⁵³
- Baskın olan terk edilme korkularını her türlü olumsuzluğa rağmen ilişkilerini koruyarak, ilişkideki kişiyi memnun etmeye çalışarak yenmeye çalışırlar. Terk

¹⁴⁵ Melody Beattie, *İlişki Bağımlılığına Son*. (Çev. Öztürk, F. Nagehan Öztürk). İstanbul: Ovvo, 1992, s. 57.

¹⁴⁶ D. Van der Wal, Codependency: a concomitant field of interest in research into the phenomenon caring. *Curationis*, 1996, 19 (4), p. 40-42.

¹⁴⁷ Elizabeth Zelvin, Applying Relational Theory to the Treatment of Women's Addictions. *Affilia: Journal of Women in Social Work*, 1999, 14(1), p. 9-23.

¹⁴⁸ Morgan, a.g.e., p. 720-729.

¹⁴⁹ James A. Hogg ve Mary L. Frank, Toward an interpersonal model of codependence and contradependence. *Journal of counseling and development*, 1992, 70, p. 371-375.

¹⁵⁰ Christine E. Reilly, A Cognitive Therapy Conceptualization of Codependency Among Women. *Journal of Addictions Nursing*, 1998, 10(3), p. 109-114.

¹⁵¹ Webb&Musello, a.g.e., p. 116.

¹⁵² Cruse, a.g.e., p. 49.

¹⁵³ Yates&McDaniel, a.g.e., p. 32-36.

edilme korkularından kaynaklanan değersizlik, güvensizlik ve utanç hisleriyle bu şekilde başa çıkmaya çalışırlar.¹⁵⁴

- Karşısındakine güvenleri azalsa bile aşırı sadıktırlar.¹⁵⁵
- İlişkiyi kaybetme korkusundan dolayı çatışmadan kaçınırlar fakat kaos ortamından (işlevsiz aile ortamları) da beslenirler, ailedeki sorunlar arttıkça eşbağımlılıkları pekişir.¹⁵⁶
- Stresle baş etmede zorluk yaşadıklarından dolayı psikosomatik belirtiler gösterirler.¹⁵⁷
- Yakınındaki maddeyi kötüye kullanma gibi yıkıcı davranışı olan kişiyi kurtarmak adına manipülatif davranışlarıyla “Tanrıyı oynar”.¹⁵⁸
- Karşısındakinin değişmeyeceği gerçeği ile yüzleşmemek için ilişkiyi sürdürme adına “inkar” veya “mantığa bürünme” savunma mekanizması geliştirirler.¹⁵⁹
- Kendilerini tükenmiş hissederler, benlik sınırları net değildir.¹⁶⁰

2.2.6. EŞBAĞIMLILIĞIN ETİYOLOJİSİ

Eşbağımlılık önce alkol/madde bağımlılığı olan bireylerle yaşayan bireylerde sağlıksız baş etme yöntemlerinden kaynaklanan problemli ilişki örüntüleri olarak açıklanmış ancak bağımlı kişi iyileştiğinde dahi diğer bireydeki bu sağlıksız ilişki kurma biçiminin değişmediği görülmüştür. Bu durum bireyin çocukluğunda işlevsel olmayan ailesinde var olmak adına geliştirdiği sağlıksız ilişkileri yetişkinliğinde de sürdürmesi olarak açıklanabilir.

Ailede bireylerin birbirine karşı davranışları, ebeveynlerin ailedeki ilişkilere karşı tutumları ve çocuğun bu tutumları nasıl algıladığı eşbağımlılığı oluşturan sebeplerdendir. Yani eşbağımlılık bireyin sosyal çevresinden pekiştirme ile öğrendiği bir durum da olabilmektedir. Bireyin çocukluğunda yaşadığı korku ve utanç, ilişkilerini de şekillendirmektedir. Yetişkinliğine de taşıdığı bu duygularından kurtulmak

¹⁵⁴ Lancer, a.g.e., p. 41-43.

¹⁵⁵ K. E. Winnard, Codependency: Teaching tutors not to rescue. *Journal of College Reading and Learning*, 1991, 24(1), p. 32-39.

¹⁵⁶ Ronald B. Cox vd., Working with couples and substance abuse: recommendations for clinical practice. *The American Journal of Family Therapy*, 2013, 41, p. 160-172.

¹⁵⁷ Ançel, 2012, a.g.e., s. 70-78.

¹⁵⁸ Melody Beattie, *The new codependency*. New York, NY: Simon & Schuster, 2009.

¹⁵⁹ Morgan, a.g.e., p. 720-729.

¹⁶⁰ Paul H. Wright ve Katherine D. Wright, Codependency: Addictive love, adjustive relating or both? *Contemporary Family Therapy*, 1991, 13(5), p.435-454.

amacıyla birey mükemmel olmaya çalışmakta ve ilişkileri sayesinde kaybettiği benlik saygısını kazanmaya çalışmaktadır.¹⁶¹

Anneler ve bebekleriyle yapılan bir çalışmada, bebeğiyle sağlıklı bir şekilde uyumlanabilen annelerin bile zaman zaman bebeklerinin sinyallerini kaçırabildiğini veya yanlış yorumlayabildiğini göstermektedir. Annenin bu kısa süreli uyum bozukluğunu telafi etmesi sağlıklı ve normaldir. Ancak annenin bebeğinin iletmek istediğini anlayamaması durumunda bu bozukluğun tamiri için çocuk ağır bir sorumluluk üstlenir.¹⁶² Bu çocuklar sonrasında başka insanlar için aşırı empati duyma, düşünceli olma ve aynı zamanda suçluluk ve utanç yaşama eğiliminde olurlar. Böylece başkalarından ipucu almada çok fazla uyanıklık hali ve kompulsif bakım verme davranışını geliştirirler. Başkalarına verdiği dikkat çocuğun kendini ihmal etmesine ya da yok saymasına ve özsaygısını başkalarının onayına bağlı hale getirme eğiliminde olmasına sebep olmaktadır.¹⁶³

Eşbağımlılığın etiyolojisine ilişkin olarak çeşitli kuramlar vardır. Bu araştırmada Aile Sistem Yaklaşımı ve Bağlanma Kuramı'na değinilecektir.

2.2.6.1. Bowen'in Aile Sistem Yaklaşımı

Eşbağımlılığın kavramsal kökenleri, aile içindeki belirli dinamiklerden kaynaklanmaktadır ve Bowen'in aile sistemi teorisi de buna dayanarak uygun kavramsal temeli sunmaktadır. Bu teori Bowen'in şizofreni hastalarında ve ailelerinde görülen spesifik ilişki örüntülerini gözlemlemesiyle doğmuştur. Bu örüntülere ilgisi Bowen'i çok kuşaklı süreci incelemeye itmiştir.¹⁶⁴

Bir kişinin temel benlik duygusu, kişinin özellikle kendi ebeveynleri ile duygusal çatışmayı nasıl çözdüğü ile doğrudan ilişkilidir. Ebeveynleri ile çözülmemiş duygusal bağların olması ve onlarla kurulan ilişkinin nasıl olduğu; benliğin farklılaşmasını etkilemektedir. Bu teoriye göre işlevsel olmayan ailelerde yetişen çocuklarda bireyselleşme ve ayrışma sorunu vardır. Bu da yetişkinlikte eşbağımlılık olarak görülmektedir.¹⁶⁵

¹⁶¹ Cox vd., a.g.e., p. 160-172.

¹⁶² Andrea Pound, Attachment and maternal depression. In C. M. Parkes&J. Stevenson-Hinde (Eds). *The Place of Attachment in Human Behavior*, **Basic Books**, New York, 1982, p. 118-130.

¹⁶³ Janet M. de Groot ve Gary Rodin, Eating disorders, female psychology and the self. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 1994, 22(2), p. 299-317.

¹⁶⁴ Katherine Van Wormer, Co-dependency: Implications for women and therapy. *Women & Therapy*, 1990, 8(4), p.5163.

¹⁶⁵ Julie A. Fuller ve Rebecca M. Warner, Family stressors as predictors af codependency. *Genetic, Social and General Psychology Monographs* 2000, 126(1), p. 5-22.

Bu model, eşbağımlılığı ikiye bölünmüş bir kavram olarak değil de bir spektrum çerçevesinde ele almaktadır. Böyle bir model, kişiyi etkileyen iç dinamikleri ve toplumun ve kültürün bireysel seçimleri nasıl etkilediğini dikkate alır. Aynı zamanda, her kişi kendi eylemlerinden sorumlu tutulur. Hem erkekler hem de kadınlar herhangi bir farklılaşma seviyesine düşebildiğinden, bu model kadınlara karşı ayrımcılık yapmaz.¹⁶⁶

Bowen “farklılaşmamış benlik” kavramı üzerinden eşbağımlılığı açıklamakta ve farklılaşmış benliğin duygusal olgunluk anlamına geldiği ve güçlü bir benliği ifade ettiğini, farklılaşmamış benliğin de duygusal olarak olgunlaşmamayı ifade ettiğini söylemektedir. Farklılaşma düzeyi ile eşbağımlılık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Eşbağımlılığı yüksek olan bireylerin farklılaşma düzeyleri zayıftır. Bireyler farklılaşmayı başardıklarında sadece kendilerinden sorumlu değil aynı zamanda aileye ve topluma karşı sorumluluklarını da yerine getirmektedirler. Buna göre farklılaşmış benlik düzeylerinin özellikleri şöyle açıklanabilir:

Zayıf Farklılaşmış Benliğe Sahip Bireyler: Temel benlik duygusu çok azdır veya hiç yoktur. Benlik duygularını belirleyen başkalarının duygularıdır. Duygusal olarak reaktif haldedirler Kararları çoğu zaman başkalarına mantıksız görünebilir. Kendi inançlarından ve amaçlarından emin değillerdir. Çatışmaları çözmeye ve başkalarının onlarla ilgilenmesini sağlamaya çalışırken çok fazla enerji harcarlar Duygusal rahatsızlıktan kolayca streslenirler. Dengesiz olma eğilimindedirler ve bir krizden diğerine geçerler.

Orta derecede farklılaşmış Benliğe Sahip Bireyler: Bir dereceye kadar kendiliğinden farklılaşırlar, ancak onlar da enerjilerinin çoğunu başkalarının onayını almak için harcama eğilimindedirler. Benlik saygısı başkalarının onları nasıl gördüğüne bağlı olduğundan, enerjileri sevmeye ve onay aramaya gider. Bu nedenle, başkalarının onayı veya eleştirisi tipik olarak kendileri hakkında nasıl hissettiklerini belirler. Fiziksel hastalık, duygusal hastalık ve sosyal işlev bozukluğu gibi bir takım sorunlar yaşarlar. İlişkilerdeki kaygı ile başa çıkmak için alkol ve uyuşturucu kullanabilirler.

İyi Farklılaşmış Benliğe Sahip Bireyler: Genellikle karar vermek için akıllarını kullanırlar. Makul düzeyde temel benliğe sahip olan bu kişiler, başkalarıyla

¹⁶⁶ Fagan-Pryor&Haber, a.g.e., p. 24-28.

kaynaşma korkusu olmadan genellikle duygusal etkileşimlere katılabilirler. Gerektiğinde mantıksal akıl yürütmeyi kullanabilirler. Kendi belirledikleri yaşam hedeflerini takip etmeye daha yatkındırlar ve ilişkiye yönelik olma olasılıkları daha düşüktür. Güçlü bir benlik duygusu vardır, ancak başkalarının ve etrafındaki ilişkilerin farkındadırlar. Başkalarına bağlı olmalarına rağmen, sınırları ve kim olduklarını açıkça tanımlamışlardır. Başkalarıyla çok fazla kaynaşma korkusu olmadan duygusal alana özgürce katılabilirler. Kendilerinden sorumludurlar, ancak aileye ve topluma karşı sorumluluklarını anlarlar. Çoğu önemli konularda oldukça kesin inançlara sahiptir.

2.2.6.2. Bağlanma Kuramı

Bebeğin annesi veya ona ilk bakım vereni ile kurduğu ve güven duygusunun temelini oluşturan bağ olarak tanımlanan bağlanma kavramı ilk olarak Bowlby tarafından kuramsallaştırılmış, sonrasında asistanı Ainsworth tarafından geliştirilmiştir. Bağlanma; güvenli, kararsız/kaygılı, kaçınmacı/kaygılı olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Güvenli bağlanan bireyler ilişkilerinde açık ve iyi niyetli eğiliminde; kararsız/kaygılı bağlanan bireyler ilişkilerinde şüpheli, saplantılı, kaynaşmaya fazla istekli; kaçınmacı/kaygılı bağlanan bireyler ise ilişkiden kaçır, güvenmekten korkar, duygu gelgitleri yaşır, yalnız yaşayabileceklerini düşünürler. Bağlanma türlerinin özelliklerine bakıldığında kararsız/kaygılı bağlanma türüne sahip bireylerin özelliklerinin eşbağımlılık özelliklerine yakın olduğu görülebilmektedir.¹⁶⁷

Kaygılı/kararsız bağlanma tipindeki bireyler; özgüveni az, desteklenmek için başkalarına ihtiyaç duyan, kendilerine gösterilen destekten faydalanamayan, kendini açamayan, kendileri ile ilgili olumsuz bakış açısına sahipken başkalarıyla ilgili olumlu bakış açısına sahip olan, kendilerini sevmeye layık görmeyen, olumsuz duygularını abartılı ve partnerlerinin onayını arayarak gösteren, genellikle kaygı düzeyleri yüksek olan insanlardır.¹⁶⁸

Güvenli bağlanma, ebeveynin veya bakım veren kişinin çocuğu destekleme, koruma, rahat ettirme gibi sorumluluklarını iyi bir şekilde gerçekleştirmesiyle gelişmektedir. Bu şekilde duygusal bağlanma gerçekleşebilir. Kaygılı-kararsız

¹⁶⁷ Gülsüm Ançel ve Elif Kabakçı, Psychometric properties of Turkish form of codependency assesment tool. *Archives of Psychiatric Nursing*, 2009, 23 (6), p. 441-453.

¹⁶⁸ Sermin Kesebir vd., Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2011, 3(2), s.321-342.

bağlanma örüntüsüne sahip çocuklar ise, annelerini çağırdıklarında annelerinin onlara yanıt vereceğinden veya yardımcı olacağından emin olmayan çocuklardır. Bu sebeple ayrılığa direnirler ve anneleri döndüğünde bile yatışamazlar. Bu çocukların anneleri tepkilerinde tutarsız ve çocuklarını kontrol etmek için onları terkedebilecekleri tehdidinde bulunan annelerdir.¹⁶⁹

2.2.7. EŞBAĞIMLILIK İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

2.2.7.1. Ailede Alkolik/Madde Bağımlısı Birey Olması

Alkolizm yaşanan bir ailede fertler inkar etmede uzmandırlar. Evde ciddi bir kaos yaratan bu durum aile bireyleri tarafından görmezden gelinir. Bu evlerde alkolik bireyi iyileştirmek ve gün içinde yaşanan şeyleri örtbas etmek için öyle fazla çaba ve enerji harcanır ki, çocuğun günlük ihtiyaçlarını bile karşılamaya zaman kalmaz. Kendini görünmez hisseden çocuğun aslında duygusal desteğe ihtiyacı çoktur. “Normal aile” oyunu oynanan bu evlerde duygu ve gözlemlerini inkar etmek zorunda bırakılan çocuk özgüvenden eksik büyür. Yetişkinliğinde ise başkalarının kendisine inanmayacağı endişesiyle hiçbir ortamda rahatça kendini ifade edemeyen, utangaç bireyler olurlar.¹⁷⁰

Alkol ya da madde kullanımı olan ailede “aşırı bakıcılık” rolüne kendini kaptıran çocuk yetişkinliğinde de aynı role bürünerek eşbağımlılık örüntüleri gösterecek, duygularını inkar etme yoluna gidecektir. Bu döngüde ailede kaç kişinin bağımlı olduğu ve bağımlı olanın diğerlerine davranışları da etkilidir. Yine bu döngüde alkolik bireyle yaşayan çocukların ilerde alkolik birelerle ilişki kurdukları görülmektedir.¹⁷¹

Eşbağımlılık kavramı ilk olarak, ailesinde alkol/madde bağımlılığı olan bireylerin eşleri veya çocuklarının bu durumdan gördükleri zararları açıklamak için geliştirilmiş bir kavramdır. Genel olarak alkolik bireyin olduğu ailede diğer aile fertleri eşbağımlılık özellikleri göstermektedir. Eşbağımlılığın ailede alkol veya madde kullanım sorunu olan bireyden kaynaklanan stresle geçici bir baş etme mekanizması

¹⁶⁹ Gülseren Keskin ve Olcay Çam, Bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 2007, 23(2), s. 145-158.

¹⁷⁰ Forward ve Buck, a.g.e., s. 82, 84.

¹⁷¹ Kenneth J. Sher, Psychological characteristics of children of alcoholics. *Alcohol Health & Research World*, 1997, 21(3), p. 247-254.

olarak geliştirildiği düşünülmektedir.¹⁷² Ayrıca ailedeki diğer bireyler, bağımlı olan bireyin davranışlarında kendilerinin de suçları olduğunu düşünerek kendilerinden fedakarlıkta bulunur ve bağımlı yakınlarıyla fazlasıyla ilgilenirler.¹⁷³ Yani alkol/madde kullanım bozukluğu sadece kullanıcıyı değil, aile üyelerini de fazlasıyla etkilemektedir. Çünkü bağımlı olan bir evde bireyler bu bağımlılık ve bağımlılığın yol açtığı sorunlarla ilgilenir ve bu durum da başka psikolojik problemlere yol açabilir.¹⁷⁴

Evde madde bağımlısı olan kişiye aşırı koruyucu bir tutum sergilenmesi, zamanla diğer insanlara ve sorunlarına karşı da ilgili olmayı ve onlara yardımcı olma dürtüsünü beraberinde getirmektedir.

2.2.7.2. Ailede Fiziksel/Kronik/Ruhsal Rahatsızlığı Olan Birey Olması

Özel ilgi ve bakıma ihtiyacı olan diğer bir grup da ailede hasta bireyin olmasıdır. Fiziksel veya ruhsal herhangi bir kronik rahatsızlığı olan bireyin yaşadığı ailede görülen stresin, ailede rahatsızlık olmaması durumunda yaşanan stresten daha fazla olduğu saptanmıştır. Özel gereksinime ihtiyacı olan bireyin olduğu ailelerde bu bireyin bakımına odaklanıldığından ve normal hayatın devam edebilmesi için diğer aile üyelerinin bakımını genelde aile üyelerinden biri üstlenebilmektedir. Diğerlerine odaklanmak ve onların ihtiyaçlarını gidermek durumunda kalan bu bireyi eşbağımlılık özelliklerini ilerde gösterme olasılığı böylelikle artmaktadır.¹⁷⁵

2.2.7.3. Cinsiyet

Kadınların erkeklere göre ailede daha fazla bakım verme rolünü üstlenmelerinden dolayı kadınların daha fazla eşbağımlılık özellikleri gösterdikleri düşünülmektedir. Ancak burada bakım verme ve ilgi gösterme davranışlarını patolojik olarak değerlendirmekten kaynaklanan bir eşleştirme sözkonusudur. Dolayısıyla eşbağımlılığın tanımında buna ne şekilde yer verildiği önem taşımaktadır.¹⁷⁶

¹⁷² Tadeusz Gieryski ve Terrence Williams, Codependency, *Journal Of Psychoactive Drugs*, 1986, 18(1), p. 7-13.

¹⁷³ Melanie Hands ve Greg Dear, Co-Dependency: A Critical Review. *Drug And Alcohol Review*, 1994, 13, p. 437-445.

¹⁷⁴ Greg Dear ve Clare Roberts, The Validation Of The Holyoake Codependency Index. *J Psychology*, 2005, 139(4), p. 293-313.

¹⁷⁵ Marlene Cooper, Applying the codependency model to a group for families of obsessive-compulsive people. *Health & Social Work*, 1995, 20(4).

¹⁷⁶ Fuller&Warner, a.g.e., p. 5-22.

Toplumsal normlara göre bakım verme, fedakarlık yapma, denileni yapma, uzlaştırmacılık gibi özellikler kadınlardan beklenen özelliklerdir. Kadınlar başkalarıyla ilgilenmenin olumlu olduğuna inandırılarak yetiştirilirler. Kendi değerlerini, diğerlerine ne kadar iyi bakım verdikleriyle özleştirerek yetiştirilirler. Kendi ihtiyaçlarını yok saymaları, ilişkilerinde partnerlerine bağımlı olmaları, özgeci davranışlar göstermeleri toplumsal değerlerin bir sonucudur.¹⁷⁷ Feminist araştırmacılar ise kadınlara karakterize edilen bu rolleri eleştirmişler ve kadınların bu rollere kendilerini adanmalarından dolayı erkeklerin kendi konforlarını koruduklarını söylemişlerdir. Onlara göre eşbağımlılık kadın rollerindeki patoloji olarak görülmektedir. Kadınları aşağılayan bu patolojik kadın cinsiyet rolleri, toplumun öğrettiği ve teşvik ettiği rollerdir.¹⁷⁸ Kültürel açıdan değerlendirildiğinde de eşbağımlılık özellikleriyle uyuşan bu niteliklerin kadın cinsiyet rolüne atfedilen roller olduğu görülmektedir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde eşbağımlılığın kadınlarda daha fazla olduğu ve toplumsal anlamda kadınlardan beklenen davranışları yansıttığı ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁹

Eşbağımlılığın kadınlarda daha fazla görüldüğünü saptayan araştırmalar olduğu gibi, kadın ve erkek arasında bir fark olmadığını gösteren araştırmalar da vardır. Kadınlarda eşbağımlılığın görülmesi toplumsal öğretilere bağlanırken, erkeklerde eşbağımlılığın görülmesi ise erkeğin kız kardeşinin olmamasına bağlanmıştır.¹⁸⁰

Tüm bunlar değerlendirildiğinde erkek cinsiyet rollerinin ruhsal olarak sağlıklı olduğu, kadın cinsiyet rollerinin ise eşbağımlılıkla eşdeğerde olmasından dolayı sağlıksız olduğu ve kurtulunması gereken bir durum olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Feminist yazarlar da tam olarak bu noktada eleştirilerini sunmakta ve kadının bu şekilde yaşadığı benlik kaybına dikkat çekmektedirler.

2.2.7.4. İşlevsel Olmayan Aile Ortamı

Eşbağımlılık aşırı strese maruz kalınan aile ortamında gelişmektedir. Aile üyesinde kronik ruhsal/fiziksel hastalık olması, aile içi şiddet, ebeveyn kaybı, terk

¹⁷⁷ Darcy H. Gralnelo ve Patrician M. Beamish, Reconceptualizing codependency in women: a sense of connectedness, not pathology. *Journal of Mental Health Counseling*. **ProQuest Hospital Collection**, 1998, 20(4), p. 344-358.

¹⁷⁸ Kay Hagan, Codependency and the myth of recovery: A feminist scrutiny. **Fugitive Information**. 1989, 1, p. 1-11.

¹⁷⁹ Dear v.d., a.g.e., 2004, p. 63-79.

¹⁸⁰ Jo-Ann Krestan ve Claudia Bepko, Codependency: The Social Reconstruction of Female Experience. **Smith College Studies in Social Work**, 1990, 60(3), p. 216-232.

edilme, ayrılık gibi olaylar stres yaşatan bir ortamı beraberinde getirmekte ve kişilik gelişimini zedeleyerek eşbağımlılık için bir zemin oluşturmaktadır.

İşlevsel olmayan ailelerde genellikle özel gereksinimi olan bir kurban olur. Bu kişi ailenin zamanını ve enerjisini o kadar çok alır ki diğer aile üyelerinin ihtiyaçları karşılanamaz hale gelir. Bu ailede büyüyen ve ihtiyaçları yok sayılan çocuk zamanla kendini unuttur ve bir kurtarıcı haline gelir. İşlevsel olmayan ailenin diğer bir özelliği ailedeki bireylerin kaosa ve dramaya bağlı hale gelmeleridir. Bir kriz çıkma ihtimaline karşı, bu krizi düzeltme sorumluluğu duyarak tetikte olurlar. Her şey yolundayken bile her an bir sorun olacağı endişesiyle iyi anların tadını çıkaramazlar. İşlevsel olmayan ailelerde konuşulmayan kurallar vardır. “Konuşma!”, “Odana git, sus, cevap verme!”, “Komşulara, yabancılara, öğretmenine, kimseye güvenme!”, “Ailede yaşanan ailede kalır!” şeklindeki dayatmalarla çocuğun kendi hislerine güvenmemesi ve çevresine karşı sürekli tetikte olması mesajı verilir. Kafası karışan çocuk ilerideki bağımlılıklarının temelini böylece atar. Kompulsif davranışların kaynağı buraya dayanır. Kendi duygularından disosiye olan çocuk gerçekçi olmayan bir benlik ve eşbağımlılık geliştirir.¹⁸¹

Eşbağımlılık örüntüleri öğrenilmiş çaresizlik yaşanması ile işlevsel olmayan aile ortamında yaşayabilmek için geliştirilen bir başa çıkma mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Duygu, düşünce ve gereksinimlerini gizleme ve kendini ihmal etme ile sonuçlanan eşbağımlılık örüntüsündeki davranışlarla birey; duygusal olarak desteklenme ve onaylanma ihtiyacıyla başkalarıyla ilgilenmekte ve onların duygu ve ihtiyaçlarına odaklanmaktadır.¹⁸²

Anne ve baba arasındaki anlaşmazlık veya boşanma durumunda da eşbağımlılık örüntüleri gelişebilmektedir. Çocuk anne babasının çatışmalarında kendini sorumlu hissettiği gibi yetişkinliğinde de aynı sorumluluğu başka bireylerin mutluluğu üzerinde hissedebilmektedir. Burada çocuğun ebeveynleri arasındaki çatışmayı nasıl algıladığı, çatışmadaki rolü ve çatışmanın nasıl sonlandığı önemlidir. Ancak araştırmalara göre genellikle sürekli bu çatışma ortamına maruz kalan çocuklar, çatışmanın sona ermesi ve sorunun çözülmesi konusunda kendilerini sorumlu hissetmektedirler.¹⁸³ Çocuğun duygusal dünyasını olumsuz etkileyen anne

¹⁸¹ Zimberoff, a.g.e., p.5.

¹⁸² Denise Bynum vd., The Development and Testing of the Codependency-Overeating Model in Undergraduate Social Science Students in a Mississippi college. **Sage Journals**, 2012, p. 1-9.

¹⁸³ Nurgül Özdemir, Hemşirelerde karşılıklı bağımlılık ve ilişkili faktörler, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2015 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

baba çatışmaları, benzer davranış örüntüleri tekrar etme eğiliminde olan çocuğun eşbağımlılık geliştirmesine de sebep olmaktadır. Çocukluk döneminde ailede yaşanan çatışmaları olumsuz algılama ile yetişkinlikte görülen eşbağımlılık arasında ilişki olduğu saptanmıştır.¹⁸⁴ Yine yapılan araştırmalarda işlevsel olmayan aile ortamı olarak değerlendirilebilecek ebeveyn baskısı, ailede rollerin net olmayışı, iletişim eksikliği ve olmayışı, duyguların bastırılması gibi davranış örüntülerinin eşbağımlılığa sebep olabileceği görülmüştür.¹⁸⁵

İşlevsel olmayan aile ortamında çocuğun ihmal ve istismara maruz kalması da sözkonusu olabilmektedir. Çocukluk çağı travmalarından biri olan ihmal ve istismara maruz kalmak, yetişkinlikte eşbağımlılıkla ilişkilendirilmektedir. Ebeveyn baskısı, babanın otoriter tutumu, annenin kompulsif davranışları, fiziksel/duygusal ihmal, iletişim eksikliği veya yokluğunun eşbağımlılığı geliştirdiği düşünülmektedir.¹⁸⁶

2.2.7.5. Düşük Benlik Saygısı

Eşbağımlı kişiler; sen/ben ayrımını yapan sınırlar kavramına sahip olmayan ve kendini diğerlerinin nasıl algıladığıyla yorumlayan ve ona göre davranan kişilerdir. Kendilerini değersiz ve yetersizlik hisseden bu bireylerde benlik saygısı da zedelenir. Kendinden nefret etme, kendini suçlama, utanç, kendini küçük görme, kendini eleştirme ile kendini gösteren düşük benlik saygısı, zamanla nesnelere veya olaylara bağlanarak özdeğer geliştirebilme ihtiyacına dönüşecektir. Başkalarının davranışlarından ve mutluluğundan sorumlu hissederler. Kendilerine ihtiyaç duyulmayacağından endişe ettikleri için vazgeçilmez olmaya çalışmak onları zorlamaktadır.¹⁸⁷ İşlevsel olmayan ailede yetişen çocuklarda yetişkinlikte, eşbağımlılığın özellikleri sayılan kendini önemsememe/diğerlerine odaklanma, düşük özsaygı, benliğini gizleme/inkar etme ve duyguları bastırma yaşanmaktadır.

2.2.7.6. Meslek

Çocuğunu duygusal istismara maruz bırakan veya alkolik ebeveynlerin çocukları sağlık sektöründeki mesleklere yönelebilmektedirler. Psikolog, hemşire, sosyal çalışmacı, aile hekimi gibi mesleklerde eşbağımlılık düzeyi yüksek çıkmıştır. Bu meslekler doğası gereği insanlarla ilgilenmeyi, onlara yardım etmeyi gerektiren

¹⁸⁴ Knudson&Terrell, a.g.e., p. 245-257.

¹⁸⁵ Fischer&Spann, a.g.e., p. 87-100.

¹⁸⁶ James Cullen ve Alan Carr, Co-dependency: An emprical study from a systemic perspective. *Contemporary Family Therapy*, 1999, 21(4), p. 505-526.

¹⁸⁷ Joan Gibson ve Jeremiah Donigian, Use of bowen theory. *Journal Of Addiictions & Offender Counseling*, 1993, 14(1), p. 25-35.

mesleklerdir. Bu nedenle bu bireyler eşbağımlılık riski ile karşı karşıyadır.¹⁸⁸ Bu meslek gruplarındaki bireylerin meslek tercihindeki esas nedenin, köken aile problemleri olduğu; çocukluk çağı duygusal çatışmaları ile baş etme isteğinin bireyleri yönlendirdiği düşünülmektedir.¹⁸⁹

Özellikle işlevsiz ailelerde yetişen kadınların; hemşirelik, avukatlık, psikoterapistlik gibi meslekleri tercih etmesinin temelinde çocukluklarındaki karşılanmamış ihtiyaçlarının olduğu ileri sürülmektedir. Başkalarına yardım ederken tatminkarlık yaşayan meslek elemanlarının, yardım etme dürtülerini gözden geçirmeleri gerekmektedir. Özellikle psikolojik danışma alanındaki meslek gruplarının kendilerini daha iyi tanıyarak danışmanlık süreçlerine ilişkin farkındalık kazanmaları adına kendilerinin de psikolojik yardım almaları önerilmektedir.¹⁹⁰ Bu önlem özellikle psikoterapistleri eşbağımlılık özellikleri gösterme riskine karşı koruma niteliğindedir.

2.2.8. EŞBAĞIMLILIKTA MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI

Eşbağımlı bireylerle çalışırken şu konulara dikkat edilmesi gerekmektedir:

- Eşbağımlılıkta iyileşmenin olabilmesi için bireyin öncelikle duygu, düşünce ve bedenindeki gerçek dışı ve zorlayıcı durumların farkında olması ve tüm bunların nedenini anlayabilmesi gerekmektedir.¹⁹¹
- Tedavinin odağında danışanın benlik saygısını artırma ve bakıcı rolünden farklı bir benlik değerine sahip olması gerektiği vurgusu olmalıdır.¹⁹²
- Terapistin benlik değerini ve yeterliliği artırmayı sağlayan tekniklerden yararlanması gerekmektedir.¹⁹³
- Eşbağımlılar kendilerine karşı eleştirel olduklarından dolayı, yetersiz hissedebilmektedirler. Böyle zamanlarla baş edebilmeleri için kazanmaları gereken “özşefkat” üzerinde durulmalı,

¹⁸⁸ Cyrilla Hughes-Hammer vd., Development and testing of the codependency assessment tool. *Archives of Psychiatric Nursing*, 1998, 12(5), p. 264-272.

¹⁸⁹ Martsof vd., a.g.e., 1999.

¹⁹⁰ Scott T. Meier ve Susan R. Davis, *Psikolojik Danışma: Temel Öğeler* (Çev. S.Doğan ve diğ.). Ankara: PegemA Yayıncılık, 2006.

¹⁹¹ Denise M. Bruno, The Relationship of Family of Origin and Codependency. Dissertation, Arizona University, 1990 (*Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses*).

¹⁹² Beth A. Le Poire, Does the codependent encourage substance-dependent behaviour? Paradoxical Injunctions in the Codependent relationship. *The International Journal of the Addictions*, 1992, 27(12), p. 1465-1474.

¹⁹³ Marolyn Wells vd., Codependency: A grass roots construct's relationship to shame-proneness, low self-esteem, and childhood parentification. *The American Journal of Family Therapy*, 1999, 27(1), p. 63-71.

- Eşbağımlılara kendileriyle ilgilenme yollarını öğrenme ve bunu deneyimleme fırsatı verilmelidir.¹⁹⁴

Eşbağımlılıkla mücadelede bireysel danışma, kendine yardım grubu, aile terapisi ve grup terapisi teknikleri kullanılmaktadır. Ancak eşbağımlılıkta uzun süreli ve anlamlı bir değişim için görebilmek için hem bireysel terapiden hem de grup terapisinden yararlanmak daha etkili olmaktadır. Eşbağımlılığa müdahale programları yurtdışında etkin bir şekilde yürütülmektedir. Bunlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

2.2.8.1. Bireysel Terapi

Eşbağımlılığa müdahale edilebilmesi için öncelikle bireyin eşbağımlılığı tanıması ve hayatında böyle bir sorun yaşadığını farketmesi gerekmektedir. Şimdiki davranış paternleriyle çocukluk yaşantıları arasındaki görebilmesi için bunları açığa çıkarması teşvik edilmelidir. Danışanın girişkenlik, iletişim becerileri, dinleme gibi beceriler ve sağlıklı baş etme becerileri edinmesi ve yardımı kabul etmeme/istememe davranışlarını fark etmeleri sağlanmalıdır.¹⁹⁵

Bir süreç gerektiren terapi zaman içerisinde değişiklikler yapma ve iyileşme deneyimi yaşanmaktadır. Terapi, bilinçli ve bilinçaltı değişiklikleri davranışa aktarma sürecidir. “Sahte benlik”ten kurtulup gerçekte kim olduğunu keşfetme sürecidir. Sahiplenilmemiş çocuk parçalarının yeniden birleştirilerek yadsınan içsel kaynakları geri alma sürecidir. Terapi sürecinde bireylerin hayatlarındaki eşbağımlılık örüntüsünü nasıl geliştirdikleri ve bunun onlara nasıl zarar verdiği farkettilir. Kurtarıcılık rollerinin nasıl başladığı ve bireyin hayatına kurbanları nasıl çektiği farkettilir. Başarılı bir terapi sürecinde tüm bunlardan sonra bireyin çocuklukta hayatındaki yetişkinlerden sorumlu olmadığı bilgisi verilerek hala taşıdığı yük omuzlarından alınmalıdır. Burada danışan genelde bir rahatlama yaşar. Danışan hayatına her çektiği kurbanla beraber eşbağımlılık örüntülerini fark edebilmeli ve her olayda kendini sorumluluktan kurtarabilmelidir. Uzun bir süreci gerektiren bu farkındalık çok sayıda seansı gerektirmektedir.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Sally A. Farmer, Entitlement in Codependency: Developmental and Therapeutic Considerations. *Journal of Addictive Diseases*, 1999, 18(3), p. 55-68.

¹⁹⁵ D. M. Snow, Codependency. In: Johnson, Bs, Ed. Psychiatric-Mental Health Nursing: Adaptation And Growth. Philadelphia: Lippincott Company, Akt; Tuğba Aşkan, Kronik Ruhsal Hastalığı Olan Bireye Bakım Verenlerde Eş Bağımlılık ve İlişkili Faktörler, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 1997, p.711-23 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁹⁶ Zimberoff, a.g.e., p. 112.

Eşbağımlılığın tedavisinde bilişsel terapiden de yararlanılmaktadır. Kadınlarla yapılan bir çalışmada bilişsel grup terapisi yapılmış ve eşbağımlılık sorunu sırasıyla şu şekilde ele alınmıştır: Eşbağımlılığın tartışılması, çarpık düşüncelere yol açan bilişsel çarpıtmaları fark etme ve tanılama, işlevsiz düşünceleri fark etme, temel inançları ve şemaları tartışma, çocukluk çağında başlayarak yetişkinlikte de devam eden inançları anlama ve çözümleme¹⁹⁷. Bilişsel terapide eşbağımlılığa neden olan bilişleri fark ederek değiştirme temel alınmaktadır.

2.2.8.2. On İki Adımlı İyileşme Programı

Bu program ABD’de alkoliklerin akraba ve arkadaşlarının katılımı ile gerçekleştirilen grup danışmanlığı Al-Anon’dan esinlenerek oluşturulmuştur. 1960 ve 1970’lerde “adsız” 12 adım programlarının etkisi görüldü ve bu programlar hızla yayılmaya başladı. “Adsız Seks Bağımlıları”, “adsız işkolikler”, “adsız kokain bağımlıları”, “adsız kumarbazlar” gibi gruplarla genişleyen listeye 1986 yılında “Adsız Eşbağımlılar Programı” (CoDA) elendi. Bu program kendileri de işevsel olmayan ailelerde yetişen iki terapist tarafından kuruldu ve 12 adımdan oluşacak şekilde geliştirildi. Bu gruba dahil olmak için gereken tek kriter, CoDA’nın web sitesinin anasayfasında belirtildiği gibidir: “Üyelik için tek şart sağlıklı ve sevgi dolu ilişkiler arzusudur.”¹⁹⁸ İlk Ulusal Eşbağımlılık konferansı da CoDA’nın kuruluşundan 3 yıl sonra, 1989 yılında gerçekleştirilmiş oldu. 12 adım üzerinde çalışmak sadece bağımlılıktan kurtulmayı değil, kişinin değişmesini ve manevi dönüşümü de sağlamaktadır. Bu adımlar şu şekildedir: ¹⁹⁹

1. Adım - Güçsüz Olduğunu Kabul Etme (Eşbağımlılığı Kabullenme)
2. Adım - Umut Bulma (Değişime İnanma)
3. Adım - Kontrolü Bırakma (İradeyi bir birey ya da bir şeyin kontrolünden alarak Yaratıcı’nın üradesine bırakma)
4. Adım - Kendini İrdeleme (Geçmişteki yaşantıları korkmadan araştırma)
5. Adım - Utancı Paylaşma (Geçmiş hataları kabul etme ve kendine, güvenilen birine veya Yaratıcı’ya itiraf etme)
6. Adım - Kendini Olduğu Gibi Kabul Etme (Geçmiş davranışları bırakma)
7. Adım - Kibirden Kurtulma (Alçakgönüllülükle Yaratıcı’dan eksikliklerini gidermeyi isteme)

¹⁹⁷ Anne W. Schaef, *Co-dependence: Misunderstood, mistreat*. San Francisco: Harper and Row, 1986.

¹⁹⁸ <https://coda.org/> (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

¹⁹⁹ Lancer, a.g.e., p. 13 ve p. 277-300.

8. Adım - Zarar Verilen Kişileri Belirleme (Geçmişte yapılmış hataları telafi etmeye istekli olma)
9. Adım - Telafi Etme (Geçmişte yapılan hataları telafi etme, zarar verilen insanları onarma)
10. Adım - Hergün Geçmişe Sünger Çekme (Davranışları düzenleme, geçmişten gelenleri hala araştırmakla beraber hataları da itiraf etme)
11. Adım – “Üstün Güç”e Yakın Durma (Kendini teslim edebilecek bir güce inanma ve kendine güvenme, dua ve meditasyon ile Yaratıcı’yla bağ kurma)
12. Adım – Bu İlkeleri Uygulama (Öğrendiklerini hayata geçirme, ruhsal farkındalık yaşama)

2.2.8.3. Bowen Aile Sistemleri Terapisi

Bu terapi tekniğinde aile üyelerinin gerçek aile dinamiklerini belirleme, sağlıklı ayrışmayı sağlayarak bireyselleşme, başkalarıyla sağlıklı iletişim kurma ve duyguları ifade etme konusunda psikoeğitim verilir. Bu şekilde bireylerin duygusal özgürlüklerini kazanmaları amaçlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda bu teknikle bireylerdeki eşbağımlılık düzeylerinde anlamlı azalma kaydedildiği saptanmıştır.²⁰⁰

2.2.8.4. ESB-Duygusal Yükler Ve Bağlar Terapisi (Emotional Stocks and Bonds)

Bu yöntem Bowen Aile Terapisi ile Bağlanma Kuramının her ikisinden de yararlanılarak geliştirilen bir müdahale yöntemidir. “Duygusal yükler” ile kastedilen bağlanılmış olan kişiye/kişilere yapılan duygusal yatırımlar, “duygusal bağlar” ile kastedilen ise yapılan bu duygusal yatırımın sonuçlarıdır. Bu modelde eşbağımlıların duygusal yetırımlarını dengelemesini öğretmek hedeflenmektedir. Duyguların ifade edilebilmesi ve duyguların düzenlenmesinin esas alındığı modelde; danışanın başkalarıyla olan ilişkilerinde sınır belirleyebilmesi, kendi gereksinimlerine odaklanabilmesi ve duygularını çeşitlendirebilmesi sağlanmaya çalışılır.²⁰¹

²⁰⁰ Gibson ve Donigian, a.g.e., p. 25-35.

²⁰¹ Andrew P. Daire vd., Emotional stocks and bonds: A metaphorical model for conceptualizing and treating codependency and other forms of emotional overinvesting. *American Journal of Psychotherapy*, 2012, 66(3), p. 259-278.

2.2.9. EŞBAĞIMLILIKLA İLGİLİ TÜRKİYE’DE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Öz (1998) tarafından yapılan çalışmada eşbağımlılık kavramı “bağlaşıklık” olarak kullanılmıştır. Çalışmada eşbağımlılık kavramı, eşbağımlı kişilerin özellikleri, eşbağımlılığı etkileyen faktörler, koruyucu ruh sağlığı açısından risk gruplarının tespitinin önemi ve önerilerden oluşan bir derleme yapılmıştır.²⁰²

Ançel ve Kabakçı (2009) tarafından yapılan çalışmada Hammer vd. (1988)²⁰³ tarafından geliştirilen Karşılıklı Bağımlılık Belirleme Ölçeği’nin Türkçe’ye uyarlanması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmada, eşbağımlılık ile kaygılı bağlanma ve aile kaynaklı problemlere sahip olma arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.²⁰⁴

Ançel v.d. (2012) tarafından yapılan çalışmada hemşirelerdeki eşbağımlılık ile işyerindeki mobbing arasındaki ilişkiye bakılmış ve ikisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁰⁵

Ançel (2012) tarafından yapılan çalışmada eşbağımlılık kavramı “karşılıklı bağımlılık” olarak kullanılmıştır. Çalışmada eşbağımlılık kavramı üzerinde durulmuş ve hemşirelik mesleğiyle işkisine yer verilmiştir. Ayrıca eşbağımlılığı belirleme araçları hakkında bilgi verilerek derleme çalışması yapılmıştır.²⁰⁶

Mukba (2013) tarafından yapılan çalışmada, Fischer v.d. (1991)²⁰⁷ tarafından geliştirilen Spann Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği’nin Türkçe’ye uyarlanma çalışması yapılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin eşbağımlılık düzeyleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; kadın cinsiyet, ailede ruhsal/fiziksel hasta biley oması, aile içi şiddet, olumsuz aile ilişkileri algısı ile eşbağımlılık arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Anne babayla kurulan ilişki, anne/babanın eğitim durumu, ailede madde bağımlısı birey olması, anne babanın hayatta olma durumuna göre farlılık bulunamamıştır.²⁰⁸

²⁰² Fatma Öz, Bağlaşıklık ve hemşirelik. *Kriz Dergisi*, 1998, 6(1), s. 67-73.

²⁰³ Hughes-Hammer vd., a.g.e., 1998.

²⁰⁴ Ançel ve Kabakçı, s. 441-453.

²⁰⁵ Gülsüm Ançel vd., Eş-bağımlılık ve iş yerinde mobbing arasındaki ilişki. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 2012, 13, s. 104-109.

²⁰⁶ Ançel, a.g.e., 2012, p. 70-78.

²⁰⁷ Fischer ve Spann, a.g.e., p. 87-100.

²⁰⁸ Gamze Mukba, Üniversite öğrencilerinde ilişki bağımlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van, 2013 (**Yüksek Lisans Tezi**).

Ulusoy (2015) tarafından yapılan çalışmada “psikodrama teknikleri ile bütünleştirilmiş etkileşim grubu uygulaması”nın eşbağımlılık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Üniversite kız öğrencilerinden oluşan katılımcı grupla 14 oturum gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda katılımcıların “kendi ihtiyaçlarını görmezden gelme”, “başkalarının ihtiyaçlarına odaklanma” ve “duyguları bastırma” düzeylerinde azalma olduğu, “başkalarını değiştirme/kontrol etme” düzeylerinde ise azalma olmadığı görülmüştür.²⁰⁹

Altınova ve Altuntaş (2015) tarafından yapılan çalışmada, kadınlardaki eşbağımlılık ve buna etki eden faktörler incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; kadınların eşbağımlılık düzeyleri yaşa ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermezken, çalışmayan kadınların eşbağımlılık puanları çalışan kadınlara göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.²¹⁰

Cesur Atintaş (2015) tarafından yapılan çalışmada “eşi alkol bağımlısı olan ve olmayan kadınların evlilik uyumu”na çeşitli değişkenler açısından bakılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, alkol bağımlısı eşlerinin eşbağımlılık, anksiyete, depresyon ve stres puanları daha yüksek bulunmuştur.²¹¹

Özdemir (2015) tarafından yapılan çalışmada hemşirelerdeki eşbağımlılık ve ilişkili faktörler incelenmiştir. Ayrıca, Allison (2004) tarafından geliştirilen Staff Nurse Codependency Questionnaire ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanma çalışması yapılmıştır.²¹²

Dereli (2018) tarafından yapılan çalışmada yetişkin bireylerin eşbağımlılık, aleksitimi ve bağlanmaları arasındaki ilişkiye bakılmış ve eşbağımlılık ile aleksitimi ve bağlanma arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ayrıca ailede bakıma ihtiyacı olan kişide, göç, çocukta rahatsızlık, ebeveyn tutumu değişkenlerine göre de eşbağımlılık anlamlı şekilde farklılaşmıştır.²¹³

²⁰⁹ Ulusoy, a.g.e., 2015.

²¹⁰ Hasan Hüseyin Altınova ve Onur Altuntaş, Kadınların karşılıklı bağımlılığı ve buna etki eden faktörlerin incelenmesi. International Periodical for the Languages. **Literature and History of Turkish or Turkic**, 2015, 10, s. 81-98.

²¹¹ Merve Cesur Atintaş, Eşi Alkol Bağımlısı Olan Ve Olmayan Kadınların Evlilik Uyumu: Eşbağımlılık, Algılanan Güç, Depresyon, Anksiyete Ve Stres Açısından Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

²¹² Özdemir, a.g.e., 2015.

²¹³ Ervanur Dereli, Yetişkin bireylerde eşbağımlılık, bağlanma ve aleksitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

Altun (2018) tarafından yapılan çalışmada “ev kadınlarının yaşam doyumları ve eşbağımlılık durumları” incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre; yaşam doyumu ile eşbağımlılık ve eşbağımlılık ölçeğinin alt boyutlarından olan kendini gizleme ve düşük benlik saygısı arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki saptanmıştır.²¹⁴

Yapabaş (2018) tarafından yapılan çalışmada, obez bireylerin yeme davranışları ile öfke ve eşbağımlılığının ilişkisine bakılmıştır ve her ikisi için de anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.²¹⁵

Cengiz (2018) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerindeki bağlanma ve eşbağımlılık düzeyleri incelenmiş ve güvensiz bağlanan bireylerde eşbağımlılık düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür.²¹⁶

Yıldızhan (2019) tarafından yapılan çalışmada madde bağımlısı erkek bireylerdeki bağlanma stilleri ve eşbağımlılık düzeyleri incelenmiş, katılımcıların eşbağımlılık ve kaçınmacı bağlanma düzeylerinin orta düzeyde, kaygılı bağlanma düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ayrıca kaygılı ve kaçınmacı bağlanma ile eşbağımlılık arasında anlamlı ve güçlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.²¹⁷

Sezen (2019) tarafından yapılan çalışmada “psikoloji öğrencilerinin ve klinik psikologların karşılıklı bağımlılık düzeyleri ve yetişkin bağlanma boyutları arasındaki ilişki” incelenmiş ve eşbağımlılık ile kaygılı ve kaçınan bağlanma türleri arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır.²¹⁸

Yılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada “alkol kullanım bozukluğu tanısı almış hastaların ailelerinde eşbağımlılık ve duygu dışavurumunun tedaviye etkisi” incelenmiştir. Hasta bireylerin babalarının eşbağımlılık belirleme ölçeğinin “kendini

²¹⁴ Elif Altun, Ev Kadınlarının Yaşam Doyumları ve Eş-Bağımlılık Durumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2018.

²¹⁵ Simay İlk Yapabaş, Fazla Kilolu Ve Obez Yetişkin Bireylerde Yeme Davranışlarının Öfke Ve İlişki Bağımlılığı İle Olan İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul, 2018.

²¹⁶ Neslihan Cengiz, Üniversite Öğrencilerinde İlişki Bağımlılığının Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

²¹⁷ Yunus Yıldızhan, Madde Bağımlısı Bireylerde Bağlanma Stilleri ve İlişki Bağımlılığı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2019.

²¹⁸ Büşra Sezen, Psikoloji Öğrencilerinin Ve Klinik Psikologların Karşılıklı Bağımlılık Düzeyleri Ve Yetişkin Bağlanma Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

gizleme” alt ölçeğinden almış oldukları puanlarla, hastaların “dışsal motivasyon” alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.²¹⁹

Aşkan (2019) tarafından yapılan çalışmada, kronik ruhsal rahatsızlığa sahip bireye bakım verenlerde eşbağımlılığa bakılmıştır. Eşbağımlılık puanları orta düzey olarak kabul edilen grup katılımcıların %9.8’ini oluşturmuş, yüksek puanlı birey olmadığı saptanmıştır.²²⁰

2.3. EBEVEYNLEŞME VE EŞBAĞIMLILIK

Duygusal olarak olgunlaşmamış kişiler kendi duygularıyla ilgili çok farkındalığa sahip değildir. Kendi tanımadıkları duygularını konuşarak iletemedikleri için, “duygusal bulaşma” diye bilinen bir iletişim metoduyla dışa vururlar. Bu yöntemle karşıdaki kişinin aynı hisleri yaşaması sağlanmaya çalışılır.²²¹ Bebekler ve küçük çocuklar da bu yöntemle ihtiyaçlarını dile getirirler. İhtiyaçları bakım veren tarafından giderilene ve sakinleştirilene kadar ağlar veya ortalığı ayağa kaldırır. Duygusal anlamda olgunlaşmamış ebeveynler de duygularını böyle ilkel şekilde göstermektedirler. Sıkıldıklarında çocuklarını üzen bu ebeveynler, daha iyi hissetmek adına çevresindekilerin her şeyi yapmak için istekli olacağı sonucuna varırlar. Ebeveyninin sıkıntısı kendisine bulaşan çocuk da ebeveynini iyi hissettirmek için kendini sorumlu tutar. Duygularını anlamaya çalışmayan ebeveynin üzücü duyguları çocuklarına bulaşır ve böylece kimse gerçekte meselenin ne olduğunu anlamadan tepki vermeye devam eder.²²² Hatfield, Cacioppo ve Rapson (1994)’a göre duygusal bulaşmaya daha fazla yatkın olan bireyler kendi kimliklerini başkalarına bağımlı olarak tanımlayan bireylerdir. Yine aynı bireylerin diğerlerinin duygularını yakalayıp anlamaya daha fazla hevesli oldukları görülmüştür.²²³

Anne babalarının duygusal olarak yok saydığı veya reddettiği çocuklar, aynı davranışı diğer insanlardan görme beklentisi içindedir. Çünkü başkalarının onlara ilgi gösterebileceğine dair bir inançla büyümemişlerdir. İhtiyaçlarını dile getirmeleri

²¹⁹ Ahmet Yılmaz, Alkol Kullanım Bozukluğu Tanısı Almış Hastaların Ailelerinde Eş Bağımlılık Ve Duygu Dışavurumunun Tedaviye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

²²⁰ Tuğba Aşkan, Kronik Ruhsal Hastalığı Olan Bireye Bakım Verenlerde Eş Bağımlılık Ve İlişkili Faktörler, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2019 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

²²¹ Elanie Hatfield vd., Emotional Contagion and Empathy. In *The Social Neuroscience of Empathy*, Boston: MIT Press, 2009, p. 19-30.

²²² Gibson, a.g.e., p. 80-81.

²²³ Hazel R. Markus ve Shinobu Kitayama, Culture and the Self: Implications for cognition, emotion, and motivation, *Psychological Review*, 1991, s.224.

halinde rahatsızlık vereceklerini düşünürler. Bu düşünce de onları duygularını bastırmaya ve duygusal yalnızlığa iter. Ebeveynlerinin duygusal fırtınalarına alışkın olan çocuklar çevresindekilerin duygu ve ruh hallerine de fazlasıyla duyarlı hale gelirler.²²⁴

Eşbağımlı kişiler büyük olasılıkla ebeveynleşme yaşadıkları bir aileden gelmişlerdir ve mevcut ilişkilerinde de ebeveynleşme davranışlarını sergileyebilmektedirler. Utanç temelli ailelerdeki ebeveynler, genellikle kendi kök ailelerinde, bağımlılık gereksinimleri karşılanmayan bireylerden oluşmaktadır. Bu ilgiye muhtaç anne-babalar, çocuklarının onlara bakmalarını sağlayarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışabilirler. Bu nesiller arası süreç, ebeveynlik veya ebeveyn-çocuk rolünün tersine çevrilmesi olarak adlandırılır.²²⁵ Ebeveynleşme olan ailelerde, ebeveynle olan bağlantıyı sürdürmek için çocuk ebeveyninin ihtiyaçlarına kendini uyarlar. Böylece "diğerleri yönelimli" ve "aşırı uyumlu" olarak adapte edilmiş, bağımlı bir benliğin yaratılması uğruna "gerçek benliğini" feda eder.²²⁶

Eşbağımlılık ile ebeveynleşme bağlantısının nasıl geliştiğini anlamak için örüntüye Karpman'ın Drama Üçgeni perspektifi ile yaklaşılabılır. Transaksiyonel Analiz kuramı içerisinde yer alan Karpman Drama Üçgeni'ni çalışan ilk isim olan Stephen Karpman, masal karakterlerinden esinlenerek insanların birbirleriyle ilişkilerinde üç temel rol olduğunu belirtmiştir; Kurtarıcı, Zorba ve Kurban rolü.²²⁷

Kurtarıcı kişilik; işlevsiz ailede çocuğa küçük yaşta fazlasıyla sorumluluk verildiğinde gelişmektedir. Ebeveynleri sorumlu davranmadığı için evin işlerini yapan, kardeşlerine bakan çocuk bütün aileyi çekip çevirir. Bunu duygusal algılayan ve gücü tükenen çocuk, kendi suçu olmayan durumlar için de kendisini sorumlu hisseder ve bu örüntüyü hayatı boyunca devam ettirir. Yardımsever gibi görünen kurtarıcılar kendilerini kurban gibi hissetmeye başlar. Bu histen kurtulmak için kendinden daha güçsüz bir kurbanı kurtarmaya çabalar. Kurban kurtarıcının bakım vermesine muhtaç iken, kurtarıcı da kurbanın çaresiz kalmasına muhtaçtır. Böylelikle eşbağımlılık gelişmeye başlar ve kurtarıcıyla kurban birbirine eşbağımlı hale gelir. Kurtarıcı tarafından kurtarıldıkça, "düzeltildikçe" gücü elinden alınan

²²⁴ Gibson, a.g.e., p.41, p. 102-103.

²²⁵ Wells vd., a.g.e., p. 63-71.

²²⁶ Gregory J. Jurkovic vd., Treatment of parental children and their families: Conceptual and technical issues. *American Journal of Family Therapy*, 1991, 19, p. 302-314.

²²⁷ Stephen Karpman, Fairy tales and script drama analysis. *Transactional Analysis Bulletin*, 1968, p. 39-43.

kurban daha da çaresiz hisseder ve soumlu olarak gördüğü kurtarıcıya içerler ve zorbalaşır. Zorba olsa da temelde kendini hep bir kurban gibi hissedecektir. Ebeveynlerinin sorumluluğunu alan çocuk onları hafifletmek veya “düzeltmek” için çabalar. Bunu başaramadığı için de çaresiz hisseder. Bu şekilde ebeveynleştirilen çocuk ebeveynlerini düzeltemediğinden kaynaklanan suçluluk duygusunu telafi etme adına düzeltmek amacıyla başka insanları hayatına çeker.²²⁸ Bazılarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek “tek” insanın kendileri olduğuna dair “süper sorumluluk” geliştirirler. Başka kimsenin onun aldığı görevi tamamlayamayacağına inanırlar. Bu abartılmış sorumluluk ebeveynleşmeden gelir. Ebeveynleşme; çocuğun gerçek yeteneklerinin gelişmesini yitirmek pahasına, ebeveyninin beklenti ve ihtiyaçlarıyla benliğini özdeşleştirilmesi anlamına gelir. Sonucunda çocuk gerçek benliğinden mahrum bırakılmış olur.²²⁹ kimliğinin birincil kaynağını başkalarının ihtiyaçlarını karşılama/bakım verme olarak belirlemiş olan çocukta bakım vermeme benliğin inkarı haline gelir. Böylece ebeveynine ebeveynlik yapması yetişkinliğinde aşırı korumacılığa ve bakım vermeye sebep olmaktadır.²³⁰

Eşbağımlı kişilerde görülen bazı davranışlar (şefkat, yardımseverlik, çalışkanlık gibi) olumlu görünse de bunlar, sağlıklı ilişki kurma örüntüsünün bir parçasıdır.²³¹ Sorumlulukları fazlasıyla üstlenmek iyi görünür ancak karşılığı alınabilen davranışların sağlıklı olduğu söylenebilir.²³² Eşbağımlılar genelde karşısındakini kurtarmaya ve kontrol etmeye dayalı ilişki sürdürür. Kurtarıcı “yardım eden” gibi görünür ama esasında olayları ve kişileri kontrol eder. Kurtarmaya son vermesi bağımlılığa da son vermesi anlamına geldiğinden kurtarmaya devam eder. Çünkü kendisine ihtiyaç duyulmasına bağımlıdır. Örneğin kurtarıcı roldeki bir anne genelde korumacı davranarak çocuğuna bir şeyi kendisinin yapmasını öğretmek yerine çocuk için onu kendisi yapmaya çabalar. Üstüne sürekli yük alan kurtarıcı, kendisine ihtiyaç duyulmasıyla büyür ve gelişir. Yani yardım etmekle kurtarıcı olmak farklıdır. Fark; sorunun ve çözümün sorumluluğunu kimin aldığındadır. Eğer sorunun çözümü, sorunun sahibi dışındaki birinden geliyorsa bu bir kurtarıcılıktır ve kurtarıcıda geri tepir. Sürekli başkalarının sorumluluğunu aşan kurtarıcılar sonrasında aşırı strese girerler.²³³

²²⁸ Zimberoff, a.g.e., p. 6 ve p. 117-118.

²²⁹ Wells ve Jones, a.g.e., p. 19-27.

²³⁰ Mayseless v.d., a.g.e., p. 78-86.

²³¹ Nancy A. Bauer, Codependence. Is it a home healthcare concern? *Home Healthcare Nurse*, 2001, 19(7), p. 432-438.

²³² S. Loring ve G. Cowan, Codependency: An interpersonal phenomenon. *Sex Roles*, 1997, 36, p. 115-123.

²³³ Zimberoff, a.g.e., p. 23, 68, 117.

Yapılan bir araştırmada eşbağımlılık ile ebeveynleşmenin pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Eşbağımlıların ileride kurdukları ailede ve ilişkilerinde ebeveyn rollerini sürdürmeleri olasıdır. Ayrıca bu bireylerde düşük özsaygı ve utanmaya yatkınlık da görülmüştür.²³⁴ Diğer bir çalışmada ebeveynleşme yaşantısına sahip bireylerin psikoterapiye gelmelerindeki odak noktasının başkalarına yardım edememe ve çöküş yaşama olduğu görülmüştür.²³⁵

Ebeveynleşen çocuk ebeveyniyle duygusal bağ kurmak için araçsal ve duygusal destek sağlamakta, bunu yaparken yaşayabileceği yetersizliği saklamaktadır. Yetişkinliğinde de başkalarını mutlu etmeye fazlasıyla çaba harcamakta, kendilik şemasını ait hissedemediği bir şemaya büründürmeye çalışmakta ve sonuçta başkaları odaklı benlik şeması geliştirmektedir.²³⁶ Sadece diğerleri için yaşadıklarında, diğerlerine hizmet ettiklerinde değerli olacaklarına dair yanlış inanç geliştiren bu bireyler çok fazla bakım verme rolü ve sorumluluğu üstlenirler. Sahip oldukları bu yanlış algı onları bağımlı oldukları kişiler hakkında endişelenmeye, reddedilmekten korktukları için onlardan uzaklaşmaya da itebilmektedir.²³⁷

²³⁴ Wells, a.g.e., 1999, p. 63-71.

²³⁵ Antonietta Dicaccavo, Working with parentification: Implications for clients and counselling psychologists. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 2006, 79(3), p. 469-478.

²³⁶ Denise M. Castro vd., Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy*, 2004, 32, p. 205-216.

²³⁷ Baggett, a.g.e., p. 760-783.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE TEKNİKLER

3.1. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmada yetişkinlerle çalışılması amaçlanmış ve Ankara'nın Keçiören ilçesinde bulunan Talia Yaşar Bakdur Ortaokulu'nun veli ve öğretmenleri ile yürütülmüştür. 213 kadın 93 erkek olmak üzere toplam 306 kişiden oluşan örnekleme araştırmacı tarafından hazırlanmış olan kişisel sorular sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplara ilişkin dağılım Tablo2'de verilmiştir.

Tablo-2Katılımcıların Kişisel Verilerine Ait Sıklık ve Yüzdelik Değerleri

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	213	69,6
Erkek	93	30,4
Yaş		
25-35 yaş	53	17,3
35-45 yaş	195	63,7
45 yaş ve üstü	58	19
Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer		
Köy-Kasaba-İlçe	37	12,1
Şehir	84	27,5
Metropol (Ankara, İstanbul, İzmir vb.)	185	60,5
Eğitim durumu		
İlköğretim Mezunu	72	23,5
Lise Mezunu	127	41,5
Önlisans-Lisans-Y.Lisans-Doktora	107	35
Çalışma Durumu		
Evet	156	51
Hayır	150	49
Yapılan İş		
Öğretmen	46	15
Diğer	111	35,9
Çalışmıyor	151	49,3
Eve Giren Aylık Gelir Miktarı		
2500 tl ve altı	72	23,5
2501 tl - 5000 tl arası	123	40,2
5001 tl - 7500 tl arası	62	20,3
7501 tl ve üstü	49	16
Medeni Durum		
Evli	283	92,5
Bekar	4	1,3
Eşi Vefat Etmiş	3	1
Boşanmış / Ayrı Yaşıyor	16	5,2
Çocuk Sayısı		
Çocuğum Yok	4	1,3
1	48	15,7
2	167	54,6
3 ve üstü	87	28,4

(Tablo-2 devamı) Katılımcıların Kişisel Verilerine Ait Sıklık ve Yüzdelik Değerleri

Büyüdüğü Aile Tipi		
Çekirdek Aile	221	72,2
Geniş Aile	73	23,9
Parçalanmış Aile	12	3,9
Kardeş Sayısı (Kendisi Dahil)		
2	55	18
3	107	35
4 ve üstü	144	47,1
Kaçıncı Çocuk		
İlk Çocuk	101	33
Ortanca / Ara Çocuk	138	45,1
Son Çocuk	67	21,9
Sigara Kullanımı		
İçmiyorum	213	69,6
İçiyorum	93	30,4
Alkol Kullanımı		
Kullanmıyorum	283	92,5
Haftada 1-2 kez veya Ayda 1-2 kez İçerim	4	1,3
Sadece özel günlerde içerim	19	6,2
Çocukken Ailenin Gelir Durumu		
Kötü	40	13,1
Orta	183	59,8
İyi	83	27,1
Annenin Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	57	18,6
Sadece Okuryazar	48	15,7
İlköğretim Mezunu	174	56,9
Lise Mezunu	27	8,8
Babanın Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	14	4,6
Sadece Okuryazar	28	9,2
İlköğretim Mezunu	193	63,1
Lise Mezunu	44	14,4
Önlisans, Lisans ve Üstü	27	8,8
Kök ailede fiziksel / kronik hastalığı olan		
Var	55	18
Yok	251	82
Kök ailede ruhsal / psikolojik hastalığı olan		
Var	19	6,2
Yok	287	93,8
Kök ailede alkolik olan birinin varlığı		
Var	21	6,9
Yok	285	93,1
Kök ailede uyuşturucu madde kullanan birinin varlığı		
Var	2	0,7
Yok	304	99,3
Anne Babanın İlişkileri		
Kötü	11	3,6
Ne iyi ne kötü	59	19,3
İyi	218	71,2
Boşanmışlardı	7	2,3
Annem veya Babam vefat etmişti	11	3,6

(Tablo-2 devamı) Katılımcıların Kişisel Verilerine Ait Sıklık ve Yüzdelik Değerleri

Çocukken Ailede Fiziksel Şiddet Olması		
Evet	64	20,9
Hayır	242	79,1
Çocukken Ailede Sözel Şiddet Olması		
Evet	94	30,7
Hayır	212	69,3
Şu Anda Annenizle İlişkiniz		
Orta	19	6,2
İyi	122	39,9
Çok İyi	142	46,4
Vefat Etti	23	7,5
Şu Anda Babanızla İlişkiniz		
Kötü	9	2,9
Orta	30	9,8
İyi	102	33,3
Çok İyi	103	33,7
Vefat Etti	62	20,3
Çocukken Annenin Tutumu		
Hiç otoriter değildi	54	17,6
Biraz otoriterdi	181	59,2
Çok otoriterdi	66	21,6
Beraber Büyümedim	5	1,6
Çocukken Babanın Tutumu		
Hiç otoriter değildi	45	14,7
Biraz otoriterdi	145	47,4
Çok otoriterdi	107	35
Beraber Büyümedim	9	2,9
Kendini İfade Edebilme Durumu		
Çoğunlukla zorlanırım	15	4,9
Bazen iyi bazen kötü, duruma göre değişir	81	26,5
Genellikle ifade ederim	103	33,7
Her ortamda ifade edebilirim	107	35
Çocukken Duygusal İhmal Maruz Kalma		
Hiç ihmal edilmedim	140	45,8
Bazen ihmal edildim	122	39,9
Sık sık ihmal edildim	44	14,4

3.2. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma yetişkinlerde eşbağımlılık ile ebeveynleşmenin alt boyutları arasındaki ilişkiyi inceleyerek; bunların çeşitli sosyo-demografik veriler açısından değişip değişmediğini değerlendirmeyi amaçlayan, ilişkisel tarama modeliyle hazırlanmış betimsel bir araştırmadır.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada Ebeveynleşme Envanteri, Spann Fischer Eşbağımlılık Belirleme Ölçeği ve Sosyo-Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Sosyo-demografik bilgi formu kullanılmıştır. Bu formda katılımcılara dair; cinsiyet, yaş, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, eğitim durumu, çalışma durumu, meslek, gelir, medeni durum, çocuk sayısı, büyüdüğü aile tipi, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, sigara/alkol kullanımı, anne/babayla ilişki ve kendini ifade edebilme durumu bilgileri sorulmaktadır. Ayrıca katılımcıların çocukluk yaşantılarına dair; kök ailenin gelir durumu, anne/babanın eğitim ve tutumu, kök ailede fiziksel/ruhsal hastalığı ve alkol/uyuşturucu madde kullanımı olan, fiziksel/sözel şiddete ve duygusal ihmale maruz kalma durumları sorulmaktadır. Çalışmada kullanılan form Ek-C'de sunulmuştur.

3.3.2 Ebeveynleşme Envanteri

Araştırmada Hooper ve ark. (2011)²³⁸ tarafından geliştirilen ve Köyden (2015)²³⁹ tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılan Ebeveynleşme Envanteri kullanılmıştır. 22 maddeden oluşan envanter; üç alt boyuttan (ebeveyn odaklı ebeveynleşme -EOE-, kardeş odaklı ebeveynleşme -KOE- ve ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum -AYU-) oluşmakta olup beş dereceli likert tipte bir envanterdir. Bireyin geçmişe yönelik öz-değerlendirmesiyle cevaplanan ölçekte EOE ve KOE alt ölçeklerinde artan puan ebeveynleşmenin de yüksek olması şeklinde yorumlanmaktadır. AYU alt ölçeği ise, bireyin ebeveynleşmede algıladığı yararı göstermektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanmasında envanterin alt boyutları ile SCL-90-R alt boyutları arasındaki ilişkilere bakılmış ve envanterin geçerliliği kanıtlanmıştır. Güvenirlikte ise Cronbach Alpha değerleri EOE, KOE ve AYU alt boyutları için sırasıyla .83, .73, .76; tüm envanter için ise .82 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmalarında yapılan faktör analizi sonucunda orijinal formdan farklı olmak üzere Türk örnekleminde EOE 9, KOE 5, AYU 6 madde ile ölçülmektedir. EOE alt ölçeğinde alınabilecek puanlar 9-45 arası, KOE alt ölçeğinde

²³⁸ Lisa M. Hooper vd., The Parentification Inventory: Development, validation, and cross-validation. *The American Journal of Family Therapy*, 2011, 39, p.226–241.

²³⁹ Köyden, a.g.e., 2015.

alınabilecek puanlar 5-25 ve AYU alt ölçeğinden alınabilecek puanlar 6-30 aralığındadır. Bu çalışmada Cronbach's Alpha değerleri EOE için .87, KOE için .71, AYU için .79 ve toplamda .87 olarak bulunmuştur. Ölçek EK-A'da verilmiştir.

3.3.3 Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği (SFİBÖ)

Bireylerin ilişki bağımlılık (diğer bir adıyla eşbağımlılık) düzeyini ölçmek için Spann, Fischer ve Crawford tarafından 1991 yılında geliştirilen Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği, 6'lı likert tipi olup 16 sorudan oluşmaktadır.²⁴⁰ Fuat Tanhan ve Gamze Mukba (2014)²⁴¹ tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı üç örneklem için ayrı ayrı .77, .73 ve .80 olarak saptanmıştır. Ölçekten en fazla 96 en düşük 16 puan alınırken; alınan punlara göre; 37.3 düşük, 52.6 orta, 67.2 ise yüksek skor olarak kabul edilmektedir.²⁴² 5 ve 7. maddelerin puanlanması ters olarak yapılmaktadır. Bu araştırmada Cronbach Alpha değeri .80 bulunmuştur. Ölçek EK-B'de sunulmuştur.

3.4. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ VE SÜRECİ

Öncelikle eşbağımlılık ve ebeveynleşme konularıyla ilgili literatür taraması yapılmış, kaynaklardan alınan öz bilgilerin aktarımı yapılmıştır. Örneklem olarak araştırmacının çalıştığı ortaokulun velieri seçilmiş ve uygulamanın güvenilir veriler alabilmek için velilere elden teslim edilerek gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra uygulanması hedeflenmiştir. Ancak etik kurul onayının gelmesi Koronavirüs nedeniyle okulların tatil edilmesine denk geldiği için velilere telefondaki whatsapp gruplarından ulaşılmış, formların google form aracılığıyla doldurulması sağlanmıştır. Bu şekilde 306 katılımcıya ulaşılabilmektedir.

²⁴⁰ Fischer ve Spann, a.g.e., p. 87-100.

²⁴¹ Fuat Tanhan ve Gamze Mukba, Spann-Fischer ilişki bağımlılığı ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasına ilişkin psikometrik bir analiz. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2014, 36(2), s.179-189.

²⁴² Altınova ve Altuntaş, a.g.e., s.81-98.

3.5. İŞLEM

Verilerin istatistiksel olarak IBM SPSS programı ile değerlendirilmiştir. Öncelikle verilerin programa girişi yapılmış ve yanlış girilen veriler düzeltilmiştir. Spann Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeğinin 5 ve 7. maddeleri ters yüklendiği için bu maddelerin ters kodlaması yapılmıştır. Ölçeklerin puan ortalamaları yapılmış olup güvenirlik testine tabi tutulmuş ve güvenilir oldukları sonucuna varılmıştır. Ölçekler için yapılan normallik dağılımında verilerin normal dağıldığı tespit edildiği için parametrik testler uygulanmıştır. Sosyo-demografik verilerin Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme alt ölçekleri ile ilişkisine t-testi ve Anova testi ile bakılmıştır. Son olarak Ebeveynleşme Envanterinin EOE, KOE ve AYU alt boyutlarının Eşbağımlılığı yordamasına bakmak için Basit Doğrusal Regresyon Analizine başvurulmuştur. Analizlerde % 95 güven aralığı, $p < .05$ anlamlılık düzeyi baz alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmadaki bulgular üç ana başlık altında sunulacaktır. Buna göre ilk başlıkta çalışmadaki verilerin betimleyici özellikleri, ikinci başlıkta Spann Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ile Ebeveynleşmenin alt boyutları EOE, KOE ve AYU arasındaki ilişkilerin korelasyon analizleri, üçüncü başlıkta ölçeklerin sosyo-demografik veriler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının ölçüldüğü t-testi ve tek yönlü varyans analizi (anova testi) sonuçları ve son başlıkta ise Ebeveynleşmenin alt ölçeklerinin Eşbağımlılığı yordamasına bakmak için Basit Doğrusal Regresyon analizine yer verilecektir.

4.1. ÖLÇEKLERİN BETİMLEYİCİ ÖZELLİKLERİ

Çalışmadaki ölçeklerin betimleyici özelliklerine bakmak için SFİBÖ, EOE, KOE ve AYU'nun toplam puanlarına ait ortalama, standart sapma değeri, ölçeklerden alınan minimum-maksimum puanlar hesaplanmış ve Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo-3 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Ölçeklerin Betimleyici Özellikleri

Değişkenler	N	Ortalama	S	Min.	Maks.
SFİBÖ	306	48,99	14,16	21	86
EOE Alt Boyutu	306	21,42	8,5	9	45
KOE Alt Boyutu	306	9,72	4,08	5	25
AYU Alt Boyutu	306	20,77	5,63	6	30

4.2. ANA DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE DAİR KORELASYON ANALİZLERİ

Araştırmadaki ana değişkenler arasında yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo-4 SFİBÖ ile EOE, KOE ve AYU alt boyutları arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	KOE	AYU	SFİBÖ
EOE	.654**	.289**	.310**
KOE		.146*	.229**
AYU			.013

**p<0.01, *p<0.05

Tablo 4'te belirtilen analiz sonuçlarına göre Ebeveynleşme Envanterinin alt boyutları olan Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme ile Kardeş Odaklı Ebeveynleşme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.65$, $p<.01$), Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme ile Algılanan Yarar/Uyum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.29$, $p<.01$), Kardeş Odaklı Ebeveynleşme ile Algılanan Yarar/Uyum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.15$, $p<.05$) vardır. Spann Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ile Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.31$, $p<.01$), SFİBÖ ile Kardeş Odaklı Ebeveynleşme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.23$, $p<.01$) bulunmuştur. SFİBÖ ile Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum arasında ise bir ilişki bulunamamıştır.

4.3. ANA DEĞİŞKENLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK VERİLERLE İLİŞKİLERİNE DAİR ANALİZLER

SFİBÖ ölçeği ve EOE, KOE ve AYU alt boyutlarının sosyo-demografik değişkenlerle ilişkilerini incelemek amacıyla T testi ve Anova testinden yararlanılmıştır.

4.3.1. Cinsiyete Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-5 Cinsiyete göre yapılan t testi analizi

	Cinsiyet	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Kadın	213	21,85	8,27	1,341	304	,181
	Erkek	93	20,43	8,97			
KOE	Kadın	213	9,96	4,06	1,533	304	,126
	Erkek	93	9,18	4,09			
AYU	Kadın	213	21,41	5,19	2,812	304	,006
	Erkek	93	19,31	6,32			
SFİBÖ	Kadın	213	50,65	14,45	3,145	148,666	,002
	Erkek	93	45,19	12,75			

Tablo 5'e göre ölçeklerin cinsiyete göre anlamlı fark gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, AYU (Algılanan yarar/uyum) puanları ($t=2.812$, $p<.05$) ve SFİBÖ puanları ($t=3.145$, $p<.05$) cinsiyete göre anlamlı bulunmuştur. Her ikisinde de fark kadınların lehinedir.

4.3.2. Yaşa Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-6 Yaşa göre yapılan ANOVA testi analizi

	Yaş	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	25-35 yaş	53	21,21	9,29	0,103	2 303	,902
	35-45 yaş	195	21,34	8,03			
	45 yaş ve üstü	58	21,86	9,38			
KOE	25-35 yaş	53	9,32	3,99	1,196	2 303	,304
	35-45 yaş	195	9,62	3,96			
	45 yaş ve üstü	58	10,43	4,50			
AYU	25-35 yaş	53	20,02	6,36	0,696	2 303	,499
	35-45 yaş	195	21,03	5,51			
	45 yaş ve üstü	58	20,60	5,36			
SFİBÖ	25-35 yaş	53	50,64	16,54	1,780	2 303	,170
	35-45 yaş	195	47,85	13,85			
	45 yaş ve üstü	58	51,31	12,56			

Katılımcıların yaşlarının Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme alt boyutları üzerindeki etkisine bakmak için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Tablo 6'da gösterildiği üzere, katılımcı yaşları eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları üzerinde anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>.05$).

4.3.3. Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yere Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-7 Yaşamın çoğunun geçirildiği yere göre yapılan ANOVA testi analizi

	Yaşamın Geçirildiği Yer	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Köy-Kasaba-İlçe	37	21,38	10,22	0,880	2 305	,416
	Şehir	84	22,44	8,09			
	Metropol	185	20,96	8,31			
KOE	Köy-Kasaba-İlçe	37	10,54	4,29	1,223	2 305	,296
	Şehir	84	9,93	4,35			
	Metropol	185	9,46	3,90			
AYU	Köy-Kasaba-İlçe	37	17,57	6,72	7,113	2 305	,001
	Şehir	84	21,08	5,64			
	Metropol	185	21,27	5,20			
SFİBÖ	Köy-Kasaba-İlçe	37	46,73	12,51	7,113	2 305	,575
	Şehir	84	49,05	14,75			
	Metropol	185	49,42	14,22			

Katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerin, Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme alt boyutları üzerindeki etkisine bakmak için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Tablo 7’de gösterildiği üzere, EOE ($F_{(2,305)}=.880$, $p>.05$.), KOE ($F_{(2,305)}=.296$, $p>.05$), SFİBÖ ($F_{(2,305)}=.575$, $p>.05$.) için yaşamın çoğunun geçirildiği yer anlamlı bir fark göstermezken, AYU için ($F_{(2,305)}=.001$, $p>.05$.) anlamlı bir fark bulunmuştur. Farklılığın hangi yerden kaynaklandığını bulmak için yapılan tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda her bir ifadenin arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre şehirleşme yaşantısı arttıkça katılımcıların ebeveynleşmeden algıladıkları yarar/uyum da artış göstermektedir.

4.3.4. Eğitim Düzeyine Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-8 Eğitim Düzeyine göre yapılan t testi analizi

	Eğitim Durumu	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	İlkokul-Ortaokul	72	20,68	8,02	0,802	2 303	,449
	Lise	127	22,13	9,53			
	Önlisans- Lisans-Y.Lisans	107	21,07	7,47			
KOE	İlkokul-Ortaokul	72	10,32	3,84	3,150	2 303	,044
	Lise	127	10,04	4,38			
	Önlisans- Lisans-Y.Lisans	107	8,94	3,76			
AYU	İlkokul-Ortaokul	72	18,81	6,02	6,334	2 303	,002
	Lise	127	21,08	5,68			
	Önlisans- Lisans-Y.Lisans	107	21,73	5,00			
SFİBÖ	İlkokul-Ortaokul	72	49,46	14,58	0,156	2 303	,856
	Lise	127	49,24	14,61			
	Önlisans- Lisans-Y.Lisans	107	48,38	13,41			

Tablo 8’de görülebileceği gibi ölçeklerin aritmetik ortalamalarının eğitim değişkenine göre anlamlı farklılık gösterme durumunu belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonucunda EOE ve SFİBÖ için anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.005$).AYU ortalaması için anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2, 303)}=6.334$, $p<.05$). Bu fark yapılan post hoc analizinde (Tukey) İlköğretim ile diğer iki değişken arasında, ilköğretimin aleyhinedir. Yani eğitim düzeyi arttıkça ebeveynleşmeden algılanan yarar ve uyumun da artmaktadır. KOE ortalaması için çıkan anlamlılık düzeyi ($p=.044$) alpha değerine ($.005$) çok yakın olduğundan yapılan hiçbir post hoc analizinde anlamlılık çıkmamıştır.

4.3.5. Çalışma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-9 Çalışma durumuna göre yapılan t testi

	Çalışma Durumu	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Evet	156	20,94	8,50	-0,992	304	,322
	Hayır	150	21,91	8,50			
KOE	Evet	156	9,26	3,87	-2,020	304	,044
	Hayır	150	10,20	4,24			
AYU	Evet	156	20,46	5,87	-0,981	304	,328
	Hayır	150	21,09	5,38			
SFİBÖ	Evet	156	48,18	13,35	-1,022	304	,308
	Hayır	150	49,83	14,95			

Tablo 9'a göre katılımcıların çalışıp çalışmamalarına göre ölçek puanlarının anlamlı farklılıklarına bakıldığında; sadece Kardeş Odaklı Ebeveynleşme puanlarının çalışmama lehine anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($t=-2,020$, $p<.05$).

4.3.6. Meslek Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-10 Mesleğe göre yapılan t testi

	Meslek	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Öğretmen	45	22,64	7,87	1,547	153	,124
	Diğer	110	20,33	8,69			
KOE	Öğretmen	45	9,40	3,96	0,225	153	,822
	Diğer	110	9,25	3,85			
AYU	Öğretmen	45	22,22	4,72	2,730	106,15	,007
	Diğer	110	19,72	6,17			
SFİBÖ	Öğretmen	45	50,47	13,91	1,371	153	,172
	Diğer	110	47,23	13,12			

Tablo 10'da katılımcıların mesleğine göre ölçek puanlarının anlamlı farklılıklarına bakıldığında; sadece Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum alt boyutunun öğretmenlik dışındaki meslekler lehine anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($t=2,730$, $p<.05$)

4.3.7. Aylık Gelir Miktarına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-11 Aylık Gelir Miktarına göre yapılan ANOVA testi analizi

	Aylık Gelir	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	2500 tl ve altı	72	20,08	8,90	1,176	2 303	,310
	2501-5000 tl arası	123	21,93	8,94			
	5001 tl ve üstü	111	21,71	7,68			
KOE	2500 tl ve altı	72	9,97	4,44	0,463	2 303	,630
	2501-5000 tl arası	123	9,84	3,93			
	5001 tl ve üstü	111	9,43	4,02			
AYU	2500 tl ve altı	72	19,17	6,56	3,924	2 303	,021
	2501-5000 tl arası	123	21,18	5,56			
	5001 tl ve üstü	111	21,36	4,87			
SFİBÖ	2500 tl ve altı	72	48,21	14,68	0,143	2 303	,867
	2501-5000 tl arası	123	49,23	14,69			
	5001 tl ve üstü	111	49,23	13,29			

Tablo 11’de katılımcıların aylık evlerine giren para miktarına göre ölçek puanlarının anlamlı farklılıklarına bakıldığında; sadece Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum alt boyutunun anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Yapılan post hoc analiziyle (Games-Howell) bu farkın en düşük gelir ile en yüksek gelir arasında; en yüksek gelir lehine olduğu görülmektedir.

4.3.8. Çocuk Sayısına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-12 Çocuk sayısına göre yapılan ANOVA testi analizi

	Çocuk Sayısı	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	1 çocuk	48	21,71	8,17	0,049	2 299	,953
	2 çocuk	167	21,29	8,21			
	3 çocuk ve üstü	87	21,47	9,37			
KOE	1 çocuk	48	9,52	4,18	1,260	2 299	,285
	2 çocuk	167	9,49	3,84			
	3 çocuk ve üstü	87	10,32	4,48			
AYU	1 çocuk	48	21,44	5,23	0,999	2 299	,370
	2 çocuk	167	21,00	5,04			
	3 çocuk ve üstü	87	20,15	6,74			
SFİBÖ	1 çocuk	48	49,63	14,65	0,573	2 299	,565
	2 çocuk	167	49,32	13,60			
	3 çocuk ve üstü	87	47,48	14,74			

Katılımcıların çocuk sayılarına göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme alt boyutlarının farklılığına bakmak için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Tablo 12'de gösterildiği üzere, çocuk sayısı eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları üzerinde anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>.05$).

4.3.9. Kök Ailenin Tipine Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-13 Kök ailenin tipine göre yapılan t testi analizi

	Büyüdüğü Aile Tipi	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Çekirdek Aile	221	2,36	0,93	-0,481	292	,631
	Geniş Aile	73	2,42	1,01			
KOE	Çekirdek Aile	221	1,92	0,82	-0,362	292	,718
	Geniş Aile	73	1,96	0,75			
AYU	Çekirdek Aile	221	3,48	0,91	-0,365	292	,716
	Geniş Aile	73	3,53	0,95			
SFİBÖ	Çekirdek Aile	221	3,09	0,83	1,500	106,152	,136
	Geniş Aile	73	2,90	1,00			

Katılımcıların kök ailelerinin tipine göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme alt boyutlarının farklılığına bakmak için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Tablo 13'te gösterildiği üzere, kök ailenin tipi eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları üzerinde anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>.05$).

4.3.10. Kardeş Sayısına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-14 Kardeş sayısına göre yapılan ANOVA testi analizi

	Kardeş Sayısı (kendisi dahil)	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	2	55	20,31	7,41	4,919	2 303	,008
	3	107	23,47	9,37			
	4 ve üstü	144	20,31	7,97			
KOE	2	55	8,89	3,83	2,710	2 303	,068
	3	107	10,38	4,88			
	4 ve üstü	144	9,55	3,41			
AYU	2	55	20,29	5,99	3,534	2 303	,030
	3	107	21,93	5,76			
	4 ve üstü	144	20,10	5,29			

(Tablo-14 devamı) Kardeş sayısına göre yapılan ANOVA testi analizi

	2	55	49,38	14,49			
SFİBÖ	3	107	48,96	14,72	0,027	2 303	,973
	4 ve üstü	144	48,86	13,69			

Tablo 14'te gösterilen, kardeş sayısının ölçek ortalamalarıyla anlamlı fark gösterip göstermediğine bakmak için kullanılan ANOVA analizi sonucuna göre EOE alt ölçeği ($F_{(2, 303)}=.008$, $p<.005$) ve AYU alt ölçeği ($F_{(2, 303)}=3,534$, $p<.05$) için anlamlı fark bulunmuştur. Yapılan post hoc analizinde (Tukey); 4 ve üstü kardeş olan katılımcıların, 3 kardeş olan katılımcılara göre daha fazla Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme yaşadıkları ve ebeveynleşmeden daha az yarar ve uyum algıladıkları görülmüştür.

4.3.11. Kardeş Sırasına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-15 Kardeş sırasına göre yapılan ANOVA testi analizi

		Kardeş Sırası	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
						F	Sd	p
EOE	İlk çocuk	101	22,45	8,65	1,367	2 303	,257	
	Ortanca çocuk	138	21,20	8,59				
	Son çocuk	67	20,30	8,02				
KOE	İlk çocuk	101	10,98	4,47	12,276	2 303	,000	
	Ortanca çocuk	138	9,68	3,81				
	Son çocuk	67	7,91	3,28				
AYU	İlk çocuk	101	20,78	5,73	2,015	2 303	,135	
	Ortanca çocuk	138	20,22	5,43				
	Son çocuk	67	21,90	5,80				
SFİBÖ	İlk çocuk	101	49,71	13,87	0,197	2 303	,822	
	Ortanca çocuk	138	48,60	13,54				
	Son çocuk	67	48,70	15,90				

Tablo 15'te belirtilen kardeş sırasının ölçek puan ortalamalarında anlamlı fark gösterip göstermediğini bulmak için yapılan ANOVA analizinde; Kardeş Odaklı Ebeveynleşme için anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(2, 303)}=12.276$, $p<.05$). Yapılan post hoc analizinde (Games Howell); ortanca çocuğun son çocuğa göre, ilk çocuğun da her ikisine göre daha fazla kardeş odaklı ebeveynleşme yaşadığı görülmüştür.

4.3.12. Sigara Kullanımına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-16 Sigara kullanımına göre yapılan t testi

	Sigara	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	İçmiyorum	213	21,78	8,23	1,150	304	,251
	İçiyorum	93	20,57	9,08			
KOE	İçmiyorum	213	10,01	4,03	1,872	304	,062
	İçiyorum	93	9,06	4,13			
AYU	İçmiyorum	213	20,97	5,24	0,869	147,3047	,386
	İçiyorum	93	20,31	6,45			
SFİBÖ	İçmiyorum	213	49,71	14,28	1,346	304	,179
	İçiyorum	93	47,34	13,80			

Tablo 16'ya göre sigara içenler ve içmeyenler arasında ebeveynleşme alt boyutları ve eşbağımlılık açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

4.3.13. Alkol Kullanımına Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-17 Alkol kullanımına göre yapılan t testi

	Alkol	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Kullanmam	283	21,36	8,42	-,419	304	,675
	Kullanırım	23	23,17	9,49			
KOE	Kullanmam	283	9,81	4,07	1,310	304	,191
	Kullanırım	23	8,89	4,31			
AYU	Kullanmam	283	20,97	5,65	2,158	304	,032
	Kullanırım	23	19,50	4,50			
SFİBÖ	Kullanmam	283	48,47	13,92	-2,255	304	,025
	Kullanırım	23	56,00	17,07			

Tablo 17'ye göre alkol kullanmak ve kullanmamak açısından ölçeklerin farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında AYU için alkol kullanmayanların lehine ($t=2.158$, $p<.05$), SFİBÖ için alkol kullananların lehine ($t=-2,255$, $p<.05$) anlamlı bir fark bulunmuştur.

4.3.14. Çocukken Ailenin Gelir Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-18 Çocukken ailenin gelir durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

	Çocukken Ailenin Geliri	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Kötü	40	22,93	9,19	0,935	2 303	,394
	Orta	183	21,42	8,72			
	İyi	83	20,69	7,62			
KOE	Kötü	40	11,03	4,62	3,141	2 303	,045
	Orta	183	9,73	3,97			
	İyi	83	9,07	3,93			
AYU	Kötü	40	18,68	6,57	6,761	2 303	,001
	Orta	183	20,49	5,64			
	İyi	83	22,41	4,69			
SFİBÖ	Kötü	40	51,65	14,02	0,997	2 303	,370
	Orta	183	48,95	14,68			
	İyi	83	47,81	12,99			

Çocukken ailenin gelir durumuna göre ölçek puanlarının anlamlı fark gösterip göstermediğine bakmak için ANOVA analizi yapılmıştır (Tablo-18). KOE için ($F_{(2, 303)}=3.141$, $p<.05$) ve AYU için ($F_{(2, 303)}=6.761$, $p<.05$) anlamlı fark vardır. KOE için yapılan post hoc analizinde (Tukey); çocukken ailesinin geliri kötü olanların, iyi olanlara göre daha fazla Kardeş Odaklı Ebeveynleşme yaşadıkları bulunmuştur. AYU içi yapılan post hoc analizinde (Games Howell) ailesinin geliri iyi olanlar, kötü ve orta olanlara göre ebeveynleşmeden daha fazla yarar/uyum algılamaktadırlar.

4.3.15. Annenin Eğitim Düzeyi Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-19 Annenin eğitim düzeyine göre yapılan ANOVA testi analizi

	Anne Eğitim Durumu	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Okuryazar değil	57	22,28	7,80	0,885	3 302	,449
	Sadece okuryazar	48	19,79	8,88			
	İlkokul-Ortaokul	174	21,44	8,65			
	Lise	27	22,33	8,29			
KOE	Okuryazar değil	57	10,37	3,36	2,142	3 302	,095
	Sadece okuryazar	48	8,79	3,72			
	İlkokul-Ortaokul	174	9,94	4,29			
	Lise	27	8,63	4,34			

(Tablo-19 devamı) Annenin eğitim düzeyine göre yapılan ANOVA testi analizi

AYU	Okuryazar değil	57	20,23	5,00	1,497	3 302	,215
	Sadece okuryazar	48	19,50	6,33			
	İlkokul-Ortaokul	174	21,29	5,60			
	Lise	27	20,81	5,61			
SFİBÖ	Okuryazar değil	57	49,00	14,79	1,619	3 302	,185
	Sadece okuryazar	48	48,54	12,83			
	İlkokul-Ortaokul	174	48,24	14,16			
	Lise	27	54,63	14,53			

Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyine göre ölçeklerin farklılığına bakmak için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Tablo 19'da gösterildiği üzere, annenin eğitim durumu eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları üzerinde anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>.05$).

4.3.16. Babanın Eğitim Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-20 Babanın eğitim durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

	Baba Eğitim Durumu	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Okula gitmemiş	42	24,19	8,37	2,677	2 303	,700
	İlköğretim	193	20,87	8,76			
	Lise-Lisans	71	21,25	7,62			
KOE	Okula gitmemiş	42	10,86	3,99	2,344	2 303	,098
	İlköğretim	193	9,68	4,15			
	Lise-Lisans	71	9,15	3,85			
AYU	Okula gitmemiş	42	19,81	5,93	1,182	2 303	,308
	İlköğretim	193	20,72	5,71			
	Lise-Lisans	71	21,48	5,21			
SFİBÖ	Okula gitmemiş	42	51,05	14,43	3,075	2 303	,048
	İlköğretim	193	47,48	14,04			
	Lise-Lisans	71	51,89	13,89			

Katılımcıların babalarının eğitim düzeyine göre ölçeklerin farklılığına bakmak için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Tablo 20'de gösterildiği üzere, babanın eğitim durumu eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları üzerinde anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>.05$). SFİBÖ için ANOVA analizinde anlamlı gözükten fark ($p=.048$), post hoc analizlerinde anlamlı çıkmamıştır ($p>.05$).

4.3.17. Çocukken Ailede Fiziksel Rahatsızlık Yaşayan Birinin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-21 Çocukken Ailede Fiziksel Rahatsızlık Yaşayan Birinin Olma Durumuna göre yapılan t testi

	Fiziksel Hastalık	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Evet	55	21,53	8,98	,108	304	,914
	Hayır	251	21,39	8,41			
KOE	Evet	55	9,47	4,14	-,501	304	,617
	Hayır	251	9,78	4,07			
AYU	Evet	55	21,75	5,25	1,419	304	,157
	Hayır	251	20,56	5,70			
SFİBÖ	Evet	55	49,85	14,14	,499	304	,618
	Hayır	251	48,80	14,18			

Tablo 21’de gösterildiği üzere, kök ailede fiziksel/kronik rahatsızlığı olan birinin varlığı, eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları üzerinde anlamlı bir etki göstermemektedir ($p>.05$).

4.3.18. Çocukken Ailede Ruhsal Rahatsızlık Yaşayan Birinin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-22 Çocukken ailede ruhsal rahatsızlık yaşayan birinin olma durumuna göre yapılan t testi

	Ruhsal Hastalık	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Evet	19	23,84	9,88	1,287	304	,199
	Hayır	287	21,25	8,40			
KOE	Evet	19	11,79	4,44	2,298	304	,022
	Hayır	287	9,59	4,02			
AYU	Evet	19	17,26	4,95	-2,835	304	,005
	Hayır	287	21,00	5,61			
SFİBÖ	Evet	19	57,42	16,87	2,708	304	,007
	Hayır	287	48,43	13,81			

Tablo 22’de gösterildiği üzere, kök ailede ruhsal/psikolojik rahatsızlığı olan birinin varlığının ölçek puanları açısından anlamlı farkının olup olmadığına bakmak için t testi kullanılmıştır. Buna göre, KOE ($t=2.298$, $p<.05$), AYU ($t=-2.835$, $p<.05$) ve SFİBÖ ($t=2.708$, $p<.05$) ölçek ortalamaları için kök ailelerinde ruhsal hastalık olmayanların lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

4.3.19. Kök Ailede Alkolik Birinin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-23 Kök ailede alkolik birinin olma durumuna göre yapılan t testi

	Alkolik	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Evet	21	23,24	10,27	1,018	304	,309
	Hayır	285	21,28	8,36			
KOE	Evet	21	9,19	3,59	-0,619	304	,537
	Hayır	285	9,76	4,11			
AYU	Evet	21	17,19	6,75	-3,060	304	,002
	Hayır	285	21,04	5,46			
SFİBÖ	Evet	21	51,38	15,08	0,802	304	,423
	Hayır	285	48,81	14,10			

Kök ailede alkolik birinin varlığına göre eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının farklılık durumlarına Tablo 23'te görüldüğü üzere t testi ile bakılmıştır. Buna göre sadece AYU alt boyutunda ailede alkolik birinin olmadığı kişiler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($t=-3.060$, $p<.05$).

4.3.20. Anne Babanın Birbirleriyle İlişki Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-24 Anne Babanın ilişkisine göre yapılan t testi analizi

	Anne-Babanın ilişkileri	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Kötü - Orta	77	2,45	0,99	,734	293	,463
	İyi	218	2,35	0,92			
KOE	Kötü - Orta	77	1,95	0,77	,148	293	,882
	İyi	218	1,93	0,84			
AYU	Kötü - Orta	77	2,98	0,97	-5,343	293	,000
	İyi	218	3,61	0,88			
SFİBÖ	Kötü - Orta	77	3,20	0,83	1,733	293	,084
	İyi	218	3,00	0,89			

Tablo 24'e göre anne babanın birbirleriyle olan ilişkisinin eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları açısından farklılığına t testi ile bakıldığında, sadece AYU alt boyutu için anne babasının ilişkileri iyi olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=-5,343$, $p<.05$).

4.3.21. Çocukken Ailede Fiziksel Şiddetin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-25 Çocukken ailede fiziksel şiddetin olma durumuna göre yapılan t testi

	Fiziksel Şiddet	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Evet	64	21,95	9,13	0,569	304	,570
	Hayır	242	21,27	8,34			
KOE	Evet	64	10,39	3,42	1,478	304	,141
	Hayır	242	9,55	4,22			
AYU	Evet	64	17,78	5,37	-4,956	304	,000
	Hayır	242	21,56	5,44			
SFİBÖ	Evet	64	49,41	14,72	0,264	304	,792
	Hayır	242	48,88	14,03			

Tablo 25'e göre çocukken ailede fiziksel şiddetin olma durumunun, ölçek puan ortalamaları açısından anlamlı farklılığına t testi ile bakıldığında; fiziksel şiddetin olmadığı ailelerde ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum daha fazla olmaktadır ($t=-4.956$, $p<.05$).

4.3.22. Kök Ailede Sözel Şiddetin Olma Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-26 Çocukken ailede sözel şiddetin olma durumuna göre yapılan t testi

	Sözel Şiddet	N	Ort.	ss	t testi		
					t	Sd	p
EOE	Evet	94	21,17	8,63	-0,335	304	,738
	Hayır	212	21,52	8,46			
KOE	Evet	94	9,55	3,65	-0,482	304	,630
	Hayır	212	9,80	4,26			
AYU	Evet	94	17,96	5,37	-6,161	304	,000
	Hayır	212	22,02	5,30			
SFİBÖ	Evet	94	50,93	14,14	1,597	304	,111
	Hayır	212	48,13	14,11			

Tablo 26'ya göre çocukken ailede sözel şiddetin olma durumunun, ölçek puan ortalamaları açısından anlamlı farklılığına t testi ile bakıldığında; sözel şiddetin olmadığı ailelerde ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum daha fazla olmaktadır ($t=-6.161$, $p<.05$).

4.3.23. Anneyle İlişki Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-27 Anneyle ilişki durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

	Anneyle İlişki	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Orta	19	21,58	6,21	0,113	2 280	,893
	İyi	122	21,37	8,93			
	Çok İyi	142	20,93	8,30			
KOE	Orta	19	10,16	3,61	0,625	2 280	,536
	İyi	122	9,84	4,07			
	Çok İyi	142	9,37	4,14			
AYU	Orta	19	16,42	5,45	17,390	2 280	,000
	İyi	122	19,39	5,61			
	Çok İyi	142	22,42	5,01			
SFİBÖ	Orta	19	49,89	13,36	0,102	2 280	,903
	İyi	122	48,48	13,50			
	Çok İyi	142	48,34	14,74			

Tablo 27'ye göre anneyle ilişkinin ebeveynleşme alt boyutları ve eşbağımlılık açısından farklılık durumuna bakmak için yapılan ANOVA testi sonucunda AYU alt ölçeği için anlamlı farklılık bulunmaktadır ($F_{(2, 280)}=17.390$, $p<.05$). Sonrasında yapılan post hoc analizi (Tukey) sonucuna göre, annesiyle ilişkisi çok iyi olanlar, iyi ve orta olanlara göre ebeveynleşmeden daha fazla yarar/uyum algılamaktadırlar. İlişkisi çok iyi olanlar ile orta olanlar arasındaki fark, çok iyi olanlarla iyi olanlar arasındaki farktan daha büyüktür.

4.3.24. Babayla İlişki Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-28 Babayla ilişki durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

	Babayla İlişki	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Orta	39	21,97	8,73	0,343	2 241	,710
	İyi	102	21,21	8,21			
	Çok İyi	103	20,69	8,44			
KOE	Orta	39	9,38	3,55	0,262	2 241	,770
	İyi	102	9,80	3,91			
	Çok İyi	103	9,43	4,57			
AYU	Orta	39	16,95	5,05	27,745	2 241	,000
	İyi	102	19,42	5,77			
	Çok İyi	103	23,33	4,28			
SFİBÖ	Orta	39	49,95	14,35	0,254	2 241	,776
	İyi	102	48,28	14,19			
	Çok İyi	103	48,10	14,24			

Tablo 28'e göre babayla ilişkinin ebeveynleşme alt boyutları ve eşbağımlılık açısından farklılık durumuna bakmak için yapılan ANOVA testi sonucunda AYU alt ölçeği için anlamlı farklılık bulunmaktadır ($F_{(2, 241)}=27.745$, $p<.05$). Sonrasında yapılan post hoc analizi (Games Howell) sonucuna göre, babayla ilişkinin iyi olması, ebeveynleşmeden daha fazla yarar/uyum algılanmasıyla ilişkilidir. Kıyaslanan her ifadede iyi olan lehine anlamlı fark vardır.

4.3.25. Annenin Tutumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-29 Annenin tutumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

	Anne Tutum	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Hiç otoriter değildi	54	21,87	8,72	1,038	2 298	,356
	Biraz otoriterdi	181	20,88	7,84			
	Çok otoriterdi	66	22,56	9,83			
KOE	Hiç otoriter değildi	54	9,78	3,87	1,841	2 298	,160
	Biraz otoriterdi	181	9,44	4,03			
	Çok otoriterdi	66	10,56	4,35			
AYU	Hiç otoriter değildi	54	21,39	5,12	0,287	2 298	,751
	Biraz otoriterdi	181	20,75	5,67			
	Çok otoriterdi	66	20,79	5,62			
SFİBÖ	Hiç otoriter değildi	54	51,35	16,33	5,371	2 298	,005
	Biraz otoriterdi	181	46,73	13,03			
	Çok otoriterdi	66	52,62	14,31			

Katılımcının annesinin çocuk yetiştirme tutumunu nasıl algıladığına göre eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının farklılığına ANOVA ile bakılmıştır (Tablo-29). Buna göre eşbağımlılık puanlarında (SFİBÖ) anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F_{(2, 298)}=5.371$, $p<.05$). Sonrasında yapılan post hoc analizinde (Games-Howell), bu fark annesinin tutumunu çok fazla otoriter bulanlar ile biraz otoriter bulanlar arasında çok otoriter algılayanlar lehinedir. Yani annesinin tutumunu çok otoriter bulanlar, biraz otoriter bulanlara göre daha fazla eşbağımlılık göstermektedirler.

4.3.26. Babanın Tutumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-30 Babanın tutumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

	Baba Tutum	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Hiç otoriter değildi	45	24,51	9,42	3,768	2 294	,024
	Biraz otoriterdi	145	20,64	7,63			
	Çok otoriterdi	107	21,12	8,84			

(Tablo-30 devamı) Babanın tutumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

KOE	Hiç otoriter değildi	45	10,36	4,30	1,008	$\frac{2}{294}$	,366
	Biraz otoriterdi	145	9,40	3,85			
	Çok otoriterdi	107	9,79	4,24			
AYU	Hiç otoriter değildi	45	22,69	4,86	3,097	$\frac{2}{294}$	,047
	Biraz otoriterdi	145	20,64	5,78			
	Çok otoriterdi	107	20,28	5,58			
SFİBÖ	Hiç otoriter değildi	45	51,29	14,73	1,238	$\frac{2}{294}$	,291
	Biraz otoriterdi	145	47,68	13,65			
	Çok otoriterdi	107	49,26	14,13			

Katılımcının babasının çocuk yetiştirme tutumunu nasıl algıladığına göre eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının farklılığına ANOVA ile bakılmıştır (Tablo-30). Buna göre EOE ($F_{(2, 294)}=3.768$, $p<.05$) ve AYU ($F_{(2, 294)}=3.097$, $p<.05$) puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sonrasında her iki alt ölçek için de post hoc analizinden Tukey yapılmıştır. EOE için fark; babasının tutumunu hiç otoriter bulmayanlar ile biraz otoriter bulanlar arasında, “hiç otoriter değildi” diyenler lehinedir. Yani babasının tutumunu hiç otoriter bulmayanlar, biraz otoriter bulanlara göre daha fazla ebeveyn odaklı ebeveynleşme göstermektedirler. AYU alt ölçeği için ise babasının tutumunu hiç otoriter bulmayanlar, çok otoriter bulanlara göre ebeveynleşmeden daha fazla yarar/uyum algılamaktadırlar.

4.3.27. Kendini İfade Edebilme Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-31 Kendini ifade edebilme durumuna göre yapılan ANOVA testi analizi

	Kendini İfade Edebilme	N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Kendimi ifade edemem. - Duruma göre değişir.	96	21,54	8,27	0,193	$\frac{2}{203}$	,825
	Kendimi genellikle ifade edebilirim.	103	21,00	8,15			
	Kendimi her ortamda rahatlıkla ifade edebilirim.	107	21,70	9,08			
KOE	Kendimi ifade edemem. - Duruma göre değişir.	96	10,25	4,22	1,520	$\frac{2}{203}$	,220
	Kendimi genellikle ifade edebilirim.	103	9,72	3,45			
	Kendimi her ortamda rahatlıkla ifade edebilirim.	107	9,25	4,47			
AYU	Kendimi ifade edemem. - Duruma göre değişir.	96	18,84	5,08	9,311	$\frac{2}{203}$	,000
	Kendimi genellikle ifade edebilirim.	103	21,20	5,61			
	Kendimi her ortamda rahatlıkla ifade edebilirim.	107	22,08	5,71			
SFİBÖ	Kendimi ifade edemem. - Duruma göre değişir.	96	53,81	15,01	9,428	$\frac{2}{203}$	,000
	Kendimi genellikle ifade edebilirim.	103	48,06	12,35			
	Kendimi her ortamda rahatlıkla ifade edebilirim.	107	45,56	13,93			

Kendini ifade edebilme durumuna göre eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının farklılaşma derecesine ANOVA ile bakılmıştır (Tablo-31). SFİBÖ için ($F_{(2, 203)}=9.428$, $p<.05$) ve AYU alt ölçeği için ($F_{(2, 203)}=9.311$, $p<.05$) anlamlı fark vardır. Sonrasında her iki alt ölçek için de post hoc analizinden Tukey yapılmıştır. Buna göre AYU alt ölçeğine bakıldığında; “Kendimi genellikle ifade ederim” diyenler “Bazen iyi bazen kötü, duruma göre değişir” diyenlere göre ebeveynleşmeden daha fazla yarar/uyum algılamaktadırlar. SFİBÖ ortalamalarına bakıldığında ise her ifadenin arasında anlamlı fark olduğu; kendini ifade edebilme durumunda azalma oldukça SFİBÖ puanlarının artış gösterdiği bulunmuştur.

4.3.28. Duygusal Yönden İhmal Edilme Durumuna Göre Eşbağımlılık ve Ebeveynleşme Alt Boyutlarının İncelenmesi

Tablo-32 Duygusal yönden ihmal edilmeye göre yapılan ANOVA testi analizi

Duygusal İhmal		N	Ort.	ss	ANOVA testi		
					F	Sd	p
EOE	Hiç ihmal edilmedim.	140	20,77	8,28	1,031	2 303	,358
	Bazen ihmal edildim.	122	21,66	8,34			
	Sık sık ihmal edildim.	44	22,80	9,57			
KOE	Hiç ihmal edilmedim.	140	9,27	4,07	2,922	2 303	,055
	Bazen ihmal edildim.	122	9,80	3,95			
	Sık sık ihmal edildim.	44	10,95	4,28			
AYU	Hiç ihmal edilmedim.	140	22,97	5,08	29,541	2 303	,000
	Bazen ihmal edildim.	122	19,76	5,22			
	Sık sık ihmal edildim.	44	16,57	5,33			
SFİBÖ	Hiç ihmal edilmedim.	140	45,65	14,04	8,067	2 303	,000
	Bazen ihmal edildim.	122	51,13	12,92			
	Sık sık ihmal edildim.	44	53,68	15,57			

Çocukken duygusal ihmale maruz kalma durumuna göre eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının farklılaşma derecesine ANOVA ile bakılmıştır (Tablo-32). SFİBÖ için ($F_{(2, 203)}=8.067$, $p<.05$) ve AYU alt ölçeği için ($F_{(2, 203)}=29.541$, $p<.05$) anlamlı fark vardır. Sonrasında her ikisi için de post hoc analizinden Tukey yapılmıştır. Buna göre AYU alt ölçeğine bakıldığında; bütün ifadelerin aralarında anlamlı fark olduğu, ihmal edilme durumu arttıkça ebeveynleşmeden algılanan yarar ve uyumun azaldığı görülmüştür.

SFİBÖ ortalamalarına bakıldığında ise; bazen ve sık sık ihmal edilenlerin eşbağımlılık düzeyleri hiç ihmal edilmeyenlere göre daha fazladır. Bu fark sık sık ihmal edilenler ile bazen ihmal edilenler arasında; sık sık ihmal edilenler lehinedir.

4.4. EŞBAĞIMLILIĞIN EBEVEYNLEŞMENİN ALT BOYUTLARI (EOE, KOE, AYU) İLE YORDANMASI: ÇOKLU REGRESYON ANALİZİ

Bu alt başlıkta Ebeveynleşme Envanterinin alt boyutları olan ve yordayıcı bağımsız değişkenler olarak değerlendirilen EOE (Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme), KOE (Kardeş Odaklı Ebeveynleşme) ve AYU (Algılanan Yarar/Uyum) alt boyutlarının, bağımlı değişken olarak kabul edilen Eşbağımlılığı ne derece yordadıkları Çoklu Regresyon Analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Tablo-33 Eşbağımlılık Düzeyinin Ebeveynleşme Envanteri'nin Alt Boyutları ile Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
1	Sabit	40,931	3,295	-	12,422	,000
	KOE	,142	,250	,041	,565	,572
	EOE	,511	,124	,307	4,114	,000
	AYU	-,205	,143	-,082	-1,429	,154
R=.310, R ² =.096, ΔR ² =.093, F _(1, 304) =32.269, p=.000						

Tablo 33'e göre çoklu regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında yalnızca EOE alt boyutunun eşbağımlılık puanlarını anlamlı olarak yordadığı görülmektedir (R=.310, R²=.096, F_(1, 304)=32.269, p<.05). EOE boyutu Eşbağımlılığın varyansının % 9,6'sını açıklamaktadır. Buna göre, ebeveyn odaklı ebeveynleşme düzeyi arttıkça eşbağımlılık düzeyi de artmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada eşbağımlılık ile ebeveynleşme arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu bölümde çalışmadaki istatistiksel analizlerin sonucunda elde edilen bulgular literatür kapsamında değerlendirilmiştir. Öncelikle eşbağımlılık ile ebeveynleşme alt boyutları arasındaki ilişkilere ait analiz bulguları tartışılmıştır. Daha sonra eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının sosyo-demografik verilere göre karşılaştırılmasına ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir. Son olarak da, eşbağımlılığın, ebeveynleşme envanterinin alt boyutları ile yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi bulguları tartışılmıştır. Bulguların değerlendirilmesinden sonra ise, çalışmanın sınırlılıkları ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

5.1. Eşbağımlılık İle Ebeveynleşme Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Eşbağımlılık ile Ebeveynleşmenin alt boyutları olan EOE, KOE ve AYU arasındaki ilişkiler Tablo 3'te yer verilen Pearson Korelasyon Analizi sonuçlarıyla gösterilmiştir. Bu analizin sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler vardır.

KOE ve EOE'nin pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ebeveynleşmenin olduğu ailelerde kendi sorumluluklarını üstlenmeyen ebeveyn, çocuklarının da sorumluluklarını üstlenmediğinden; kardeşlerin sorumluluğu da çocuklara kalabilmektedir. Bundan dolayı çocuk, hem anne babası hem de kardeşleri için erken yaşta sorumluluk üstlenmek durumunda kalabilmektedir.

Algılanan yarar/uyum alt boyutunun EOE ile ilişkisi KOE ile ilişkisinden daha yüksek bulunmuştur. Yani katılımcıların EOE'den algıladıkları yarar/uyum daha fazladır. Bunda çocuğun anne ve babasının sorumluluklarını yerine getirdiğinde takdir ve onayı direkt ebeveynlerinden alabilmesi etkili olabilir.

Eşbağımlılığın EOE ve KOE ile pozitif yönde anlamlı ilişkisi vardır. Ebeveyn ile çocuk arasındaki rol değişimi olarak tanımlanan ebeveynleşmede; çocuk kendi ihtiyaçlarından çok ailesinin ihtiyaçlarına önem verdikçe; ailedeki işlevsiz ve stresli durumların düzeldiğini, üstlendiği sorumlulukların aileyi işlevsel kılarak aile sistemine hizmet ettiğini gördükçe durumu zamanla içselleştirmektedir. Bu çocuklar yetişkin

hallerinde de başkalarının ihtiyaç ve beklentilerini önceliğine alma yoluna gitmektedir.^{243,244}Bu durumda çocukluğunda ebeveynleşme yaşayan birey yetişkinliğinde eşbağımlılık özellikleri gösterebilmektedir. Literatür incelendiğinde eşbağımlılık ile ebeveynleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır.²⁴⁵Araştırmamızda ebeveynleşmenin ilişkili olduğunu düşündüğümüz eşbağımlılık örüntülerinin de bu süreçlere dayandığını söyleyebiliriz. Çocukluk yaşantısında duygusal ebeveynleşme yaşayan bireyin; işlevsellik ve mutluluğun diğerlerinin ihtiyaç ve beklentilerini gidermeye koşullu olduğuna dair inanç geliştirdiğinden ötürü eşbağımlılık belirtilerini de göstereceği düşünülmektedir.

5.2. Eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutlarının sosyo-demografik verilere göre karşılaştırılmasına ilişkin değerlendirmeler

5.2.1. Cinsiyet

Araştırmada kadınların eşbağımlılık puanları ve ebeveynleşmeden algıladıkları yarar/uyum puanları erkeklere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Kadınların daha fazla eşbağımlılık özellikleri göstermeleri kadın ve erkek cinsiyet rollerinin toplumsal normlar tarafından belirleniyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Kendinden ziyade başkalarına önem verme, fedakarlık, başkalarının sorumluluklarını alma, hayır diyememe gibi eşbağımlılık karakteristiği taşıyan özellikler daha çok kadınlara atfedilmiş özelliklerdir. Bu bulguya benzer sonuçlar taşıyan araştırma örneklerinde de farklı ölçüm araçlarıyla ölçülen eşbağımlılık düzeylerinde kadınların erkeklerden daha fazla puan aldıkları görülmüştür.^{246,247,248,249}Araştırmada EOE ve KOE için cinsiyete göre farklılaşma görülmezken, AYU (ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum) açısından kadınlar lehine farklılaşma saptanmıştır. Bu durum, kadın cinsiyet rollerinin toplumsal atfından dolayı; kadınların erken yaşta ailede çeşitli roller ve sorumluluklar almaları yönünde güdülenmeleri, takdir görmeleri, onaylanmaları ve ödüllendirilmelerinden kaynaklanıyor olabilir.

²⁴³Chase, a.g.e., p.3-33.

²⁴⁴ Camacho, a.g.e., p.57-73.

²⁴⁵ Wells v.d., a.g.e., 1999, p.63-71

²⁴⁶ Gloria Cowan ve Lynda W. Warren, Codependency and gender-stereotyped traits. **Sex Roles**, 1994, 30(9-10), p.631-645.

²⁴⁷ Fuller&Warner, a.ge., p.5-22.

²⁴⁸ Laizane, a.g.e., p.633-637.

²⁴⁹ Mukba, a.g.e., 2013.

5.2.2. Yaşamın çoğunun geçirildiği yer

Katılımcıların yaşamlarını geçirdiği yere göre sadece AYU alt ölçeğinde farklılaşma olmuştur. Buna göre katılımcıların şehirleşme yaşantısı arttıkça, ebeveynleşmeden algıladıkları yarar/uyum da artmaktadır. Bunun kırsal kesimde yaşayan çocukların üstlendikleri roller konusunda, kent yaşamındaki çocuklara göre daha az takdir görmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.2.3. Eğitim Düzeyi

Araştırmada eğitim düzeyi arttıkça ebeveynleşmeden algılanan yarar ve uyumun da arttığı, diğer ana değişkenler açısından farklılaşma olmadığı görülmüştür. Bu sonucun çocuğun eğitimi için katkı sunan ailelerin çocuklarını aynı zamanda aldıkları görev ve sorumluklar açısından da takdir etmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Eşbağımlılıkla eğitim düzeyinin ilişkili olmadığına dair araştırmamızı destekleyen bulgulara alanyazında rastlanmıştır.^{250,251}

5.2.4. Çalışma Durumu

Katılımcıların çalışıp çalışmama durumuna göre sadece Kardeş Odaklı Ebeveynleşme puanları çalışmama lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Bu bulgunun; kardeşleriyle ilgilenmek ve onlardan sorumlu olmak durumunda kalan bireyin kendini ihmal edip kardeşine odaklanması neticesinde çalışma hayatına atılamamasıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir.

5.2.5. Meslek

Araştırmada öğretmen ve diğer meslek grupları karşılaştırılmış ve sadece ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyutunun öğretmenlik dışındaki meslekler lehine anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Öğretmenlerle ebeveynleşme ve eşbağımlılık üzerine yapılmış bir çalışmaya alanyazında rastlanılmamıştır.

5.2.6. Şu Anki Gelir Durumu/Çocukken Ailenin Gelir Durumu

Araştırmada en yüksek gelir grubunda ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyutunun daha fazla olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi sosyo-ekonomik düzey için bir kriter olduğundan dolayı, çocukluğunda aldığı rol ve

²⁵⁰ Terry L. Pardee, Codependency In Master's-Level Counseling Students, A Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for *the Degree Doctor of Philosophy*, Andrews University, Michigan, 2007.

²⁵¹ Sabater V., An Exploration of Codependency Among African-American, Caucasian And Hispanic Wives Of Alcoholics. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of The Requirement for *The Degree of Doctor of Philosophy* from New York University School of Social Work, 2006.

sorumluluklardan ötürü takdir ve onay görmeyen üst sosyo ekonomik düzeyde olan bir özellik olduğu düşünülebilir. Zira çocukken ailesinin gelirinin düşük olduğunu belirten katılımcıların ebeveynleşmeden algıladıkları yarar/uyum puanları da düşük çıkmıştır. Şimdiki gelir düzeyi ve çocukken ailenin gelir düzeyi açısından eşbağımlılık farklılık göstermemektedir. Bu sonuçlar katılımcıların eşbağımlılık geliştirmelerinde gelir düzeyi dışındaki faktörlerin etkili olabileceği anlamına gelmektedir. Çocukken ailesinin geliri kötü olanların, iyi olanlara göre daha fazla Kardeş Odaklı Ebeveynleşme yaşadıkları bulunmuştur. Bu durumun kardeşlerine ebeveynlik yapmak durumunda kalmanın dar gelirli ailelerin para kazanmak için çocukları ihmal etmesi ve çocuğun kardeşlerinin sorumluluğunu üstlenmek durumunda kalması şeklinde yorumlanabilir. Alanyazında da araştırma sonucunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır.^{252,253}

5.2.7. Kardeş sayısı

Araştırmada daha fazla kardeşi olan katılımcıların daha fazla Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme yaşadıkları ve ebeveynleşmeden daha az yarar ve uyum algıladıkları görülmüştür. Kardeş sayısının fazla olması ailede maddi ve sosyokültürel konular açısından yetersizliğe sebep olabileceğinden dolayı, çocukta anne babasının rollerini üstlenmek durumunda kalma sorununu beraberinde getirmektedir.

5.2.8. Kardeş sırası

Araştırmada ortanca çocuğun son çocuğa göre, ilk çocuğun da her ikisine göre daha fazla kardeş odaklı ebeveynleşme yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre büyük çocuklar küçük kardeşlerinin sorumluluklarını üstlenmektedir. Alanyazında bulguyu destekleyen sonuçlar mevcuttur.^{254,255,256}

İşlevsel olmayan ailelerdeki doğum sırası gözetilmeksizin tüm aile bireyleri arasındaki ilişki örüntülerinin eşbağımlılığı etkilediği göz önünde bulundurulursa, çocukların büyük kardeşlerinin ve ebeveynlerinin ilişkilerini öğrenerek eşbağımlılık geliştirdikleri düşünülebilir. Ayrıca eşbağımlılık geliştirmede ilk çocuklar için cinsiyet koruyucu bir faktör olabilir. Erkeklerin genelde daha az eşbağımlılık gösterdikleri için, büyük çocukların erkek olması da eşbağımlılıkla kardeş sırası arasında ilişki olmayışını açıklayabilir.

²⁵² Karagöbek, a.g.e., 2014.

²⁵³ Burnett vd., a.g.e., p.181-189.

²⁵⁴ Arıkan, a.g.e., 2019.

²⁵⁵ Minuchin, a.g.e., 1974.

²⁵⁶ Sarıkaya, a.g.e., 2019.

5.2.9. Sigara/Alkol Kullanımı

Araştırmada sigara içenler ve içmeyenler arasında ebeveynleşme alt boyutları ve eşbağımlılık açısından anlamlı bir fark bulunamazken; alkol kullananların eşbağımlılık puanları daha yüksek, ebeveynleşmeden algıladıkları yarar/uyum puanları ise daha düşük çıkmıştır. Bu sonuçlara göre üstlendikleri roller nedeniyle ailesinden takdir ve ilgi görmeyen bir çocukluğa sahip olan ve kendilerinden çok başkalarına odaklanarak onların mutluluğu ve üzüntüsünü kendi mutluluğu ve üzüntüsü sayarak eşbağımlılık belirtileri gösteren bireylerin bir başa çıkma mekanizması olarak alkole başvurdukları yorumu yapılabilir.

5.2.10. Kök Ailede Fiziksel/Ruhsal Hastalığı Olan Birey Olması

Araştırmada kök ailede fiziksel/kronik rahatsızlığı olan birinin varlığı, eşbağımlılık ve ebeveynleşme alt boyutları üzerinde anlamlı bir etki göstermezken, kök ailesinde fiziksel/ruhsal rahatsızlığı olmayan bireylerde KOE ve eşbağımlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Kişisel veri formunda bu özellikler katılımcılardan var/yok şeklinde alınmış olup, fiziksel ve ruhsal rahatsızlık olarak ne kastedildiği bilinmemektedir. Ayrıca ailede rahatsızlık olduğunu bildirenlerin sayıca çok az olmasının da analiz sonucunu etkileyebileceği, birbirine daha yakın değerlerle karşılaştırma yapılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

5.2.11. Kök Ailede Alkol Bağımlısı Olan Birey Olması

Araştırmada kök ailede alkolik bireyin olmasıyla eşbağımlılık ve ebeveynleşmede fark bulunamazken, sadece AYU alt boyutunda ailede alkolik birinin olmadığı kişiler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Verilere göre 21 katılımcının ailesinde alkolik birey olduğu görülmektedir. Analizi daha da güçlendirmek için değerlerin birbirine yakın olması önemlidir. Literatürde birçok araştırmada ilişki pozitif çıkmışken, ailede alkol kullanımı ile eşbağımlılığın ilişkili olmadığına dair araştırma sonuçları da mevcuttur.^{257,258}

²⁵⁷ Knudson ve Terrell, a.g.e., 2012.

²⁵⁸ Mukba, a.g.e., 2013.

5.2.12. Aile içi İlişkiler (Katılımcının anne/babasıyla ilişkisi ve anne babanın birbiriyle ilişkisi)

Araştırmada katılımcının anne babasıyla ilişkisi ve anne babasının birbiriyle ilişkisinde sadece AYU alt boyutu için farklılık bulundu. Buna göre ilişkileri iyi olanların ebeveynleşmeden algıladıkları yarar ve uyum daha fazla olmaktadır.

Eşbağımlılık ve ebeveynleşme için aile içi ilişkiler açısından anlamlı bir ilişki bulunamaması katılımcıların bunu ifade etmek konusunda zorlanmalarından kaynaklı olabilir. Aile kaynaklı sorunların ifade edilmesindeki zorluk veya bunların bireye olan zararı konusunda bireyin farkındalığının az olması söz konusu olabilmektedir. Zira işlevsel olmayan ailelerde duygusal ihmale maruz kalan kişiler, ebeveynlerinin becerileri ne kadar kötü olursa olsun, ebeveynlerinin ihmali görmektense problemin kendilerinde olduğunu düşünürler. Bu bireyler iç dünyalarında neyin yanlış gittiğini ve nasıl zarar gördüklerini tanımlamakta başarısızdırlar.²⁵⁹ örneğin annesinin tutumunu “çok fazla otoriter” olarak kabul eden 66 katılımcı varken, annesiyle ilişkisine “kötü” diyen hiçbir katılımcı olmamıştır. Babasının tutumunu çok fazla otoriter bulan 107 katılımcı varken, babasıyla ilişkisini “kötü” olarak değerlendiren katılımcı sayısı 9’dur. Bunda her durumda anne babayla ilişkilerin iyi olması yönünde telkinde bulunan toplumsal ve ahlaki öğretilerin yeri de vardır.

5.2.13. Kök Ailede Fiziksel/Sözel Şiddet Yaşanması

Fiziksel/sözel şiddetin olmadığı ailelerde ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum daha fazla olmaktadır. Eşbağımlılık ve ebeveynleşme için anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu durum bu faktörlerin ailedeki işlevsel sorunların bütünüyle değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Algılanan şiddetin yönü, ne şekilde olduğu ve derecesi konusunda detaylı bilgi alınması daha sağlıklı veriler sağlayabilir.

5.2.14. Annenin/Babanın Tutumu

Annesinin tutumunu çok otoriter bulanlar, biraz otoriter bulanlara göre daha fazla eşbağımlılık göstermektedirler. Babasının tutumunu hiç otoriter bulmayanlar daha fazla ebeveyn odaklı ebeveynleşme gösterirken; ebeveynleşmeden daha fazla yarar/uyum algılamaktadırlar. Annenin tutumu eşbağımlılığa yol açarken babanın tutumu etkilememektedir. Bu durum kadın cinsiyet faktörü ve eşbağımlılığın öğrenilebilir bir durum olmasıyla açıklanabilir. Babasını hiç otoriter bulmayan

²⁵⁹ Webb, a.g.e., p.21.

katılımcıların ebeveyn odaklı ebeveynleşme yaşamaları; babanın evde varlık gösterememesi, olması gereken sağlıklı disiplini de sağlamaması veya ilgisizliği neticesinde ebeveyn rolünü çocuğun üstlenmek durumunda kalması ile açıklanabilir. Bu durumda çocuğun ebeveynleşmeden algıladığı yarar ve uyum da artıyor, evdeki bu esikliği giderdiği için çocuk takdir ve ilgi görüyordur.

5.2.15. Kendini İfade Edebilme Düzeyi

Araştırmada “Kendimi genellikle ifade ederim” diyenler “Bazen iyi bazen kötü, duruma göre değişir” diyenlere göre ebeveynleşmeden daha fazla yarar/uyum algılamaktadırlar. Ayrıca kendini ifade edebilme durumunda azalma oldukça SFİBÖ puanlarının artış gösterdiği bulunmuştur. Eşbağımlı bireyler diğerleri odaklı olduğu için ve ilişkilerinin bozulmasından endişe ettikleri için kendilerini ifade etmekte yetersizdirler.²⁶⁰ Araştırmada katılımcıların kendini ifade etme düzeylerindeki artışla eşbağımlılık düzeyinin azaldığı görülmektedir.

5.2.16. Duygusal İhmale Maruz Kalma

İhmal edilme durumu arttıkça ebeveynleşmeden algılanan yarar ve uyumun azaldığı, bazen ve sık sık ihmal edilenlerin eşbağımlılık düzeylerinin hiç ihmal edilmeyenlere göre daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada katılımcılara çocukken ebeveynleri tarafından duygusal ihmale maruz kalma durumları sorulduğunda açıklama olarak “örneğin sevildiğinizi; önemli, özel ve değerli olduğunuzu hissetmemeniz; destek, ilgi görmemeniz gibi” ifadesine yer verilmiştir. Bu şekildeki ihmal bireyde çeşitli psikopatolojilere sebep olabilmektedir. Çocuk ebeveynlerinden yeterli ilgi ve sevgi görmediğinde, duygusal ihtiyaçları karşılanmadığında bu açlığını yetişkinliğinde aşırı bakıcı ve diğerlerini kontrol etme eğilimiyle gidermeye çalışmaktadır. Bu da bireyde eşbağımlılığı geliştirmektedir.²⁶¹

5.2.17. Yaş / Çocuk Sayısı / Kök Aile Tipi / Annenin ve Babanın Eğitim Düzeyi

Yaş, çocuk sayısı, kök aile tipi, annenin ve babanın eğitim durumu açısından ebeveynleşme ve eşbağımlılık puanlarında bir farklılaşma görülmemektedir. Alanyazına bakıldığında yaş faktörünün^{262,263,264,265} ve anne/babanın eğitim

²⁶⁰ Fischer ve Spann, a.g.e., p.87-100.

²⁶¹ Lisa J. Berlin ve Kenneth A. Dodge, Relations among relationships. *Child Abuse and Neglect*, 2004, 28, p.1127-1132.

²⁶² Sabater, a.g.e., 2006.

²⁶³ Fuller ve Warner, a.g.e., p.5-22.

²⁶⁴ Knudson ve Terrell, a.g.e., 2012.

²⁶⁵ Bynum vd., a.g.e., p.1-9.

düzeyinin^{266,267} ebeveynleşme ve eşbağımlılık ile ilişkili olmadığına dair araştırmalar mevcuttur. Bu sonuçlar ebeveynleşme ve eşbağımlılık faktörlerinin, kök aile ve yetişkinlikle ilgili olabilecek diğer faktörlerle açıklanabileceğinin göstermektedir.

5.3. Eşbağımlılığın, Ebeveynleşme Envanterinin Alt Boyutları İle Yordanması: Çoklu Regresyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması

Araştırmada yalnızca EOE alt boyutunun eşbağımlılığı %9,6 oranında yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveyn odaklı ebeveynleşme alt boyutuna duygusal ebeveynleşmenin de dahil olduğu göz önünde bulundurulduğunda sonuç anlamlıdır. Ancak duygusal ebeveynleşmenin olumsuz etkilerinin araçsal ebeveynleşmeye göre daha fazla olduğu bilindiğinden, sadece duygusal ebeveynleşme ile eşbağımlılığın yordanabileceği bir çalışmada daha yüksek bir yordama sonucuna varılabileceği düşünülmektedir.

5.4. Öneriler

- Araştırmada duygusal ebeveynleşme ve enstrümantal ebeveynleşme açısından farklılığı ortaya koyan bir ölçek kullanılmamıştır. Oysa ki duygusal ebeveynleşme enstrümantal ebeveynleşmeye göre daha olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Ayrıca kullanılan ölçek katılımcının hangi ebeveyni tarafından ebeveynleşmeye maruz bırakıldığına dair bir veri sunmamaktadır. Bu ayrımları ortaya koyabilecek şekilde ölçek geliştirilmesi ve araştırmaların yapılması daha güvenilir ve kapsamlı sonuçlar verecektir.
- Bu araştırma yetişkinlere yönelik yapılmıştır. Ebeveynleşmenin sebep olduğu olumsuz etkiler göz önünde bulundurulduğunda, çocuk popülasyonundaki ebeveynleşme durumu hakkında yapılacak çalışmalar önleyici rehberlik çalışmalarına ve ebeveynler için yapılacak çocuk yetiştirme konulu eğitici çalışmalara katkı sunacaktır.
- Bu araştırma Ankara'da orta/üst sosyo-ekonomik düzeyde sayılabilecek bir örneklem ile yapılmıştır. Ebeveynleşme özellikle alt sosyo-ekonomik düzeyde yaşanabileceği için ve bulguların genellenebilmesi için daha çeşitli ve büyük örneklemli çalışmalar yapılması gerekmektedir.

²⁶⁶ Champion vd., a.g.e., p.156-166.

²⁶⁷ Jurkovic vd., a.g.e., 2001, p.245-257.

- Çocukların psikolojik sağlamlığını arttırmak ve gelecekteki rollerine hazırlamak açısından; yaşlarına ve gelişimlerine uygun sorumluluk ve roller vermenin olumlu etkileri üzerinde de durulmuştur. Bunun için okullarda çocuklar ve veliler için yapılan eğitimlerde, çeşitli iletişim kanallarında, basın ve yayın yoluyla çocuk ve ergenlerin alabileceği rol ve sorumlulukları içeren farkındalık programları hazırlanmalıdır. Bu programlarda cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan psikopatolojik durumlar göz önünde bulundurularak kız ve erkek çocuklarının alabileceği rol ve sorumlulukların üzerinde durulması da önemlidir.
- Bu araştırmada çeşitli sosyo-demografik veriler açısından yeterince veriye ulaşılamamıştır. Özellikle klinik ortamlarda yapılabilecek çalışmalar daha fazla veriye ulaşma imkanı verecektir. Psikopatolojik sorunlara yol açabilen ebeveynleşme ve eşbağımlılık kavramları, özellikle ailevi sorunlarla danışmanlık hizmeti almak isteyen bireylerin katılımıyla yürütüldüğünde alanyazına katkı sunacaktır.
- Kadınların ebeveynleşmeden algıladıkları yarar ve uyum puanlarının daha yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, aldıkları rol ve sorumluluklardan ötürü takdir ve onay gördükleri ve toplumsal olarak da bu durumun kabul gördüğü yorumu yapılabilir. Oysa ki araştırmamızda kadınların eşbağımlılık durumları da erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Literatüre göre de ebeveynlerin rollerini üstlenen, onların gereksinimlerine fazlaca hassasiyet gösteren ve genellikle de işlevsiz ailelerden gelen kız çocukları eşbağımlılık özelliklerini daha fazla göstermektedir.²⁶⁸ Buradan yola çıkarak kadınların daha fazla ebeveynleşmeye maruz kalmakla beraber bundan algıladıkları yarar ve uyumun fazla olmasının koruyucu etki yaptığı söylenebilir. Kız çocuklarının rol ve sorumluluk almaları anlamında daha fazla teşvik olduğu ortadadır. Toplumsal anlamda kız ve erkek çocuklarının cinsiyet rolleri açısından sağlıklı bir yönelim olmadığı söylenebilir. Cinsiyet rolleri kavramı ile literatüre katkısı olan Bem (1974)²⁶⁹, kadınsı/erkeksi olarak kategorize edilen özellikleri aynı anda taşıyan androjen bireylerin iletişim becerilerinin ve benlik saygılarının daha yüksek olduğunu, kaygı düzeylerinin ise daha düşük olduğunu ifade etmektedir. Buna göre hem kız çocuklarının hem erkek çocuklarının ebeveynleşmeye maruz

²⁶⁸ Haaken, a.g.e., p. 321-345.

²⁶⁹ Sandra Bem, The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1974, 42, p. 155- 162.

kalmadan alabileceği rollerin cinsiyet faktörleri açısından da ele alınarak sağlıklı formu üzerinde araştırmalar yapılabilir.

- Eşbağımlılık bireylerde ciddi patolojilere sebep olabilecek derecede etkisi güçlü olan fakat iyilikseverlik ve yardımseverlik kisvesi altında olmasından dolayı da farkındalığı az olan bir kavramdır. Bu kavramın farkındalığını artırmak bireylere gücünü yeniden eline vermek olacağından birçok sorunu da bereberinde ortadan kaldıracaktır. Bu sebeple bireylerin başkalarını ve onların hayatlarını değiştirmek ve kontrol etmeye yönelik dürtülerini ve bunun olumsuz etkilerini farkedebilecekleri müdahaleye yönelik psiko-eğitsel çalışmalara her platformda yer verilmelidir.
- Kök ailede özel bir gereksinimi olan (alkol/madde bağımlılığı, fiziksel/ruhsal rahatsızlık) birey olması durumunda eşbağımlılık ve ebeveynleşme düzeylerinin artacağına dair beklentiden dolayı özellikle bu örnekteki katılımcılarla çalışılması uygun olacaktır.
- Ülkemizde de, Amerikan Ulusal Eşbağımlılar Birliği (Co-Dependents Anonymous International -1986-) (www.coda.org) gibi benzer kuruluşların oluşturulması ile farkındalık çalışmaları yapılabilir.

5.5. Sonuç

Yapılan araştırmada eşbağımlılık ile ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme ve algılanan yarar/uyum arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ebeveyn odaklı ebeveynleşmenin eşbağımlılığı %9,6 oranında yordayıcı özellikte olduğu ortaya çıkmıştır.

Eşbağımlılık düzeyinin; kadın cinsiyet, alkol kullanımı, ailede ruhsal/fiziksel hastalık bulunmaması, çok otoriter anne tutumu, kendini ifade etmede yetersizlik ve duygusal ihmale maruz kalma değişkenlerinde daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ebeveyn odaklı ebeveynleşme düzeyi, babanın hiç otoriter olmaması ve fazla kardeş sayısı durumunda yüksek bulunmuştur.

Kardeş odaklı ebeveynleşme düzeyi; çalışmama durumu, çocukken aile gelirinin düşük olması, büyük çocuk olma, ailede ruhsal/fiziksel hastalık bulunmaması durumunda yüksek bulunmuştur.

Ebeveynleşmeden algılanan yarar ve uyum düzeyi; kadın cinsiyet, şehir hayatı, eğitim düzeyindeki artış, yüksek gelir düzeyi, çocukken ailenin yüksek gelir düzeyi, alkol kullanmama, ailede alkolik bulunmaması, aile ilişkilerinin iyi olması, ailede fiziksel/sözel şiddet olmaması, babanın hiç otoriter olmaması, kendini iyi ifade edebilme ve duygusal ihmale maruz kalmama durumunda yüksek bulunmuştur. Bu alt boyutun birçok faktörle ilişkisi olduğu görülmüştür. Ailede takdir gören, aldığı rol ve sorumluluklardan bunalmayarak memnun olan ve yaşlılarının da aynı durumda olduğunu görerek haksızlığa maruz kalmadığını hisseden çocuklarda ebeveynleşmenin olumsuz etkileri yetişkinlikte görülmemektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

BEATTIE Melody, İlişki Bağımlılığına Son. (Çev. Öztürk, F. Nagehan Öztürk). İstanbul: Ovvo, 1992.

BEATTIE Melody, The new codependency. New York, NY: Simon & Schuster, 2009.

BEATTIE Melody, İlişkilerde Bağımlılığa Son., İstanbul: OVVO Basım Yayın ve Dağıtım, 2012.

BIREDA, Martha R., Aşk Bağımlılığı. Çev: M. Erkmen. İstanbul: Epsilon Yayınevi, 1999.

BOSZORMENYI-NAGY Ivan & SPARK Geraldine M., *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*. New York, NY: Harper & Row Publications, 1973.

FORWARD Susan ve BUCK Craig, *Zor Bir Ailede Büyümek*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2016.

GIBSON Lindsay C., *Olgunlaşmamış Ebeveynlerin Yetişkin Çocukları*, Sola Unitas Yayınları, İstanbul, 2019.

KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, Family, self, and human development across cultures: theory and applications. New York: Taylor & Francis, 2017.

LANCER, Darlene, Eş Bağımlılık. Çev: G. Sevinç. Ankara: Nobel Yaşam, 2018.

MEIER Scott T. & DAVIS Susan R., Psikolojik Danışma: Temel Öğeler (Çev. S.Doğan ve diğ.). Ankara: PegemA Yayıncılık, 2006.

MINUCHIN Salvador, *Families of the slums: An exploration of their structure and treatment*. New York, NY: Basic Books, 1967.

MINUCHIN Salvador, Families and family therapy. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1974.

MINUCHIN Salvador, ROSMAN Bernice L., BAKER, Lester, Psychosomatic families anorexia nervosa in context. London: Harvard University Press, 1978.

PALMER Sue, *Zehirlenen Çocukluk*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2006.

PROCHASKA James O. & NORCROSS John C., Psikoterapi sistemleri teoriler ötesi bir çözümleme (2. Basım) (Ed., Tahir Özakkaş). Kocaeli: Psikoterapi Enstitüsü, 2014.

SCHAEF Anne Wilson, Co-dependence: Misunderstood, mistreat. San Francisco: Harper and Row., 1986.

WEBB Jonice ve MUSELLO Christine, *Çocuklukta İhmalin İzi: Boşluk Hissi*, Sola Unitas Yayınları, İstanbul, 2019.

WEGSCHEIDER-CRUSE Sharon, CRUSE Joseph. Understanding Codependency. Deerfield Beach, FL, Health Communications, 1990.

WEGSCHEIDER-CRUSE Sharon, *Kendini Sevmeyi Öğrenmek*, Kuraldışı Yayınları, İstanbul, 2017.

WINNICOTT Donald Woods, The family and individual development. Routledge, 2012.

WINTON Chester A., Children as caregivers: Parental and parentified children. Boston: Allyn & Bacon, 2003.

MAKALELER

AKÜN Ebru, Çocukluktaki Ebeveynleşme Yaşantılarının Özellikleri ve Birey Üzerindeki Etkileri. Nesne-Psikoloji Dergisi, 2017, 5(10), s. 219-246.

ALDRIDGE Jo, BECKER Saul, Children as carers. In. Archives of Disease in Childhood, 1993, 69, p. 459-62.

ALLISON Sarah, Biographic and psychobehavioral influences on body mass index in a nursing sample. Western Journal of Nursing Research, 2005, 27(1), p. 7-20.

ANÇEL Gülsüm & KABAKÇI Elif, Psychometric properties of Turkish form of codependency assesment tool. Archives of Psychiatric Nursing, 2009, 23 (6), p. 441-453.

ANÇEL, Gülsüm, Karşılıklı bağımlılık kavramı: hemşirelikle ilişkisi ve karşılıklı bağımlılığı belirleme araçları. Turkish Journal Of Research and Development In Nursining, 2012, 14(1), s. 70-78.

ANÇEL Gülsüm, YUVA Elif, GÖKMEN-ÖZTUNA Derya, Eş-bağımlılık ve iş yerinde mobing arasındaki ilişki. Anatolian Journal of Psychiatry, 2012, 13, s. 104-109.

ALTINOVA Hasan Hüseyin & ALTUNTAŞ Onur, Kadınların karşılıklı bağımlılığı ve buna etki eden faktörlerin incelenmesi. International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkish or Turkic, 2015, 10, s. 81-98.

AZAR Sandra T. & WOLFE David A., Child physical abuse and neglect. In E. J. Mash & R. A. Barkley (Eds), Treatment of childhoods disorders. New York: Guilford, 1998, p. 501-544.

BAGGETT Emily, SHAFFER Anne, MUETZELFELD Hannah, Father–daughter parentification and young adult romantic relationships among college women. Journal of Family Issues, 2015, 36(6), p. 760-783.

BARNETT Bryanne & PARKER Gordon, The parentified child: Early competence or childhood deprivation?. Child Psychology and Psychiatry Review, 1998, 3(4), p. 146-155.

BAUER, Nancy A., Codependence. Is it a home healthcare concern? Home Healthcare Nurse, 2001, 19 (7), p. 432-438.

BECKER Saul, Global perspectives on children's unpaid caregiving in the family: Research and policy on "young carers" in the UK, Australia, the USA and Sub-Saharan Africa. *Global Social Policy* 2007, 7, p. 23-50.

BEKIR Pamela, McLELLAN Thomas, CHILDRESS Anna Rose, GARITI Peter, Role Reversals In Families Of Substance Abusers: A Transgenerational Phenomenon. *The International Journal of the Addictions*, 1993, 28(6), p. 613- 630.

BEM Sandra L., The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1974, 42, p. 155- 162

BERLIN Lisa J. & DODGE Kenneth A., Relations among relationships. *Child Abuse and Neglect*, 2004, 28, p. 1127-1132.

BORCHET Judyta, LEWANDOWSKA WALTER Aleksandra, ROSTOWSKA Teresa, Parentification in late adolescence and selected features of the family system. *Health Psychology Report*, 2016, 4(2), p. 116-127.

BUCHINO Mary Ann., Perceptions of the oldest hearing child of deaf parents: On interpreting, communication, feelings and role reversal. *American Annals of the Deaf*, 1993, 138(1), p. 40 – 45.

BURNETT Genie, JONES Rebecca A., BLIWISE Nancy G., ROSS Lisa Thompson, Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification. *American Journal of Family Therapy*, 2006, 34, p. 181-189.

BYNUM Denise, BOSS Barbara J., SCHOENHOFER Savina, MARTSOLF Donna, The Development and Testing of the Codependency-Overeating Model in Undergraduate Social Science Students in a Mississippi college. *Sage Journals*, 2012, p. 1-9.

CAFFREY Rosalie A., CAFFREY Paul A., Nursing: caring or codependent? *Nursing Forum*, 1994, 29(1), p. 12-16

CAMACHO Agnes Zenaida V., Family, child labour and migration: child domestic workers in Metro Manila. *Childhood*, 1999, 6(1), p. 57-73.

CASTRO Denise M., JONES Rebecca A., MIRSALIMI Hamid, Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy*, 2004, 32, p. 205–216.

CERMAK Timmen L., Diagnostic Criteria for Codependency, *Journal of Psychoactive Drugs*, 1986, 18 (1), p. 15-20.

CHAMPION Jennifer E., JASER Sarah S., REESLUND Kristen L., SIMMONS Lauren, POTTS Jennifer E., SHEARS Angela R., COMPAS Bruce E., Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of depression. *Journal of Family Psychology*, 2009, 23, 156-166.

CHAPPELLE Linda Sloan & SORRENTINO Elizabeth Andal, Assessing co-dependency insues within a nursing environment. *Nursing Management*, 1993, 24(5), p. 40.

CHASE Nancy D., DEMING Mary P., WELLS Marolyn C., Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. *American Journal of Family Therapy*, 1998, 26(2), p. 105-114.

CHANG Shih-Hua. A., cultural perspective on codependency and its treatment. *Asia Pacific Journal of Counselling and Psychotherapy*, 2012, 3(1), p. 50-60.

CHASE Nancy D., *Burdened Children: Theory, Research, and Treatment of Parentification*. California: Sage Publication, 1999, p. 3-33.

COOPER Marlene, Applying the codependency model to a group for families of obsessive-compulsive people. *Health & Social Work*, 1995, 20 (4).

COWAN Gloria, WARREN Lynda W., Codependency and gender-stereotyped traits. *Sex Roles*, 1994, 30 (9-10), p. 631-645.

COX Ronald B., KETNER Joel S., BLOW Adrian J., Working with couples and substance abuse: recommendations for clinical practice. *The American Journal of Family Therapy*, 2013, 41, p. 160-172.

CROTHERS Marciana, WARREN Lynda W., Parental antecedents of codependency. *J Clin Psychol*, 1996, 52(231), p. 239.

CULLEN James, CARR Alan, Co-dependency: An empirical study from a systemic perspective. *Contemporary Family Therapy*, 1999, 21 (4), p. 505-526.

DAIRE Andrew P., JACOBSON Lameria, CARLSON Ryan G., Emotional stocks and bonds: A metaphorical model for conceptualizing and treating codependency and other forms of emotional overinvesting. *American Journal of Psychotherapy*, 2012, 66(3), p. 259-278.

DE GROOT Janet M. & RODIN Gary, Eating disorders, female psychology and the self. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 1994, 22(2), p. 299-317.

DEAR Greg E., ROBERTS Clare M., LANGE Lois, Defining Codependency: A Thematic Analysis of Published Definitions. *Advances in Psychology*, 2004, p. 34, 63-79.

DEAR Greg E., ROBERTS Clare M., The Validation Of The Holyoake Codependency Index. *J Psychology*, 2005, 139(4), p. 293-313.

DIAZ Naelys, SISKOWSKI Connie, CONNORS Laurie, Latino young caregivers in the United States: Who are they and what are the academic implications of this role? *Child & Youth Care Forum*, 2007, 36(4), p. 131-140.

DICACCAVO Antonietta, Working with parentification: Implications for clients and counselling psychologists. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 2006, 79(3), p. 469-478.

EARLEY Louise & CUSHWAY Delia, The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2002, 7(2), p. 163-178.

EAST Patricia L., Children's provision of family caregiving: Benefit or burden?. *Child Development Perspectives*, 2010, 4(1), p. 55-61.

EMRE Oğuz, Ebeveynleştirilenin Çocukların Gelişim Sürecine Etkisi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2016, 5 (2), s. 29-34.

FAGAN-PRYOR, Ellen C & HABER Linda C., Codependency: Another name of Bowen's undifferentiated self. Perspectives in Psychiatric Care, 1992, 28 (4), p. 24-28.

FARMER Sally A., Entitlement in Codependency: Developmental and Therapeutic Considerations. Journal of Addictive Diseases, 1999, 18(3), p. 55-68.

FISCHER Judith L., SPANN Lynda, Measuring codependency. Alcoholism Treatment Quarterly, 1991, p. 8, 87-100.

FITZGERALD Monica M., SCHNEIDER Renee A., SALSTROM Seoka, ZINZOW Heidi M., JACKSON Joan, FOSSEL Rebecca V., Child sexual abuse, early family risk, and childhood parentification: Pathways to current psychosocial adjustment. Journal of Family Psychology, 2008, p. 22, 320-324.

FORTIN Andree, DOUCET Martin, DAMANT Dominique, Children's appraisals as mediators of the relationship between domestic violence and child adjustment. *Violence and Victims*, 2011, 26(3), p. 377-392.

FRANK Phyllis B. & GOLDEN Gail Kadison, Blaming by naming: Battered women and the epidemic of codependence. Social Work, 1992, 37(1), p. 5-6.

FULLER Julie A., WARNER Rebecca M. Family stressors as predictors of codependency. Genetic, Social and General Psychology Monographs, 2000, 126(1), p. 5-22.

GARDNER Wendi L., GABRIEL Shira, LEE Angela Y., "I" value freedom, but "we" value relationships: self-construal priming mirrors cultural differences in judgments. Psychological Science, 1999, 10(4), p. 321-326.

GIBSON Joan M., DONIGIAN Jeremiah, Use of bowen theory. Journal Of Addictions & Offender Counseling, 1993, 14 (1), p. 25-35.

GIERYMSKI Tadeusz, WILLIAMS Terence, Codependency, Journal Of Psychoactive Drugs, 1986, 18(1), p. 7-13.

GRALNELLO Darcy Haag & BEAMISH Patricia M., Reconceptualizing codependency in women: a sense of connectedness, not pathology. Journal of Mental Health Counseling. ProQuest Hospital Collection, 1998, 20(4), p. 344-358.

HAAKEN Janice, From Al-Anon to ACOA: Codependence and the reconstruction of care giving. Signs, 1993, p. 18, 321-345.

HAGAN Kay Leigh, Codependency and the myth of recovery: A feminist scrutiny. Fugitive Information, 1989; v.1, p. 1-11.

HALLAÇ Sabiha & ÖZ Fatma, Aile kavramına kuramsal bir bakış. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 2014, 6(2), s. 142-153.

HANDS Melanie, DEAR Greg, Co-Dependency: A Critical Review. Drug And Alcohol Review, 1994, v.13, p. 437- 445.

HARKNESS Daniel, To have and to hold: Codependency as a mediator or moderator of the relationship between substance abuse in the family of origin and adult- offspring medical problems. *Journal of Psychoactive Drugs*, 2003, 35(2), p. 261-270.

HATFIELD Elanie, RAPSON Richard L., LE Yen-Chi L., Emotional Contagion and Empathy. In *The Social Neuroscience of Empathy*, J. Decety ve W. Ickes tarafından düzenlendi. Boston: MIT Press., 2009, p. 19-30.

HOGG James Andrew & FRANK Mary Lou, Toward an interpersonal model of codependence and contradependence. *Journal of counseling and development*, 1992, p. 70, 371-375.

HOOPER Lisa M., The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal*, 2007a, p. 15, 217-223.

HOOPER Lisa M., Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implication for mental health research and practise. *Journal of Mental Health Counseling*, 2007b, p. 29, 322-337.

HOOPER Lisa M., Defining and understanding parentification: Implications for all counselors, *The Alabama Counseling Association Journal*, 2008, 34(1), p.35-43.

HOOPER Lisa M., MAROTTA Sylvia A., LANTHIER Richard P., Predictors of growth and distress following parentification among college students. *Journal of Child and Family Studies*, 2008, p. 17, 693-705.

HOOPER Lisa M. & WALLACE Scyatta A., Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 2010, 32(1), p. 52-68.

HOOPER Lisa M., DOEHLER Kirsten, WALLACE Svyatta A., HANNAH Natalie J., The Parentification Inventory: Development, validation, and cross-validation. *The American Journal of Family Therapy*, 2011, p. 39, 226-241.

HOOPER Lisa. M., DeCOSTER Jamie, WHITE Nyshetia, VOLTZ Mukesha L., Characterizing the magnitude of the relation between self-reported childhood parentification and adult psychopathology: A meta-analysis. *Journal of clinical psychology*, 2011, 67(10), p. 1028-1043.

HOOPER Lisa M., Parentification. In R. Levesque (Ed.), *Encyclopedia of Adolescence*, New York, NY: Springer, 2012, v.4, p. 2023-2031.

HOOPER Lisa M., DOEHLER Kirsten, JANKOWSKI Peter J., TOMEK Sara E., Patterns of selfreported alcohol use, depressive symptoms, and body mass index in a family sample: The buffering effects of parentification. *The Family Journal*, 2012, 20(2), p. 164-178.

HUGHES-HAMMER Cyrilla, MARTSOLF Donna S., ZELLER Richard A., Development and testing of the codependency assessment tool. *Archives of Psychiatric Nursing*, 1998, 12(5), p. 264-272.

JACOBVITZ Deborah B. & BUSH Nell F., Reconstructions of family relationships: Parent-child alliances, personal distress, and self-esteem. *Developmental Psychology*, 1996, p. 32, 732-743.

JACOBVITZ Deborah, HAZEN Nancy, CURRAN Melissa, HITCHENS Kristen, Observations of early triadic family interactions: Boundary disturbances in the family predict symptoms of depression, anxiety, and attention/deficit/hyperactivity disorder in middle childhood. *Development and Psychopathology*, 2004, p. 16, 577–592.

JELASTOPULU Eleni & TZOUMERKA Konstantina Anna, The effects of economic crisis on the phenomenon of parentification. *Universal Journal of Psychology*, 2013, 1(3), p. 145-151.

JOHNSTON Janet R., Role diffusion and role reversal: Structural variations in divorced families and children's functioning. *Family Relations*, 1990, p. 39, 405–413.

JURKOVIC Gregory J., GOGLIA Linda R., JESSE Edgar H. Jesse, Treatment of parental children and their families: Conceptual and technical issues. *American Journal of Family Therapy*, 1991, p. 19, 302–314.

JURKOVIC Gregory J., (Destructive parentification in families: Causes and consequences. In L. L'Abate (Ed.), *Family psychopathology* New York, NY: Guilford, 1998, p. 237–255.

JURKOVIC Gregory J., MORRELL, Richard, & THIRKIELD Alison, Assessing childhood parentification: Guidelines for researchers and practitioners. In N. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research and treatment of parentification*. London: Sage 1999, p. 92-115.

JURKOVIC Gregory J., THIRKIELD Alison, MORRELL Richard, Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 2001, 30(2), p. 245–257.

KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, SUNAR Diane, BEKMAN Sevda, Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 2001, 22(4), p. 333-361.

KARPMAN Stephen, Fairy tales and script drama analysis. *Transactional Analysis Bulletin*, 1968, p. 39-43.

KATZ Jennifer, PETRACCA Michael, RABINOWITZ Jill, A retrospective study of daughters' emotional role reversal with parents, attachment anxiety, excessive reassurance-seeking, and depressive symptoms. *The American Journal of Family Therapy*, 2009, p. 37, 185–195.

KELLEY Michelle L., FRENCH Alexis, BOUNTREES Kaitlin, KEEFE Heather A., SCHROEDER Valarie, STEER Kate, GUMIENNY Leslie, Parentification and family responsibility in the family of origin of adult children of alcoholics. *Addictive behaviors*, 2007, 32(4), p. 675-685.

KERIG Patricia K., Revisiting the construct of boundary dissolution: A multidimensional perspective. *Journal of Emotional Abuse*, 2005, 5(2-3), p. 5-42.

KESEBİR Sermin, ÖZDOĞAN KAVZOĞLU Semine; ÜSTÜNDAĞ Mehmet Fatih, Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 2011, 3(2), s. 321-342.

KESKİN Gülseren & ÇAM Olcay, Bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 2007, 23 (2), s. 145-158.

KRESTAN Jo-Ann & BEPKO Claudia, Codependency: The Social Reconstruction of Female Experience. *Smith College Studies in Social Work*, 1990, 60(3), p. 216-232.

KUCZYNSKI Leon & DE MOL Jan, *Handbook of Child Psychology and Developmental Science: Theory and method*, John Wiley&Sons Inc., 2015, p.323-368.

KUPERMINE Gabriel P., JURKOVIC Gregory J., CASEY Sean, Relations of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 2009, p. 23, 14-22.

LAIZANE Ilona, Adolescent behavior problems and codependence in dysfunctional family context. *Engineering for Rural Development*, 2012, p. 11, 633-637.

LAMOREY Suzanne, Parentification of siblings of children with disability or chronic disease. In. N. D. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research and treatment of parentification*. Thousand Oaks: Sage, 1999, p. 75-91.

LANG Andras, Perceived childhood emotional parentification is associated with Machiavellianism in men but not in women. *Polish Psychological Bulletin*, 2016, 47(1), p. 136-140.

LE POIRE Beth A., Does the codependent encourage substance-dependent behaviour? Paradoxical Injunctions in the Codependent relationship. *The International Journal of the Addictions*, 1992, 27(12), p. 1465-1474.

LIEBMAN Ronald, MINUCHIN Salvador, BAKER Lester, The use of structural family therapy in the treatment of intractable asthma. *American Journal of Psychiatry*, 1974, 131(5), p. 535-540.

MACFIE Jenny, MCELWAIN Nancy L., HOUTS Renate M., MARTHA J.Cox, Intergenerational transmission of role reversal between parent and child: Dyadic and family systems internal working models. *Attachment & Human Development*, 2005 7(1), p. 51-65.

MALLOY Gail B. & BERKERY Ann C., Codependency: Feminist perspective. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 1993, 31(4), p. 15-19.

MARKUS Hazel R. & KITAYAMA Shinobu, Culture and the Self: Implications for cognition, emotion, and motivation, *Psychological Review*, 1991, p.224.

MARTIN Michele T., Mother-daughter relations in divorced families: Parentification and internalizing and relationship problems. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 1996, 56(9-B), p. 5176

MARTSOLF Donna S., HUGHES-HAMMER Cyrilla, ESTOK Patricia, ZELLER Richard A., Codependency in male and female helping professionals. *Archives of Psychiatric Nursing*, 1999, 13(2), p. 97-103.

MAYSELESS Ofra, BARTHOLOMEW Kim, HENDERSON Antonia, TRINKE Shanna, "I was more her mom than she was mine": Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 2004, p. 53, 78–86.

McMAHON Thomas J. & LUTHAR Suniya S., Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 2007, p. 77, 267-281.

MEBERT Carolyn J. & ŞAHİN Başak, The Role of Culture and self-construal in autobiographical memories of US and Turkish college students. *Journal Memory*, . 2013, p. 1004-1017.

MIRSKY Julia. Psychological independence among immigrant adolescents from the former Soviet Union. *Transcultural Psychiatry*, 2001, 38(3), p. 363-373.

MORGAN James P., (What is codependency? *Journal of Clinical Psychology*, 1991, 47(5), p. 720-729.

MORRIS Marian G. & GOULD Robert W., Role Reversal: A necessary concept in dealing with the "battered child syndrome." *American Journal of Orthopsychiatry*, 1963, 33(2), p. 298-299.

NIXON Elizabeth, GREENE Sheila, HOGAN Diane M., Negotiating relationships in single mother households: Perspectives of children and mothers. *Family Relations*, 2012, 61(1), p. 142-156.

O'BRIEN Patrick E. & GABORIT Mauricio. Codependency: A disorder separate from chemical dependency. *Journal of Clinical Psychology*, 1992, 48 (1), p.129-136.

ÖZ Fatma, Bağlılık ve hemşirelik. *Kriz Dergisi*, 1998, 6 (1), s. 67-73.

PERIS Tara S., GOEKE-MOREY Marcie C., CUMMINGS E. Mark, EMERY Robert E., Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support for the parentification construct. *Journal of Family Psychology*, 2008, 22(3), p. 633–642.

PONIZOVSKY Yael, KURMAN Jenny, ROER-STRIER Dorit, When role reversal and brokering meet: Filial responsibility among young immigrants to Israel from the Former Soviet Union. *Journal of Family Psychology*, 2012, p. 26, 987–997.

POUND Andrea, Attachment and maternal depression. In C. M. Parkes&J. Stevenson-Hinde (Eds). *The Place of Attachment in Human Behavior*, Basic Books, New York, 1982, p. 118-130.

REILLY Christine E., A Cognitive Therapy Conceptualization of Codependency Among Women. *Journal of Addictions Nursing*, 1998, 10 (3), p.109-114.

ROLLAND John S., Parental illness and disability: A family systems framework. *Journal of Family Therapy*, 1999, p. 21, 242–266.

ROWA Karen., KERIG Patricia., GELLER Josie, The family anorexia nervosa: Examining parent-child boundary problems. *European Eating Disorders Review*, 2001, p. 9, 97–114.

ROUNSAVILLE Bruce J., WEISSMAN Myrna M., PRUSOFF Brigitte A., HERCEGBARON Roberta L., Marital disputes and Interpersonal Psychotherapy for Depression 34 treatment outcome in depressed women. *Comprehensive Psychiatry*, 1979, p. 20, 483-490.

SCHIER Katarzyna, HERKE Max, NICKEL Ralf, EGLE Ulrich T., HARDT Jochen. Long-term sequelae of emotional parentification: A cross-validation study using sequences of regressions. *Journal of Child and Family Studies*, 2015, 24(5), p.1307-1321.

SHER Kenneth J., Psychological characteristics of children of alcoholics. *Alcohol Health & Research World*, 1997, 21(3), p. 247-254.

SHIFREN Kim, Early caregiving and adult depression: Good news for young caregivers. *The Gerontologist*, 2001, 41(2), p. 188-190.

SMYTH Ciara, CASS Bettina, HILL Trish, Children and young people as active agents in care-giving: Agency and constraint. *Children and youth services review*, 2011, 33(4), p. 509-514.

STEIN Judith A., RIEDEL Marion, ROTHERAM-BORUS Mary Jane, Parentification and its impact on adolescent children of parents with AIDS. *Family Process*, 1999, 38(2), p. 193-208.

SUNAR Diane & FİŞEK Güler Okman, Contemporary Turkish families. In U. Gielen & J. Roopnarine (Eds.), *Families in global perspective*, Allyn & Bacon; Pearson, 2005, p. 169-183.

TANHAN Fuat & MUKBA Gamze, Spann-Fischer ilişkisi bağımlılığı ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasına ilişkin psikometrik bir analiz. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2014, 36(2), s. 179-189.

TELZER Eva H. & FULIGNI Andrew J., Daily family assistance and the psychological well-being of adolescents from Latin American, Asian, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 2009, 45(4), p. 1177-1189.

TOMENY Theodore S., BARRY Tammy D., FAIR Elizabeth C., RILEY Robyn. Parentification of adult siblings of individuals with autism spectrum disorder. *Journal of Child and Family Studies*, 2017, 26, p. 1056-1067.

VAN DER WAL D., Codependency: a concomitant field of interest in research into the phenomenon caring. *Curationis*, 1996, 19 (4), p. 40-42.

VAN LOON Linda M. A., VAN DE VEN, Monique O. M., VAN DOESUM Karin T. M., HOSMAN Clemens M. H. Hosman, WITTEMAN Cilia L. M., Parentification, Stress, and Problem Behavior of Adolescents Who Have A Parent With Mental Health Problems. *Family Process*, 2017, 56(1), p. 141-153.

VAN WORMER Katherine, Co-dependency: Implications for women and therapy. *Women & Therapy*, 1990. 8(4), p. 5163.

WALKER John P., LEE Robert E., Uncovering strengths of children of alcoholic parents. *Contemporary family therapy*, 1998, 20(4), p. 521-538

WELLS Marolyn, JONES Rebecca, Relationship among childhood parentification, splitting, and dissociation: Preliminary findings. *The American Journal of Family Therapy*, 1998, 26(4), p. 331-339.

WELLS Marolyn, GLICKAUF-HUGHES Cheryl, JONES Rebecca, Codependency: A grass roots construct's relationship to shame-proneness, low self-esteem, and childhood parentification. *The American Journal of Family Therapy*, 1999, 27(1), p. 63-71.

WELLS Marolyn & JONES Rebecca, Object relations therapy of narcissistic and masochistic parentification styles. N. D. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research and treatment of parentification*, Thousand Oaks, CA: Sage. 1999, p. 117-140.

WELLS Marolyn & JONES Rebecca, Childhood parentification and shame-proneness: A preliminary study. *The American Journal of Family Therapy*, 2000, 28, 19-27.

WEST Malcolm L. & KELLER Adrienne E.R., Parentification of the child: A case study of Bowlby's compulsive care-giving attachment pattern. *American Journal of Psychotherapy*, 1991, 45(3), 425-431.

WHITFIELD Charles L., Co-dependence: Our most common addiction-some physical, mental, emotional and spiritual perspectives. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 1989, 6(1), 19-36.

WINNARD Karin. E., Codependency: Teaching tutors not to rescue. *Journal of College Reading and Learning*, 1991, 24(1), 32-39.

WRIGHT Paul H. & WRIGHT Katherine D., Codependency: Addictive love, adjustive relating or both? *Contemporary Family Therapy*, 1991, 13 (5), 435-454.

YATES Judy G. & MCDANIEL Janet L., Are you losing yourself in codependency?, *American Journal of Nursing*: April, 1994, p. 32-36.

ZELVIN Elizabeth, Applying Relational Theory to the Treatment of Women's Addictions. *Affilia: Journal of Women in Social Work*, 1999, 14 (1), 9-23.

ZENCİR Tolga & HASKAN AVCI Özlem, Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği-Yetişkin Formu'nun Geliştirilmesi: Bir Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48(1), 2019, s. 531-553

TEZLER

ALTUN Elif, Ev Kadınlarının Yaşam Doyumları Ve Eş-Bağımlılık Durumlarının İncelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2018.

ARIKAN ÇOLAK Duygu, Özel Gereksinimli ve Sağlıklı Kardeşe Sahip Bireylerde Ebeveynleşme Olgusu ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2019.

AŞKAN Tuğba, Kronik Ruhsal Hastalığı Olan Bireye Bakım Verenlerde Eş Bağımlılık Ve İlişkili Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2019.

BRUNO Denise Marie, The Relationship of Family of Origin and Codependency. (Dissertation, Arizona University, 1990). Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses, 1990.

CENGİZ Neslihan, Üniversite Öğrencilerinde İlişki Bağımlılığının Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

CESUR ATINTAŞ Merve, Eşi Alkol Bağımlısı Olan Ve Olmayan Kadınların Evlilik Uyumuna: Eşbağımlılık, Algılanan Güç, Depresyon, Anksiyete Ve Stres Açısından Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, S.B.E., Ankara, 2015.

DERELİ, Ervanur, Yetişkin bireylerde eşbağımlılık, bağlanma ve aleksitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi, S.B.E., İstanbul, 2018.

DEVECİ Oğuzhan, Çalışan Erkek Ergenlerde Çocuk İşçiliğine Bağlı Ebeveynleşme Olgusunun İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

İLERİSOY Melike, Aile sistemleri kuramı çerçevesinde infertilite tedavisi gören ailelerde aile yaşam döngüsünün nitel yöntemlerle araştırılması, İstanbul, Eylül, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

KARAGÖBEK Ayşe Büşra, The effect of maternal parentification history, maternal attachment styles, socioeconomic status and children's self-construals on parentification roles and perceived parental caregiving, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara, 2014.

KNUDSON Theresa M., TERRELL K. Heather, Codependency, perceived interparental conflict, and substance abuse in the family of origin. The American Journal Of Family Therapy, 2015, 40 (3): p. 245-257.

KÖYDEN Duygu, Ebeveynleşme olgusunun depresyon, kaygı, öfke ve obsesif inanış biçimleriyle ilişkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2015.

MUKBA Gamze, Üniversite öğrencilerinde ilişki bağımlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 2013.

ÖZDEMİR Nurgül, Hemşirelerde Karşılıklı Bağımlılık ve İlişkili Faktörler, Doktora Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2015.

PARDEE Terri Lynne, Codependency In Master's-Level Counseling Students, A Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, Andrews University, Michigan, 2007

ROSSIDER Stanford Kent, Narcissism and Codependency. A dissertation submitted to the Wright Institute Graduate School of Psychology in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Psychology, 2004.

SABATER Veronica, An Exploration of Codependency Among African-American, Caucasian And Hispanic Wives Of Alcoholics. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of The Requirement for The Degree of Doctor of Philosophy from New York University School of Social Work, 2006.

SARIKAYA Bülent, Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynleşme Yaşantıları İle Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki, Yüksek lisans Tezi, Erzincan, 2019.

SEZEN Büşra, Psikoloji Öğrencilerinin Ve Klinik Psikologların Karşılıklı Bağımlılık Düzeyleri Ve Yetişkin Bağlanma Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, S.B.E., İstanbul, 2019.

ULUSOY Yağmur, Psikodrama Teknikleri İle Bütünleştirilmiş Etkileşim Grubu Uygulamasının Karşılıklı Bağımlılık Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2015.

YAPABAŞ Simay İlkyaz, Fazla Kilolu Ve Obez Yetişkin Bireylerde Yeme Davranışlarının Öfke Ve İlişki Bağımlılığı İle Olan İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İşık Üniversitesi, İstanbul, 2018.

YILDIRIM Fatma, Aile Öngörülemezliği ve Ebeveynleşmenin Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri, Öfke Tarzları ve Obsesif İnanışları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

YILDIZHAN Yunus, Madde Bağımlısı Bireylerde Bağlanma Stilleri ve İlişki Bağımlılığı, Yüksek lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2019.

YILMAZ Ahmet, Alkol Kullanım Bozukluğu Tanısı Almış Hastaların Ailelerinde Eş Bağımlılık Ve Duygu Dışavurumunun Tedaviye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

ZENCİR Tolga, Çocuklukta Ebeveynleştirilme, Evlilik Doyumu ve Depresyon, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

İNTERNET KAYNAKLARI

CoDAWorld Fellowship Patterns and characteristics of codependence, 2006. (cited 2011 April). Available from: <http://www.codependents.org/patterns.php> (erişim tarihi: 13.02.2020)

<https://coda.org/> (erişim tarihi:13.02.2020)

EKLER

EK-A

EBEVEYNLEŞME ENVANTERİ

YÖNERGE: Aşağıdaki sorular siz büyürken, kendiniz ve ailenizle ilgili sahip olduğunuz düşünceleriniz, davranışlarınız ve duygularınız ile ilgilidir. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyun. Cümlelerin 1 (hiçbir zaman doğru değil) ve 5 (her zaman doğru) arasında sizin için ne kadar doğru olduğuna dayanarak bir cevap seçin. Her soruyu mümkün olduğunca doğru yanıtladığınızdan emin olun. BU SORULARIN SİZİN BÜYÜDÜĞÜNÜZ DÖNEM HAKKINDA OLDUĞUNU UNUTMAYIN.

	DURUM	Hiçbir zaman	Nadiren	Kimi zaman	Sık Sık	Her Zaman
1	Üzgün olduklarında ya da duygusal zorluklar yaşadıklarında, kardeş(ler)imi rahatlatmam beklendi.					
2	Anne babam sık sık diğer aile üyeleri hakkındaki sırları benimle paylaştı.					
3	Benim yaşadığım yerdeki çoğu çocuk aile bütçesine katkıda bulunurdu.					
4	Aile üyelerimle ilgilenmek zorunda olduğumda bile, mutlu ya da üzgün olabilecek zamana sahiptim.					
5	Anne babama önemli kararlar almalarında yardım ettim.					
6	Her gece kardeşlerimin yattığından emin olmak benim görevimdi.					
7	Ailem tarafından takdir edildiğimi hissettim.					
8	Benim yaşımdaki çoğu çocuk benimle aynı rol ve sorumluluklara sahipti.					
9	Ailevi sorumluluklarım olsa da oyun ya da okul ödevleri için zamanım olurdu.					
10	Çalıştım ve aile bütçesine katkıda bulundum.					
11	Kardeşlerimin (kız ya da erkek) ev ödevlerini tamamlamalarına yardımcı olmaktan sorumluydum.					
12	Ailemde bir anlaşmazlık olduğunda aile üyelerimin yardım istediği ilk kişiydim.					
13	Kardeşlerimi disipline eden esas kişi bendim.					
14	Sık sık anne babamın (ya da ailedeki bakım veren yetişkinlerin) arasındaki sorunları çözmeye yardım ettim.					
15	Aile içindeki rolümden gerçekten keyif aldım.					
16	Üzgün olduklarında ya da duygusal zorluklar yaşadıklarında, anne babamı rahatlatmam beklendi.					
17	Haftanın çoğu günü ailenin çamaşırlarını yıkamaktan ben sorumluydum.					
18	Ailem için hakem rolünü üstlendim.					
19	Aile üyelerimin sırlarını paylaştığı kişi bendim.					
20	Ailemizin bir takım olduğunu ve birlikte iyi çalıştığını hissettim.					
21	Market alışverişinin yapılması diğer aile üyelerinden daha fazla benden talep edildi.					
22	Aile üyelerim için çevirmen rolünü üstlendim.					

SPANN-FISCHER İLİŞKİ BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ (SFİBÖ)

Lütfen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendiriniz ve sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (x) işareti koyunuz. Lütfen her ifadeye tek yanıt veriniz ve BOŞ bırakmayınız.		Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Benim için karar vermek zordur.	1	2	3	4	5	6
2	Benim için hayır demek zordur.	1	2	3	4	5	6
3	Benim için zarif biçimde yapılan iltifatları kabul etmek zordur.	1	2	3	4	5	6
4	Bazen odaklanmam gereken sorunlar olmadığında, kendimi adeta sıkın ya da boş hissederim.	1	2	3	4	5	6
5	Kendileri için yapabilecekleri şeylerde, başkaları için genellikle bir şey yapmam.	1	2	3	4	5	6
6	Kendim için güzel bir şey yaptığımda genellikle kendimi suçlu hissederim.	1	2	3	4	5	6
7	Çok fazla kaygılanmam.	1	2	3	4	5	6
8	Hayatımdaki insanlar, yaptıkları şeyleri değiştirdiklerinde, kendi kendime bir şeylerin daha iyi olacağını söylerim.	1	2	3	4	5	6
9	İlişkide bulundukları her zaman yanırlarında bulunurum ancak onlar nadiren benim yanımda bulunurlar.	1	2	3	4	5	6
10	Bazen diğer ilişki ve sorumlulukları ihmal edecek kadar sadece bir kişiye odaklanırım.	1	2	3	4	5	6
11	Bana acı veren ilişkiler kuran biri gibiyim.	1	2	3	4	5	6
12	Genellikle, başkalarının (içimdeki) "gerçek beni" görmelerine izin vermem.	1	2	3	4	5	6
13	Biri beni üzdüğünde uzun zaman içimde tutarım, ancak bir süre sonra patlarım.	1	2	3	4	5	6
14	Çatışmalardan kaçınmak için genellikle her yolu denerim.	1	2	3	4	5	6
15	Sık sık, ürkütücü ya da kötü bir şeyler olacağına dair içimde bir his olur.	1	2	3	4	5	6
16	Sıklıkla başkalarının gereksinimlerini kendiminkilerin önüne koyarım.	1	2	3	4	5	6

SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ ve VERİ FORMU

Merhaba. Ben Elif Büyük. Talia Yaşar Bakdur Ortaokulunda Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmen olarak görev yapmaktayım. Gelişim Üniversitesi'nde Klinik Psikoloji Yüksek Lisansım için bitirme tezimi yetişkinlerle yapacağım "Ebeveynleşme ile Eşbağımlılık arasındaki ilişkinin çeşitli demografik veriler açısından incelenmesi" konulu araştırmam üzerinden hazırlamaktayım. Bu nedenle siz değerli öğretmen ve velilerimizden aşağıdaki soruları yanıtlamanızı istirham ediyorum. Çalışma Gelişim Üniversitesi Etik Kurulu onayı ile gerekli izinler tamamlanarak yapılmaktadır. Çalışmada kişisel bilgileriniz istenmemektedir. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup gizli tutulacak ve başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Katkılarınızdan ötürü şimdiden teşekkür ederim.

iletişim: pdrelif@gmail.com

1. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

2. Yaşınız:

- () 25-35 yaş
- () 35-45 yaş
- () 45 yaş ve üstü

3. Yaşamınızın çoğunu nerede geçirdiniz?

- () Köy
- () Kasaba
- () İlçe
- () Şehir
- () Metropol (Ankara, İstanbul, İzmir vb.)

4. Eğitim Durumunuz nedir? :

- () İlköğretim
- () Lise mezunu
- () Ön lisans-Lisans-Yüksek Lisans-Doktora

5. Çalışıyor musunuz?

- () Evet (İşiniz:.....)
- () Hayır

6. Eve giren aylık gelir miktarınız nedir?

- () 2500 ₺ ve altı
- () 2501 ₺ - 5000 ₺ arası
- () 5001 ₺ - 7500 ₺ arası
- () 7501 ₺ ve üstü

7. Medeni Durumunuz nedir?

- () Evli
- () Bekar
- () Eşi vefat etmiş
- () Boşanmış / Ayrı Yaşıyor

8. Çocuk sayınız nedir?

- () Çocuğum yok
- () 1
- () 2
- () 3 ve üzeri

9. Büyüdüğünüz aile tipi nasıldı?

- ☐ Çekirdek aile
- ☐ Geniş aile
- ☐ Parçalanmış Aile

10. Siz dahil kardeş sayınız kaçtır?

- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4 ve üstü

11. Siz kaçınıcı çocuksunuz?

- ☐ İlk çocuk
- ☐ Ortanca çocuk / Ara çocuk
- ☐ Son çocuk

12. Sigara içiyor musunuz?

- ☐ İçmiyorum
- ☐ İçiyorum

13. Alkol kullanıyor musunuz?

- ☐ Kullanmıyorum
- ☐ Haftada bir veya birden fazla içerim
- ☐ Ayda bir iki kez içerim
- ☐ Sadece özel gün ve toplantılarda içeriyorum

14. Siz çocukken ailenizin aylık geliri nasıldı?

- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi

15. Annenizin öğrenim durumu:

- ☐ Okuryazar değil
- ☐ Sadece okuryazar
- ☐ İlköğretim mezunu
- ☐ Lise mezunu
- ☐ Ön lisans-Lisans-Yüksek Lisans-Doktora

16. Babanızın öğrenim durumu:

- ☐ Okuryazar değil
- ☐ Sadece okuryazar
- ☐ İlköğretim mezunu
- ☐ Lise mezunu
- ☐ Ön lisans-Lisans-Yüksek Lisans-Doktora

17. Ailenizde fiziksel olarak rahatsızlığı olan biri var mı/var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

18. Ailenizde ruhsal / psikolojik olarak rahatsızlığı olan biri var mı/ var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

19. Ailenizde alkolik olan biri var mı/ var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

20. Ailenizde madde bağımlılığı olan biri var mı/ var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

21. Siz çocukken anne babanızın ilişkileri nasıldı?

- ☐ Kötü
- ☐ Ne iyi ne kötü
- ☐ İyi
- ☐ Boşanmışlardı
- ☐ Annem veya babam vefat etmişti

22. Siz çocukken ailenizde, aile içi fiziksel şiddet davranışları (itme, tokat atma, tekmeleme, vurma, saç çekme, dayak gibi) var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

23. Siz çocukken ailenizde, aile içi sözel şiddet davranışları (bağırma, tehdit etme, azarlama, suçlama, aşağılama, korkutma, küfür etme, alay etme gibi) var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

24. Şu anda annenizle ilişkiniz nasıl?

- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi
- ☐ Vefat etti

25. Şu anda babanızla ilişkiniz nasıl?

- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi
- ☐ Vefat etti

26. Çocukken annenizin size karşı tutumu ne kadar otoriterdi / baskıcıydı?

- ☐ Hiç otoriter değildi
- ☐ Biraz otoriterdi
- ☐ Çok otoriterdi
- ☐ Beraber büyümedim

27. Çocukken babanızın size karşı tutumu ne kadar otoriterdi / baskıcıydı?

- ☐ Hiç otoriter değildi
- ☐ Biraz otoriterdi
- ☐ Çok otoriterdi
- ☐ Beraber büyümedim

28. Kendinizi ifade etme yeteneğiniz nasıldır?

- ☐) Çoğunlukla zorlanırım.
- ☐) Bazen iyi bazen kötü, duruma göre değişir .
- ☐) Kendimi genellikle ifade ederim.
- ☐) Kendimi her ortamda ifade ederim.

29. Çocukken (18 yaşından önce) duygusal olarak ihmal edildiğinizi düşünüyor musunuz? (Örneğin sevildiğinizi, önemli ya da özel olduğunuzu düşünmemeniz, destek, ilgi görmemeniz gibi.)

- ☐) Hiç ihmal edilmedim.
- ☐) Bazen ihmal edildim.
- ☐) Sık sık ihmal edildim.

